

DRAGICA HAFNER . KRIZA
V DRŽAVI NI OBŠLA OBČINE
RAVNE . NAGRADE OBČINE
RAVNE ZA LETO 1990 . NOVA
SKUPŠČINA OBČINE RAVNE NA
KOROŠKEM . MARIJA DRETNIK
. SPREMNITI DELOVNI ČAS IN ŠE
MARSIKAJ . MIRO PETEK . NEZNOSNA
LAHKOST VLADANJA . TONE GOLČER
. GIMNAZIJA SE VRAČA . PETER GORJANC
. OSKRBA S PITNO VODO V ČRNI . EDI PROŠT
. BITKA ZA ŠPANIJO . ZMAGA PROŠT . VSE
VEČ JE LJUDI V STISKI . MARKO VREČIČ
. KDAJ TELEFON V VSAK DOM . VODEB-
ŽERDONER . ČIŠČENJE PROIZVODNIH
PROGRAMOV V ŽELEZARNI RAVNE . FRANC
URANC . KROM, NIKELJ IN MANGAN V JEKLU
. JANKO SUŠNIK . PUSTIMO PTIČEM NAŠIH MISLI
LETETI POD NEBO . META BOŠTJAN . NOVOSTI
KOROŠKE OSREDNJE KNJIŽNICE . KARLA ODER
. DENARNI ZAVODI V MEŽIŠKI DOLINI . ERVIN
WŁODYGA . 80 LET . GUŠTANJSKI ŽUPANI IN
RAVENSKI PREDSEDNIKI . LEOPOLD KORAT
. SPOMIN IN OBLETNICA . STANKO LODRANT
. EVI BIJU . JOŽE ŽUNEC . TATRE . FRANCI TELČER
. UMAZANO OKNO URŠLJE GORE . IVO ŠTRUCL . Z
LADJO SONNE PO TIHEM OCEANU . MOJCA POTOČNIK
. KS ČRNA . USODA OBROBJA . MITJA ŠIPEK
. LIKVIDACIJA . ROK GORENŠEK . 90-LETNICA MARIJE KUJAR

OBČINA
ŽELEZARNA
ZGODOVINA
KRAJI
KULTURA
ŠPORT

KOROŠKI FUŽINAR

URESNIČEVANJE DRUŽBENEGA PLANA V LETU 1989

KRIZA V DRŽAVI NI OBŠLA OBČINE RAVNE

Dragica Hafner-Lorenci

Leto 1989 je bilo leto hude gospodarske krize v državi in hiperinflacije, ki je obilo preseгла 1000 odst. V zadnjih mesecih leta je bil zabeležen največji upad proizvodnje zaradi bistveno poslabšanih gospodarskih razmer, ponovne okrepitve državne regulative in napak v tečajni politiki. V decembru je k padcu proizvodnje prispevala tudi srbska gospodarska blokada in splošna negotovost zaradi sprememb gospodarskega sistema.

Zaradi visoke inflacije in spremembe obračunskega sistema primerjave s preteklimi leti v celoti niso možne, iz drugih kazalcev pa se vseeno da razbrati, da stanje ni zavidljivo.

PROIZVEDLI SMO MANJ KOT LETA 1988

Industrijska proizvodnja v letu 1989 ni dosegla obsega iz predlanskega leta, saj je bila za 4,4 odst. nižja. To potrjuje nekajletno ugotavljanje, da proizvodnja konstantno upada, kar se odraža tudi v doseženih finančnih rezultatih. Struktura industrijske proizvodnje se lani v primerjavi s prejšnjimi leti ni spremenila in še vedno 90 odst. prevladuje proizvodnja reprodukcijskega materiala.

Lani se je nadaljeval trend zniževanja zalog končnih izdelkov, ki so dosegle 87,1 odst. raven leta 1988. Najbolj so se znižale zaloge blaga za potrošnje, porasle pa so zaloge sredstev za delo za 9,4 odst.

Pogoji gospodarjenja v kmetijstvu, še posebno v živinoreji, so se poslabšali. Porušena cenovna razmerja, odliv dohodkov zaradi hiperinflacije in še vedno premajhno upoštevanje posebnosti hribovskega kmetijstva so neposredno vplivali na dosežene rezultate. Tako se je prireja mleka v primerjavi z letom 1988 zmanjšala za 2 odst., odkup govejih pitancev pa celo za 16 odst. Na takšen padec so vplivale predvsem prenizke cene.

GRADBENIŠTVO, TRGOVINA, TURIZEM

Upadanje del v gradbeništvu že nekaj let sili gradbena podjetja k iskanju del zunaj občine, kjer so od skupne vrednosti opravila 30 odst. del. Stanovanjska gradnja še vedno stagnira, saj je bilo v vsem letu zgrajenih le 29 stanovanj, in sicer v Črni 2, v Mežici 12, na Prevaljah 8 in na Ravnah 7.

To je najmanj v zadnjih 11 letih, ko se je stanovanjska gradnja gibala takole:

1979	187 stanovanj	1984	127
1980	74	1985	81
1981	151	1986	59
1982	157	1987	74
1983	101	1988	45

Podatki o prometu v trgovini na drobno podobno kot drugi podatki o obsegu proizvodnje kažejo realno upadanje kot posledico zniževanja življenjske ravni. 89 prodajaln v občini (zajet je družbeni sektor) je doseglo realno za 20 odst. nižjo prodajo.

Lani je bilo v občini evidentiranih 13.229 gostov, od tega 16 odst. tujih. V primerjavi z letom 1988 je bilo število gostov manjše za 9,5 odst. (tudi kot posledica zelene zime). Podobno se je znižalo tudi število nočitev za 2 odst., vendar se je število nočitev tujih gostov dvignilo za 44 odst.

Poprečna zasedenost prenočitvenih zmogljivosti je bila lani za 20,4 odst. nižja kot leto poprej, poprečna bivalna doba gosta je bila 3,8 dni.

ZAPOSLENOST UPADA, BREZPOSELNOST NARAŠČA

Uresničevanje politike zaposlovanja je lani potekalo v odvisnosti od poglobljanja družbeno-ekonomske krize, ki se vse bolj kaže na vseh nivojih. Gospodarstvo ni predvidelo povečanja zaposlenosti, saj ekonomski rezultati tega niso dovolili. Poleg tega vse bolj dozoreva spoznanje, da kvalitetno prestrukturiranje proizvodnje ne bo možno ob pretiranem zaposlovanju, še posebno delavcev na nižjih izobrazbenih stopnjah.

Vzporedno z zapiranjem možnosti zaposlovanja se zmanjšuje tudi fluktuacija delavcev, posebno tistih brez strokovne izobrazbe ali s suficitarnimi usmeritvami. Poleg tega podjetja fluktuacije ne nadomeščajo v celoti. Na ta način se jim odpira prostor za reševanje presežkov delavcev.

Ugotavljamo, da se fluktuacija posebno na nižjih izobrazbenih stopnjah zmanjšuje. Najbolj mobilni kader (po katerem je v občini in tudi širše zaenkrat povpraševanje še višje od ponudbe) so delavci na IV. zahtevnostni stopnji. To pa ne velja za ženske v teh poklicih.

Gibanje kadrov na višjih izobrazbenih stopnjah (posebno na VII.) ima pozitiven predznak, saj se število teh kadrov povečuje. Izboljševanje izobrazbene strukture je rezultat več dejavnikov:

- nenadomeščanje fluktuacije na nižjih zahtevnostnih stopnjah
- zaposlovanje pripravnikov
- izobraževanje ob delu
- selektivnejša kadrovska politika.

Takšno stanje kaže, da se pri kadrovanju že dogajajo kvalitativni premiki, ki bodo ustvarjali pogoje za postopno prestrukturiranje gospodarstva.

IZOBRAZBENA STRUKTURA ZAPOSLENIH KONEC DECEMBRA 1989

Stopnje izobrazbe	Stanje št.	31/12-88 %	Plan št.	31/12-89 %	Stanje št.	31/12-89 %
I.	2729	21,5	2630	20,8	2538	20,0
II.	1346	10,6	1301	10,3	1344	10,6
III.	996	7,8	998	7,9	1020	8,1
IV.	4034	31,8	4086	32,3	4086	32,2
V.	2468	19,4	2448	19,4	2519	19,9
VI.	672	5,3	691	5,5	688	5,4
VII.	449	3,5	469	3,7	462	3,6
VIII.	17	0,13	20	0,16	19	0,15
S K U P A J :	12711	100,0 %	12643	100,0 %	12676	100,0 %

Vendar so ti premiki prepočasni. Delež delavcev na nižjih zahtevnostnih stopnjah se prepočasi zmanjšuje. V prihodnjih letih bo zmanjševanje deleža nekvalificiranih vse težje dosegati le z nenadomeščanjem fluktuacije, saj se le-ta zmanjšuje zaradi manjšega povpraševanja. Izobrazbena struktura zaposlenih se torej počasi izboljšuje.

Zmanjšanje števila nekvalificiranih delavcev je bilo doseženo z nižjo stopnjo nadomeščanja fluktuantov, medtem ko nekatera po-

djetja še vedno razpisujejo nove potrebe po nekvalificiranih delavcih, kjer za zadnje čase v vse večji meri zaposlujejo delavci z različnimi poklicnimi in srednjimi šolami, ki ne dobijo zaposlitve v svojem poklicu.

Zaposlenost generacije v letu 1989 je bila izredno nizka – le 54 odst., kar je pod povprečjem v regiji. Poleg tega med zaposlitvami prevladujejo razmerja za določen čas, s čimer se del problemov glede zaposlovanja mladih prenaša v naslednja obdobja. Vendar nam praksa kaže, da mladi v glavnem tudi po končanem pripravništvu ostajajo v delovnem razmerju. Kljub temu to ne zmanjšuje problemov na daljši rok, saj zaenkrat v koroški regiji ni jasnih razvojnih perspektiv, ki bi mladim dajale zagotovilo, da se bodo po končanem šolanju lahko zaposlili v svoji regiji.

Poleg tega je stanje zaskrbljujoče tudi zaradi t.i. podzaposlenosti, saj imamo v Sloveniji v povprečju 20 odst. preveč zaposlenih (glede na družbeni produkt, ki ga ustvarjamo), kar še dodatno zmanjšuje možnosti zaposlovanja mladih.

Zaradi zmanjšanja zaposlitvenih možnosti je bilo pričakovati, da se bo v občini brezposelnost povečala. Ob koncu leta 1988 je bilo pri skupnosti za zaposlovanje prijavljenih 339, ob koncu leta 1989 pa že 413 iskalcev zaposlitve, od tega 311 žensk.

Število brezposelnih v občini konstantno narašča in je po letu 1972 doseglo najvišjo raven. Stopnja relativne brezposelnosti znaša trenutno 3,3 odst., kar je enako povprečju v regiji in malo nad povprečjem v republiki.

89 INVESTICIJ GOSPODARSKEGA POMENA

Konec leta 1989 je bilo v občini Ravne na Kor. v gradnji 99 investicijskih objektov (10 več kot leto prej). Gradnja 12 objektov se je začela že v letu 1984, 11 v letu 1986, 12 v letu 1987, 22 v letu 1988 in 24 investicijskih objektov v letu 1989.

Kar 89 objektov v gradnji je gospodarskega pomena, trije se gradijo v negospodarstvu, pri 7 gre za stanovanjsko gradnjo.

Struktura vseh vlaganj je relativno ugodna, saj se več investira v opremo za izpopolnitev in modernizacijo proizvodnih procesov, manj v zgradbe. Skoraj tričetrt predvidenih sredstev bo vloženi v domačo in tujo opremo (70,5 odst.), v gradbena dela objektov 21,3 odst., v obratna sredstva 7,5 odst. in v druge naložbe objektov 0,7 odst.

Skoraj polovica oz. 47 investicijskih objektov je prednostno usmerjenih in predstavljajo 60,3 odst. predračunske vrednosti. Od tega je 6 objektov usmerjenih v razvojno-tehnološko intenzivnejšo proizvodnjo, 2 v izvozno usmeritev, eden v proizvodnjo osnovnih in na jugoslovanskem trgu deficitarnih surovin, eden v proizvodnjo hrane, dva v gozdarstvo, 5 v energetiko, 22 v nujno komunalno opremljanje zemljišč, 8 je stanovanjskih objektov.

IZVOZ NI DOSTI PADEL

Podjetja so lani dosegla 51,25 milijona \$ izvoza oz. 1,5 odst. manj ko l. 1988. Pri tem je bil konvertibilni izvoz za 7,4 odst. višji, v strukturi izvoza pa predstavlja 87 odst. Izvoz na klirinško območje se je znižal na le 13 odst.

Največji izvoznik je bila Železarna Ravne (samo tozdi v občini Ravne) s 36,46 milijona \$, sledijo pa Rudnik Mežica 10,42 milijona

\$, Lesna, Tovarna pohištva Prevalje 3,31 milijona \$, Sladkogorska, Lepenka Prevalje 0,88 milijona \$, Lek, Dren Prevalje, 0,62 milijona \$ in Lesna, Žaga Mušenik, 16.723 \$.

POLOVICA PRAVNIH OSEB V IZGUBI

Največji neuspeh ekonomske politike lani je bila rekordna inflacija. Cene proizvajalcev so se povečale za 1413 odst., cene na drobno za 1306 odst. in cene življenjskih potrebščin za 1285 odst.

Primerjave finančnih rezultatov podjetij s prejšnjimi leti niso močne in tudi ne bi bile realne. Gotovo pa z nižjim obsegom industrijske proizvodnje za 4,4 odst. podjetja niso ustvarila realno večjih prihodkov kot leto prej.

AMERIŠKA NAGRADA ZA OBRTRNIKA S PREVALJ

Branko in Marija Ramšak sta 17. novembra 1989 v Miamiu na Floridi v ZDA prejela 4. nagrado America Award. Te nagrade vsako leto podeljujejo tržni strokovnjaki podjetjem iz vsega sveta, ki izstopajo po kakovosti svojih izdelkov in storitev. Iz Jugoslavije sta jo prejela le še obrtnika iz Murske Sobote.

Pot čez lužo v sončni letoviški Miami je bila doživetje posebne vrste, nagrada pa priznanje za dolgoletni trud. Začela sta l. 1981 skromno s proizvodnjo harmonika vrat in krožnih žag za hobi program. Danes izdelujeta vse vrste orodij za obdelavo lesa. Trgujeta doma in na tujem, konkurenčna pa sta predvsem s kvalitetno izdelavo in kratkimi dobavnimi roki. Vsako priznanje pa odpre še kakšna nova vrata.

Irena Oder

Dobitnika visokega priznanja s sodelavci. Od leve proti desni: Darko Oder, Adi Sedar, Marija in Branko Ramšak ter Jože Juvan

NAGRADI IN PRIZNANJA OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM ZA LETO 1990

Ob občinskem prazniku je skupščina občine Ravne na Koroškem podelila dve nagradi in troje priznanj za uspešno delo v občini. Občinsko nagrado sta dobila Janez Pačnik, direktor Rudnika svinca in topilnice Mežica, in Ignac Zdovec, član občinskega odbora ZZB NOV Ravne na Koroškem in Črni. Priznanja občine Ravne so prejeli Mihael Kodrin, profesor SŠTNPV Ravne, Friderik Naglič in Milka Pušnik.

NAGRADI

Janez Pačnik je dobil nagrado občine Ravne za leto 1990 na predlog IS SO Ravne na Koroškem za izjemni prispevek k razvoju občine in osebni delež pri ohranjanju življenjskega utripa Mežiške doline.

Rodil se je leta 1948. Po osnovni šoli, ki jo je obiskoval na Prevaljah, je šolanje nadaljeval na gimnaziji Ravne na Koroškem in na ekonomski fakulteti v Ljubljani in Mariboru. Kot mlad in perspektiven strokovnjak se je zaposlil v finančni službi Železarna Ravne. Zaradi svojega izrazito aktivnega odnosa in strokovno pronicljivega pristopa do dela pa se je kmalu neposredno vključil v reševanje problemov na ravni občine.

Ko so minili časi prestižnih funkcij v družbenopolitičnih skupnostih, ko se je zaradi nekopičenih problemov znašla funkcija predsednika izvršnega sveta na nenehnem prepihu zaradi navzkrižja različnih interesov, je Pačnik leta 1982 to nalogo, predvsem pa odgovorno delo prevzel nase. Velika je njegova zasluga, da smo začetke krize v občini prebrodili brez večjih pretresov.

Leta 1987 smo s problematiko rudnika svinca in cinka v Mežici končno prodrli v republiko in dosegli sprejem zakona o postopnem zapiranju jame. Delovna organizacija je bila pred dokončnim zlomom, za uresničevanje programov sanacije pa smo potrebovali sposobnega človeka. Ponovno je tovariš Pačnik breme prevzel nase, saj je tudi za ljudi iz republiškega izvršnega sveta predstavljal potrjeno garancijo za to, da bo delovni kolektiv rudnika odgovorno izpolnjeval naloge iz dogovorjenega programa. Kolektiv svoj del nalog tudi izpolnjuje.

Predstavljeno delo kaže, da je Janez Pačnik med tistimi, ki so najbolj aktivno posegli v družbenoekonomsko dogajanje v občini v zadnjih desetih letih. V rešitvi marsikaterega problema je bil odločujoč njegov osebni delež. Bitka še ni končana in prepričani smo, da njegov delež še potrebujemo.

Kot je z znanjem, delavnostjo, močno osebnostjo in izrazitim občutkom za vodenje uspešno vstopil v delo in življenje v občini, bo prav gotovo pri reševanju gospodarske in družbene krize še naprej odgovorno prevzemal najtežja bremena sedanjega in prihodnjega časa.

Ignac Zdovec je dobil nagrado občine Ravne za leto 1990 na predlog Občinskega odbora ZZB NOV Ravne na Koroškem za obujanje spominov NOB in požrtvovalno delo v družbenopolitičnem življenju v občini.

Rodil se je leta 1924 na Lokovici pri Prevaljah. Po osnovni šoli se je zaposlil v bivšem rudniku premoga na Holmcu. Ker je bil zelo samoiniciativen in tudi razgledan, je že v rudniku imel prve stike z naprednimi komunisti, pozneje prvimi žrtvami – talci.

V patizane je vstopil v maju 1944, in sicer v Koroški odred. 15. oktobra 1944 je bil dodeljen III. koroškemu bataljonu, ki je deloval onstran Drave na Svinji planini.

Po osvoboditvi se je zaposlil v rudniku svinca v Mežici. Vseskozi je aktivno deloval v delovni organizaciji in pri prostovoljnem gasilskem društvu v Črni. Vključil se je v delo DPO na ravni kraja in občine. Že vrsto let kot predsednik uspešno vodi invalidsko organizacijo v Črni.

Ima zelo razvit socialni in tovariški čut, obiskuje bolne tovariše borce ter predlaga ukrepe in pomoč.

V borčevski organizaciji predvsem skrbi za obujanje spominov NOB, sodeluje v šolskih krožkih in tako prenaša tradicijo na mlade rodove. Posebno vneto zbira gradivo in piše razne članke iz NOB za Koroški vestnik, TV-15 in Koroški fužinar. V komisiji za obujanje spominov iz NOB, katere predsednik je že vrsto let, je izdelal tudi kratkoročni plan obnove in vzdrževanja pomnikov, ki so vezani na dogodke iz narodnoosvobodilnega boja.

Zelo lepo mu je uspela obnova bolnice B-11 Pepca pod Belo pečjo, v kateri se je zdravil tudi sam, skupaj s številnimi koroškimi borci. Vedno rad sodeluje z mladino in jo spremlja na pohodih. Poleg tega je član občinskega odbora ZZB NOV in član sveta za razvijanje in ohranjanje zgodovinskih pomnikov.

Za svoje delo je prejel že srebrno priznanje OF in več vojaških državnih odlikovanj.

PRIZNANJA

Mihael Kodrin je dobil občinsko priznanje za leto 1990 za življenjsko delo na področju izobraževanja tisočih maturantov in za nesebično delovanje v humanitarnih dejavnostih.

Frideriku Nagliču je skupščina občine Ravne dodelila priznanje za izjemne zasluge pri razvoju gasilstva v kraju in občini ter za uspešno prenašanje znanja na mladi rod.

Milka Pušnik je dobila priznanje skupščine občine za vestno in predano delo z učenci in mladino ter za zasluge pri povezovanju soles s krajem.

(Vir: gradivo SO Ravne na Koroškem)

Skupno so pravne osebe v letu 1989 ustvarile 244.518 tisoč din dohodka. Po razporeditvi dohodka za udeležbo drugih in skupnem dohodku in za realizirane OD so pravne osebe ugotovile 120.716 tisoč din dobička. (Tabela Razporeditev dohodka)

Glede na polletne in devetmesečne rezultate ugotavljamo, da so se rezultati konec leta še poslabšali. Med posameznimi pravnimi osebami jih kar 21 ni oblikovalo akumulacije, med njimi Železarna Ravne in Rudnik Mežica.

V letu 1989 je poslovanje zaključilo z izgubo kar 18 pravnih oseb oz. 50 odst. vseh v občini, ki štejejo 8882 delavcev ali 82,2 odst. vseh zaposlenih v gospodarstvu. Celotna izguba znaša 87.723.000 k. din in presega vrednost akumulacije za 84.284.000 k. din.

	RAZPOREJENI DOHODKI			
	V tisoč k.din 1989	Struktura v %		
		I-VI/1989	I-IX/1989	I-XII/1989
I. Obveznosti za potrebe družbenih skupnosti	154.030	31,3	36,8	49,2
1. Davki in prispevki iz rezultata	40.361	12,2	10,8	12,9
2. Davki in prispevki iz osebnih dohodkov	113.669	19,1	26,0	36,3
II. Druge obveznosti	278	0,1	0,1	0,1
1. Udeležba drugih org. v skupnem dohodku	278	0,1	0,1	0,1
III. Čisti OD in skupna poraba	155.039	34,3	41,7	49,6
1. Čisti osebni dohodki	145.107	29,5	37,0	46,4
2. Skupna poraba iz OD	6.831	2,7	2,0	2,2
3. Investicijska skupna poraba	3.101	2,1	2,7	1,0
IV. Akumulacija	3.439	34,3	21,4	1,1
RAZPOREJENI DOHODEK	312.786	100,0	100,0	100,0

Od pravnih oseb v izgubi so štiri izkazale 18,47 milijona k. din izgube na substanci, 11 pravnih oseb je izkazalo izgubo zaradi nezadostnega dohodka, štiri pravne osebe (med njimi Železarna Ravne) pa izgubo zaradi nezadostnega dobička.

Po določbah Zakona o finančnem poslovanju velja, da se izguba tekočega leta krije v naslednjem letu, to je v letu 1990. Pri nobeni pravni osebi celotna nepokrita izguba ne dosega 50 odst. trajnih virov.

Se pa stopnja kreditne sposobnosti in kazalnik trenutne likvidnosti slabša.

STANJE SE SLABŠA

Začetek izvajanja programa gospodarske reforme sovпада s poslabšanjem trendov v nekaterih ključnih gospodarskih gibanjih na prehodu v leto 1990 in se nadaljuje tudi v letošnjem letu. Po podatkih RAZOR-ja obseg proizvodnje še nadalje upada, izvoz je v primerjavi z enakim obdobjem lani sicer bistveno višji, vendar se zastavlja vprašanje nadaljnje rasti izvoza zaradi nerealno postavljenega tečaja dinarja.

Za lansko leto smo ugotavljali še dokaj veliko mero finančne stabilnosti pravnih oseb, v letošnjem letu pa se je likvidnost gospodarstva, tudi kot posledica zelo restriktivne kreditno monetarne politike, močno poslabšala. Sredstva na žiro računih posameznih pravnih oseb, zlasti gospodarskih, ne zadoščajo za pokritje vseh obveznosti, zato prihaja do blokiranja žiro računov vse večjega števila uporabnikov. Vse večje likvidnostne težave bodo vplivale tudi na odločitve o novih investicijah, ki bi bile sicer nujno potrebne, vendar jih bo ob takšni situaciji prav gotovo manj. Zmanjševanje obremenitev gospodarstva iz naslova občinskih prispevkov in dnevno iskanje možnosti za premoščanje tekoče likvidnosti je več ali manj le gašenje požara, ki brez ustreznih tržno zanimivih programov ne daje osnove nadaljnjega razvoja.

NOVA SKUPŠČINA OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM

DRUŽBENOPOLITIČNI ZBOR

IME IN PRIIMEK	STRANKA
Jože Pratkanec	Socialistična zveza Slovenije - SZDL
Jože Božič	Socialistična zveza Slovenije - SZDL
Rudi Čretnik, dr.	DEMOS - Združena opozicija
Drago Cvitančič	DEMOS - Združena opozicija
Tone Sušnik	DEMOS - Združena opozicija
Peter Vujovič	DEMOS - Združena opozicija
Ivan Potočnik	DEMOS - Združena opozicija
Vili Blatnik	DEMOS - Združena opozicija
Franjo Krivec	DEMOS - Združena opozicija
Ciril Rupar	DEMOS - Združena opozicija
Matija Tasič, mag.	DEMOS - Združena opozicija
Adi Cigler	ZKS - Stranka demokratične prenov
Herman Stirn	ZKS - Stranka demokratične prenov
Metka Borstner	ZKS - Stranka demokratične prenov
Mateja Mešl	ZKS - Stranka demokratične prenov
Heda Lečnik	Slovenska obrtno podjetniška stranka
Bojan Borstner, mag.	ZSMS
Miran Kos	ZSMS
Alenka Bombek Kolmančič	ZSMS
Vilko Černovšek	ZSMS

ZBOR ZDRUŽENEGA DELA

PRIIMEK IN IME	ZAPOSLITEV	PREDLAGATELJ
Krautberger Branko	Železarna Ravne	DEMOS
Šurjak Helena	Železarna Ravne	Skupina del. ŽR
Čepelnik Herman	Železarna Ravne	ZSMS
Kamnik Vlado	Železarna Ravne	DEMOS
Segel Alojz	Rudnik Mežica	KOO sindikata
Potočnik Vida	Rudnik Mežica	KOO sindikata
Golob Jože	TRO Prevalje	TRO Prevalje
Dretnik Dušan	TP Prevalje	DS TP Prevalje

Keber Franjo	TOZD Gozdar. Črna	TOZD Gozdar. Črna
Grabner Alojz	Kmet	TZO »TRATA« Prevalje
Bevc Bine	Stavbenik Prevalje	TOZD Stavbenik
Rednak Ludvik	Integral Prevalje	Integral
Bodner Stanislav	TP Korotan Ravne	TP Korotan
Zavodnik Franjo	TP Jamnica Prevalje	TP Jamnica
Rus Friderik	Golfturist Ravne	Golfturist, Peca...
Lepen Jože	KPP Prevalje	KPP Prevalje
Sonjak Simon	Samostojni obrtnik	Obrtno združenje
Vodnjov Marija	KZD Ravne	KZD Ravne
Keber Stefan	SŠTNPU	SŠTNPU
Božnik Vlasta	SO Ravne	Upravni organi Ravne

ZBOR KRAJEVNIH SKUPNOSTI

PRIIMEK IN IME	KRAJEVNA SKUP.	PREDLAGATELJ
Savelli Milan	Črna na Koroškem	ZSMS
Prodnik Igor	Črna na Koroškem	DEMOS
Jančar Zdenko	Žerjav	Svet KS
Pratkanec Anton	Mežica	Slov. kmečka zveza
Ovnič Vlado	Mežica	KK SZDL
Simetinger Samo	Mežica	KK SZDL
Plevnik Peter	Šentanel	Svet KS
Gerdej Mira	Holmec	Zbor krajanov
Kralj Dušan	Leše	Slov. kmečka zveza
Gorjanc Janez	Prevalje	Svet KS
Berložnik Marjan	Prevalje	DEMOS
Lodrant Franc	Prevalje	DEMOS
Večko Maks	Dobja vas	Svet KS
Rek Marijan	Strojnska Reka	Slov. kmečka zveza
Kotnik Simon	Trg Ravne	Slov. kmečka zveza
Kert Jože	Čečovje	Svet KS
Suler Darko	Čečovje	DEMOS
Miklavc Janko	Javornik - Šance	DEMOS
Kodrun Leopold	Javornik - Šance	DEMOS
Gorenšek Janez	Kotlje	KK SZDL

POT V EVROPO

Spremeniti delovni čas in še marsikaj

S pomočjo kratke ankete sem skušala ugotoviti, koliko o spremembi delovnega časa razmišljajo delovni ljudje in občani ter tudi nekatere delovne organizacije. V njej je sodelovalo 13 posameznikov in KPO Rudnika Mežica. Mnenja šestih moških in sedmih žensk se, ne glede na izobrazbo (poklicna, srednja, višja in visoka) in različne dejavnosti (šolstvo, zdravstvo, uprava, trgovina, združeno delo...), med seboj niso bistveno razlikovala. Ljudje v tej spremembi vidijo le malo pozitivnih in precej več negativnih posledic.

O novem delovnem času marsikje okvirno že razmišljajo (Lepenka, Rudnik Mežica), bolj konkretno pa le v Železarni Ravne. K tej spremembi težijo predvsem tisti, ki veliko poslovno sodelujejo s podjetji v Zahodni Evropi. Seveda pa je usklajen delovni čas le eden izmed pozitivnih učinkov, ki jih želijo s to spremembo doseči.

Anketirani se s tem argumentom strinjajo, vendar menijo, da naj to novost vpeljejo samo tista podjetja, ki s tujino tudi sodelujejo. Res pa je, da se bodo morale temu ustrezno prilagoditi vse ostale dejavnosti, pravzaprav bi moral biti to pogoj za uresničitev te zamisli.

Predvideva se, da se bo s spremenjenim delovnim časom odpravilo tudi zagotavljanje dvojne

socialne varnosti, kar velja predvsem za popoldanske obrtnike in polkmete. Prav vprašanje »sive ekonomije« pa je tisto, o katerem anketirani moški največ razmišljajo. Z njo si marsikdo dodatno služi za boljše življenje, sedaj pa bo postavljen pred dejstvo, ali redna zaposlitev ali obrt oz. kmetijstvo. Da so rezultati boljši, če se človek posveti samo enemu delu, je res, toda kako z našimi plačami živeti primerno iz meseca v mesec brez dodatnega dela? Težava bodo tudi zaradi individualne stanovanjske gradnje, v katero ljudje vlagajo veliko svojega dela, ker so storitve raznih mojstrov zelo drage. Kako bomo reševali stanovanjske probleme? Znano je, da družbena stanovanjska gradnja nazaduje, spremenjen delovni čas in plače, enake sedanjam, pa tudi ne bodo spodbuda za individualno gradnjo. Predvsem pa so prepričani, da bo ta novost negativno vplivala tudi na družinsko življenje.

Ženske ob besedi evropski delovni čas najprej pomislijo na otroke in dom. Zaskrbljene so predvsem zaradi varstva in vzgoje, pa tudi zaradi stroškov, ki se bodo podaljšanimu varstvu primerno povečali. Ne morejo se sprijazniti z dejstvom, da bodo otroci skoraj ves dan prepuščeni vzgoji drugih oz. samim sebi. Bojazen pa jim vzbujata tudi to,

da bodo doma še bolj obremenjene, saj jim bo za gospodinjstva dela ostalo veliko manj časa.

Posebej bi omenila še mnenje psihologa, ki, razen na že omenjene pozitivne in negativne posledice, opozarja na skoraj gotovo povečanje mladoletniškega prestopništva in učnih težav, pa tudi na problem odtujenosti v družini. Po njegovem se bodo zanesljivo razrahljale čustvene vezi med starši in otroki, prav tako pa tudi med zakonci samimi.

Problem uvajanja evropskega delovnega časa bo treba reševati celovito, saj bo ta sprememba vplivala na vsa področja našega življenja. Odločitev je prepuščena podjetjem, čeprav bi morala biti akcija za takšno spremembo enotno zastavljena že na ravni republike, zanesljivo pa na ravni občine.

Najprej bo treba rešiti problem otroškega varstva in osnovnega šolstva. Sprememba bo dobrodošla v srednjem šolstvu, kjer začnejo s poukom ob 7. uri, kar je le prezgodaj, saj se veliko dijakov vozi. Hkrati s tem pa se že postavlja vprašanje, kaj bo z izobraževanjem ob delu. Bomo zopet imeli večerne šole?

Delavci v upravi ter trgovci se bodo morali spremenjenim razmeram prilagoditi. Treba pa bo dobro razmisliti, katera varianta deljenega delovnega časa

bo za vse najbolj ugodna. Potrebno bo tesno sodelovanje med odgovornimi delavci v podjetjih in tistimi v ostalih dejavnostih, da bi lahko ta prehod izpeljali brez večjih težav.

Prevladuje mnenje, da naše razmere (še) niso zrele za takšno spremembo. Zelo dobro bo treba pretehtati vse argumente za in proti ter se na podlagi ugotovljenega odločiti - evropski delovni čas DA ali NE. Ljudje so nezaupljivi tudi zaradi izkušnje iz preteklosti, ko so bile večkrat sprejete nepremišljene odločitve, za katere kasneje nihče ni odgovarjal. Pričakovanje, da nam bo ta delovni čas sam po sebi zagotovil večjo delovno storilnost, je nerealno. Še marsikaj drugega bo treba spremeniti, predvsem pa delovne navade, izboljšati organizacijo dela, ljudem vzbuditi čut odgovornosti ter jih za njihovo delo primerno nagraditi. Tiste, ki se zavedajo samo svojih pravic, pa bo treba opozoriti tudi na dolžnost. Pogoj za uspešnost pa je tudi upoštevanje vseh v tekstu navedenih pripomb, saj ob splošnem nezadovoljstvu, pa naj bo evropski ali sedanji delovni čas, tudi delovni učinek ne bo takšen, kakršnega si želimo.

Gimnazija se vrača

Tone Golčer

V šolskem letu 1981/82 smo morali na vseh srednjih šolah v Sloveniji uvesti programe usmerjenega izobraževanja. Začela se je demontaža zelo dobrega in preizkušenega gimnazijskega programa in leta 1984 je maturirala zadnja generacija maturantov po gimnazijskem programu. Gimnazijski program sta na Ravnah po velikih prizadevanjih raznih dejavnikov v občini in koroški krajini nadomestila programa naravoslovno-matematične in pedagoške usmeritve. Tako smo vsaj za silo nadomestili tisto, kar je prej nudila gimnazija. Za družbeno-jezikovno in kulturološko usmeritev pa nismo imeli nobenih šans. Družboslovno in jezikovno usmeritev smo reševali v okviru naše pedagoške usmeritve.

Že v pripravi na usmerjeno izobraževanje smo opozarjali na nesmiselno razdrobljenost teh programov in da bodo s tako drobitvijo prizadeti predvsem manjši kraji, še posebej pa vsi dijaki, ki ne bodo mogli dobiti dovolj dobre splošne priprave za študij na univerzi. Toda vsa opozorila so bila takrat zaman. Šele ko so začele prihajati na univerzo generacije usmerjenec, so prišli do spoznanja, da bo treba nekaj ukreniti. Najprej so popravili program naravoslovno-matematične usmeritve. V šol. letu 1989/90 smo uvedli B-smer, tj. splošna smer, ki odgovarja nekdanjemu gimnazijskemu programu. Ta program je postal zelo privlačen za večino dijakov, ki nameravajo nadaljevati študij na univerzi.

Na večletno zahtevo slovenske javnosti je 16. 1. 1990 Strokovni svet za vzgojo in izobraževanje Republike Slovenije sprejel nov program »Gimnazija«. Tako so lahko vse srednje šole, ki so doslej izvajale naravoslovno-matematične, pedagoške, družboslovno-jezikovne, kulturološke in računalniške programe, v marcu 1990 razpisale nov skupni program »Gimnazija«.

Na naši šoli smo tako razpisali 189 mest, tj. 6 oddelkov za nov gimnazijski program. Na razpis se je prijavilo kar 210 učencev iz vseh koroških občin. Žal vseh ne bomo mogli sprejeti. Okoli 20 jih bomo morali preusmeriti v druge programe izobraževanja ali pa jih izločiti na sprejemnem izpitu.

Iz pojasnila »za starše in učence« Zavoda republike Slovenije za šolstvo je razvidno, da je nov program »GIMNAZIJA« namenjen predvsem tistim

učencem, ki nameravajo nadaljevati študij na višjih in visokih šolah. Zaradi svoje zahtevnosti je program primeren zlasti za tiste učence, ki so intelektualno in osebnostno dovolj razviti, da bodo mogli brez posebnih težav razumeti učno snov na abstraktni ravni in so že dovolj motivirani za dolgotrajno in umsko naporno delo.

Bistvena značilnost zgradbe programa je, da vsebuje temeljni del 80 – 85 % vsebin, izbirni del pa 15 – 20 % vsebin. Temeljni del zagotavlja splošnoizobraževalna znanja, ki omogočijo učencem uspešen prehod na višje oz. visoke šole. Izbirni del pa je zasnovan tako, da omogoča učencem poglobljanje vsebin temeljnih predmetov, poleg tega pa lahko učenec izbira še med drugimi predmeti, ki so opredeljeni s programom in jih bodo šole ponudile učencem v okviru svojih kadrovskih in materialnih možnosti. V okviru izbirnega dela bodo šole ponudile predvsem tiste predmete, ki so že v dosedanjih programih predstavljali specifično naravnost posameznih šol, lahko pa šole ponudbo izbirnosti tudi razširijo. Na naši šoli bodo to predmeti in vsebine iz naravoslovno-matematičnega, družboslovnega, jezikovnega in pedagoškega področja ter računalništva.

Interese učencev bo šola pri izvajanju izbirnih predmetov lahko upoštevala le, če bo privzajenih dovolj učencev glede na veljavne normative. Smoter izbirnega dela programa je predvsem v zadovoljevanju interesov učencev in ne predstavlja formalnih ovir za izbiro visokošolskega študija.

Izobraževanje po programu »Gimnazija« traja 4 leta. V vsakem letniku bo predvidoma 38 tednov, od tega 36 tednov teoretičnega pouka ob 30-urni tedenski obremenitvi za učence in 2 tedna dejavnosti (športne in kulturne dejavnosti, socialno delo ter ekskurzije). V skladu s šolskim koledarjem bo zaključni letnik trajal do 5. junija. 30-urna tedenska obremenitev za izvedbo temeljnega in obveznega izbirnega dela omogoča šolam, da še 2 uri tedensko namenijo realizaciji takih vsebin, ki jih do sedaj še ni bilo mogoče vključiti v učne načrte ustaljenih predmetov, so pa še posebno zanimivi za učence in jih poznajo tudi v svetu, npr. teorija spoznavanja in organizacija učenja, antropologija, ekonomska in organizacijska znanja za lastno ekonomsko

in dnevno učinkovitost, eksperimentalna psihologija in drugo.

V program Gimnazija se lahko vključi vsak učenec, ki je uspešno zaključil osnovno šolo. V primerih, ko bo v posamezni šoli več prijav, kot je prostih razpisanih mest, bo šola izvedla izbor učencev po naslednjih kriterijih:

– splošni učni uspeh v 6., 7. in 8. razredu osnovne šole (50 % točk)

– uspeh pri sprejemnem izpitu iz slovenskega jezika in matematike (50 % točk).

Ti izpiti bodo potekali na vseh gimnazijah v Sloveniji istočasno. Podrobnejše informacije o sprejemnem izpitu bo učencem sporočila šola.

Učenci, ki se bodo letos vpisali v prvi letnik, bodo opravljali zaključni izpit. Ta bo predvidoma obsegal 4 izpitne enote (slovenski jezik in književnost, matematika, prvi tuji jezik, predmet po izbiri učenca). Matura z eksternim ocenjevanjem bo v Sloveniji predvidoma uvedena v letu 1995, eksperimentalno pa lahko že leto prej.

Program Gimnazija ne daje poklica, pač pa solidno splošno izobrazbo. Učenci, ki iz različnih vzrokov ne bodo mogli ali želeli nadaljevati študija, se bodo usposobili za različne poklice z vključevanjem v ustrezne programe usposabljanja.

Na Ravnah smo ob prehodu v usmerjeno izobraževanje morali zaradi racionalne uporabe prostorov in kadrov združiti obe prejšnji šoli – gimnazijo in šolski center – v srednjo šolo tehniško-naravoslovne in pedagoške usmeritve. Sedaj pripravljajo nove programe tudi za strojništvo in kovinarstvo.

Zlasti kovinarski programi bodo bolj usmerjeni v praktično delo v delavnicah.

Na osnovi novih programov se bosta izoblikovali v bistvu dve programsko zaokroženi šoli, tj. gimnazija, ki bo čez 3 leta imela 24 oddelkov, ter strojna in kovinarska šola, ki bo takrat imela 8 oddelkov strojnih tehnikov, 6 oddelkov kovinarjev ter 4 oddelke skrajšanih programov metalurške in kovinarske stroke – skupaj torej 18 oddelkov.

Obe šoli bosta morali imeti prostorske pogoje za delo. Sedaj imamo velike težave s potovanjem učencev iz šolske zgradbe na Koroški cesti v zgradbo gimnazije in obratno. Veliko časa izgubijo tako učenci kot učitelji in še prometni nevarnosti so nenehno izpostavljeni.

Za gimnazijo bo dovolj prostora Na gradu 4. Za potrebe strojne in kovinarske šole pa bomo morali dograditi prizidek k šolski stavbi na Koroški cesti. Ta prizidek bi moral imeti vsaj štiri učilnice z ustreznimi kabinetni, garderobe, jedilnico ter morda tudi kakšno delavnico.

Od kod dobiti v sedanji krizi denar za gradnjo prizidka? Možna je odprodaja dijaškega doma, ki bi se morda namenil na primer za posebno osnovno šolo, ki bo morala zapustiti prostore na Čečovju, kjer bo Železarna Ravne uredila stanovanja ali pa morda tudi za kake druge namene.

S tem denarjem bi lahko dogradili omenjeni prizidek ter tako zagotovili minimalne pogoje za delo bodoče strojne in kovinarske šole.

Sedanja srednja šola ima 45 oddelkov in je po vseh pedagoških kazalcih prevelika. Optimalna srednja šola mora imeti od 16 do največ 24 oddelkov. Na Ravnah bi z dograditvijo prizidka lahko zadostili pogojem za delovanje dveh vsebinsko zaokroženih šol, tj. gimnazije ter strojne in kovinarske šole.

Vse več je ljudi v stiski

Delo Centra za socialno delo Ravne na Koroškem v letu 1989

Zmaga Prošt

Delo strokovne službe za vprašanja socialnega skrbstva v naši občini v preteklem letu velja ocenjevati skozi prizmo razgibanih razmer, v katerih smo se znašli državljani, v našem primeru uporabniki in izvajalci zastavljenega programa. Dinamične, nepredvidljive in proti koncu leta že zastrašujoče družbenoekonomske in politične pretrese smo občutili tudi pri opravljanju našega dela. Zlasti v drugem polletju, ko je kronično primanjkovalo skupnostim socialnega skrbstva in otroškega varstva finančnih sredstev, s katerimi bi lahko sproti pokrivali naraščajoče potrebe po materialni pomoči ljudem v stiski, ali vsaj ohranjali realno vrednost že pridobljenih pravic v obdobju skokovite inflacije in sproti poravnali obveznosti. Na republiški ravni izrečena priporočila za uskladitev denarnih pomoči smo doma izvajali z zamikom (socialno skrbstvo) ali sploh ne (otroško varstvo). Na našo pobudo so stanje ob koncu leta poskušali vsaj omiliti. Zlasti pomemben je bil sklep skupščine občine o dvigu prispevne stopnje za socialno skrbstvo na povprečno slovensko raven.

Leto 1989 lahko označimo z vidika uveljavljanja materialnih pravic občanov in naših opravil v zvezi s tem kot leto preizkusov, preračunavanj, poskusnih in primerjalnih izračunov, valorizacij, kompenzacij, ... poročil, analiz, apelov, skratka – »ovacij«.

V takih razmerah zganjati socialno je pravzaprav herojsko dejanje. Kajti dejavnost socialnega skrbstva prav gotovo ni samo dajanje materialnih denarnih pomoči. Uspeli smo izpeljati vse naloge, ki nam jih narekuje devet različnih zakonov, pravilnikov in samoupravnih splošnih aktov. Še več, vpeljali smo nekaj novosti, ki bi jih v Markovičevem žargonu lahko opredelili kot »prodor na tržišče.« V mislih imam informativno svetovanje občanom v oddaljenih krajevnih skupnostih, začetke univerze za III. življenjsko obdobje, klub odraslih duševno prizadetih na Ravnah in v Mežici, aktiviranje večjega števila prostovoljcev za pomoč različnim skupinam ljudi (mladostniki, obsojenci, ostareli). Tudi načrti v zvezi s širitvijo sodelovanja z različnimi ustanovami, družbenimi in gospodarskimi dejavniki v občini in zunaj nje so bili doseženi. Imamo vse možnosti in dobro startno osnovo, da v prihodnje postanemo središče socialnih akcij, povezovalce številnih dejavnosti, namenjenih izboljšanju socialne varnosti posameznih družbenih skupin oziroma dvigu kakovosti življenja ljudi v našem okolju. Vrata, na katera še nismo uspeli ali si upali potrkati, čakajo, da storimo korak in vstopimo.

Da bi lahko dobro strokovno delali, imamo za vsa pomembnejša področja izdelane razne preglede in statistike. Najbrž bodo tudi bralci Koroškega fužinarja lahko iz njih razbrali, kako široko in globoko vse bolj sega naše delo.

Vrste in število ukrepov ali storitev prikazujemo za posamezno skupino uporabnikov.

OTROCI IN MLADOSTNIKI, PRIKRAJŠANI ZA NORMALNO DRUŽINSKO ŽIVLJENJE

V skladu z določili Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih smo za 1147 otrok in mladostnikov, prikrajšanih za normalno družinsko življenje, izvajali ustrezno obliko varstva; za otroke brez staršev in za otroke, katerih starši niso sposobni izpolnjevati roditeljskih dolžnosti. Nekateri so rabili našo pomoč zaradi motenj v družinskih odnosih oziroma razveze staršev. Posebno skrb smo namenili tudi izven zakona rojenim otrokom.

Petnajst mladostnikov brez staršev je bilo pod stalnim skrbništvom. Začasna in posebna skrbništva smo urejali za 43 otrok, ko so potrebovali zastopnika na zapuščinskih obravnavah in pri sklepanju pravnih poslov (razne pogodbe). Vsi skrbniki so zavzeto zastopali otroke in varovali njihove pravice in koristi.

Za 52 otrok smo izvajali naloge s področja rejništva. Enajstim je med letom rejništvo prenehalo. Pet otrok se je vrnilo k staršem, šest je postalo polnoletnih. Tem fantom in dekletom smo pomagali pri iskanju pripravništva oziroma pri vključevanju v delo. Pomemben dosežek predstavlja navezovanje osebnih stikov med otroki rejenci in njihovimi starši.

Zažvelo je delo s skupino rejnic. Na družabnih srečanjih in predavanjih so izmenjavale izkušnje o vzgoji otrok in tako postajajo vse bolj stanovska združba, ki se zaveda svoje velike odgovornosti in se želi izpopolnjevati za še boljše delo. Odkrili in pridobili smo dve mladi ženi, ki resno razmišljata o tem, da jima postane rejništvo poklic.

S problematiko posvojitve se srečujemo občasno. Nekaj zakonskih parov se je oglasilo zaradi želje po posvojitvi otroka. Dobili so napotke o poteku postopka. Z enim parom smo se pogosto srečevali in ga pripravljali na bodoče starševstvo.

Izvajali smo 175 postopkov za priznanje očetovstva. Število otrok, rojenih v izvenzakonski skupnosti, je že nekaj let konstantno. Praviloma se mladi starši odločajo za skupno življenje brez sklenitve zakonske zveze. Te starše spodbujamo, da naredijo vse, kar je potrebno za zdrav telesni in duševni razvoj njihovih otrok.

Ob razvezah zakonske zveze in takoj po njih se pogosto pojavljajo zahteve starša, ki ne živi skupaj z otrokom, da mu pomagamo urediti osebne stike z otrokom. Svetovali smo staršem 41 otrok. Svetovalni razgovori so bili za 28 otrok učinkoviti in so srečanja z drugim staršem stekla v skladu s sporazumom med staršema.

Preživninske obveznosti smo urejali za 636 otrok in mladoletnikov ter 89 odraslih. V lanskem letu smo zaradi nagle rasti življenjskih stroškov in osebnih dohodkov šestkrat opravili postopek uskladitve preživnin. Za te naloge smo zaradi ročne obdelave podatkov porabili precej časa in sredstev. Kljub temu pa so preživnine realno zaostajale v primerjavi z dvigom življenjskih stroškov.

V zvezi s preživljanjem otrok je 46 staršev sklepalo nove dogovore, 33 jih je iskalo pravico otrok na sodišču. Ob koncu leta je znašala najvišja preživnina 874,20 dinarjev, najnižja pa 33,00 dinarjev (zneski v novih dinarjih).

S sodiščem smo sodelovali v treh postopkih za predodelitev otroka drugemu staršu zaradi zanemarjanja in opuščanja ustrezne skrbi za otroka.

Za polno zaščito dveh duševno prizadetih mladostnikov smo ob njihovi polnoletnosti predlagali sodišču podaljšanje roditeljskih pravic.

OTROCI IN MLADOSTNIKI Z MOTNJIAMI V VEDENJU IN OSEBNOSTI

Obravnavali smo 81 storilcev kaznivih dejanj, starih od 14 do 18 let. 35 je bilo novincev, med njimi samo eno dekle.

Najpogostejša kazniva dejanja, ki so jih storili, si sledijo takole: tatvine, poškodovanje tuje stvari in fizično obračunavanje z žrtvijo. Senat za mladoletnike pri sodišču v Mariboru je devetim fantom izrekel najblažji vzgojni ukrep – ukor, sedmim strožje nadzorstvo socialnega skrbstva, enemu namestitve v vzgojni zavod, enemu pa namestitve v prevzgojni dom Radeče. Večina teh mladoletnikov je vedenjsko motenih in izhajajo iz neurejenih družinskih razmer. Nekateri od njih močno odklanjajo sodelovanje z delavcem centra, kar je oviralo izvajanje izrečenih ukrepov. Pri vključevanju teh fantov v življenje smo imeli vrsto težav pri iskanju zaposlitve.

Težavnost 17 otrok in mladostnikov z asocialnim vedenjem se je kazala v agresivnem vedenju do vrstnikov, potepanju in izostajanju od pouka. V sodelovanju s starši in šolami ter psihohigijenskim dispanzerjem smo preprečevali stopnjevanje teh odklonskih pojavov. En otrok je bil zaradi nespodbudnega domačega okolja in močnejše izraženih težav prešolan v vzgojni zavod.

Prekrškarije je bilo lani 199, nekaj več kot leto poprej. Najpogostejše so kršili cestnoprometne predpise ter javni red in mir. Ker prihajajo na obravnavo k sodniku za prekrške po letu in dlje, odkar so naredili prekršek, je le-ta neučinkovita. Zato smo se dogovorili za celovito teamsko obravnavo predvsem tistih mladoletnikov, ki se pojavljajo hkrati kot storilci kaznivih dejanj.

Že nekaj let opažamo porast **kaznivih dejanj**, ki jih storijo otroci, mlajši od 14 let. Prejeli smo 36 prijav, štiri več kot predlani. Polovica teh otrok je kradla, ostali so poškodovali tujo lastnino, se fizično lotili vrstnikov in celo zažigali ogenj. Ugotovljamo, da je pojav pogostejši v mestnem okolju kot v manjših zaselkih, zlasti na Ravnah in Prevaljah.

Otrokom in mladostnikom smo pomagali s svetovalnimi razgovori. Usmerjali smo jih v različne športne in kulturne dejavnosti, da bi bili primerno zaposleni v svojem prostem času. K sodelovanju smo pritegnili nekaj prostovoljcev. Na vseh osnovnih šolah smo predavali in se pogovarjali z učenci višjih razredov o tej problematiki. Na dveh šolah smo se srečali s starši.

OTROCI IN MLADOSTNIKI Z MOTNJIAMI V TELESNEM IN DUŠEVNEM RAZVOJU

Spremljali smo 109 otrok in mladostnikov. Večina je bila vključena v različne organizacije za usposabljanje. Nekaj predšolskih otrok z razvojnimi motnjami je obiskovalo vzgojnovarstveno organizacijo. Trinajst otrok je bilo prvič v obravnavi.

Komisiji za razvrščanje je bilo predstavljenih 27 otrok in mladostnikov. Na predlog komisije je sedem absolventov osnovne šole Jurčičevega Drečjka nadaljevalo šolanje v skrajšanem programu usmerjenega izobraževanja, eden se je zaposlil. Trinajst šoloobveznih lažje duševno prizadetih otrok je bilo napotenih na šolo s prilagojenim predmetnikom. Ostale smo vključili glede na vrsto motenosti v specializirane ustanove za usposabljanje (vzgojni zavod, center za korekcijo sluha in govora, ZDUM).

34 otrok in mladostnikov je bilo v celotni oskrbi organizacij za usposabljanje, 12 pa v rejniških družinah. Stroške oskrbe zanje je v pretežni meri poravnava skupnost socialnega skrbstva, delno pa starši s svojimi prispevki.

Šest težko duševno in telesno prizadetih otrok in mladostnikov oskrbujejo mame. K štirim prihaja na dom specialni pedagog in izvaja program osnovnega usposabljanja. To je le majhen prispevek družbene skupnosti družinam s temi otroki. Pretežni del bremena nosijo družine.

Težave pri zaposlovanju mladih invalidov z zaključeno osnovno šolo s prilagojenim programom so se stopnjevale. Večina jih je ob koncu šolanja sposobnih in pripravljenih, da se vključijo v življenje in delo. Prijavljeni so na skupnosti za zaposlovanje in imajo ob armadi drugih nezaposlenih iz dneva v dan manj možnosti za vstop v delovne organizacije. Ostajajo brez statusa, brez sredstev za preživljanje, v breme svojih staršev. Zamisel o ustanovitvi invalidskih delavnic je treba zato čimprej udejaniti.

INVALIDNE ODRASLE OSEBE

Med 178 evidentiranimi odraslimi invalidi je bila v letu 1989 dobri tretjina duševno prizadetih, ena četrtnina telesno prizadetih, manj pa slepih in slabovidnih ter slušno prizadetih. Že več let se večja števila živčno in duševno bolnih oseb, ki se ne morejo vključevati v življenje in potrebujejo pomoč pri zagotavljanju minimalnih pogojev za preživetje.

Večina invalidov je v domači oskrbi pri svojih sorodnikih ali v tujih družinah. Najbolje je poskrbljeno za 20 srednje duševno prizadetih oseb, ki so vključene v delavnico pod posebnimi pogoji, in 12 težko duševno prizadetih, ki so oskrbovanci socialnih zavodov.

Za varovanje delavnic pod posebnimi pogoji smo vpeljali v sodelovanju z Društvom za pomoč duševno prizadetim novo obliko dela. Enkrat na mesec se ob sobotah srečujejo v klubu na Ravnah in v Mežici, kjer preživljajo prijetne ure sprostitve in razvedrila. Delo obeh klubov vodijo prostovoljci, prijatelji prizadetih.

V letu 1989 je ob doseženi polnoletnosti šest duševno in telesno prizadetih oseb pridobilo status invalida in pripadajoče materialne pravice v skladu z Zakonom o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb. Analiza o izvajanju tega zakona od 1984. leta dalje nam je pokazala, da je za to skupino invalidov v naši občini zelo dobro poskrbljeno.

Ker je zakonodaja, ki ureja statusne in materialne pravice za različne vrste invalidov, razdrobljena in necelovita, ostajajo posamezne skupine brez kakršnihkoli možnosti zaščite. Tako smo imeli največ težav in najmanj možnosti pri zagotavljanju primerne po-

moči duševnim bolnikom in starejšim onemoglim gospodinjam, ženam upokojevcem.

Precej preglastic nam je povzročilo organiziranje najprimernejših oblik pomoči za dva mlada paraplegika.

VEDENJSKO IN OSEBNOSTNO MOTENE ODRASLE OSEBE

Skupina odraslih osebnostno in vedenjsko motenih oseb je štela 55 ljudi. Kar polovica jih je potisnjena na rob družbenega dogajanja zaradi alkoholizma. Pri 22 je močno izraženo asocialno vedenje, 21 moškarijev je storilo kazniva dejanja.

Pomagali smo jim pri urejanju minimalnih eksistenčnih pogojev (hrana, obleka, začasno bivališče), nekaterim pri iskanju priložnostnega dela in uveljavljanju osnovnega zdravstvenega varstva.

V sklopu postpenalne pomoči smo delali s 17 obsojenci, ki so bili na prestajanju zaporne kazni (7 v Rogozi, 4 v Mariboru, 5 na Dobu, 1 v Ljubljani). Obsojeni so bili na zaporne kazni od enega meseca do petnajst let. Težave pri iskanju zaposlitve in reševanju stanovanjskih problemov so bile tudi pri tej skupini ljudi močno izražene. Zato smo iskali prehodne in začasne rešitve. Ti ljudje imajo praviloma kopico osebnih težav, nerazrešenih stisk in so malo pripravljeni in malo zmožni narediti sebi in prid.

To se je potrjevalo tudi pri delu, ki so ga opravljali njihovi svetovalci – mladi prostovoljci, saj nismo dosegli zastavljenih ciljev. Izkušnje so nam pokazale, da za to skupino ljudi v stiski ni primerno vključevati kot svetovalce mladih žensk. Želimo, da bi se na naša vabila prijavilo več moških kandidatov. Morda pa je med nami še kdo pripravljen pomagati ljudem z obrobja družbe.

ODRASLE OSEBE, STARE NAD 65 LET

Spremljali smo 365 oseb iz predlanskega leta. Dodatno je bilo v obravnavi 147 oseb. Različne oblike varstva in pomoči smo nudili 502 starejšima občanoma. Celotno število obravnavanih je bilo za 15 odstotkov večje kot v letu 1988. Polovica teh oseb je rabila pomoč zaradi pojavov, ki spremljajo staranje, dve petini zaradi kroničnih obolenj, 73 jih je ostalo brez ustreznega družinskega varstva.

Domsko varstvo smo urejali za 39 ostarelih ljudi. Večina jih je bila sprejeta v Koroški dom starostnikov v Črnečah. Med letom je bilo v domski oskrbi povprečno 147 naših občanov.

Obstoječi socialni zavodi nimajo možnosti za nove namestitve, zato z gradnjo socialnega zavoda v ravenski občini ne moremo več odlašati. Povprečno število čakajočih je v enem letu poskočilo od 30 na 50. Prevladujejo takšni, ki so potrebni popolne medicinske nege, stalnega nadzora in torej nikakor ne morejo ostati v domači oskrbi.

Pritiski svojcev in drugih ljudi, ki jih oskrbujejo, so iz dneva v dan večji. V mnogih družinah so se zaradi preobremenjenosti z oskrbo ostarelega člana medosebni odnosi močno zaostri.

Z izgradnjo socialnega zavoda na Ravnah bi imeli možnost zagotoviti ostarelim občanom tudi druge oblike varstva in pomoči: dnevno varstvo, različne usluge (prehrana, pranje perila) in razne oblike pomoči na domu. Tako bi lahko marsikdo od njih dalj časa ostal doma, širša družbena skupnost pa bi prihranila nekaj denarja.

Dodatno delo smo imeli zlasti v drugem polletju zaradi dvigovanja cen storitev socialnih zavodov. Te so hitreje rastle kot pokojninski in drugi prejemki, zato so se doplačila socialnega skrbstva in prispevki svojcev spreminjali iz meseca v mesec. Ob koncu leta niti borčevska pokojnina borca s polno pokojninsko dobo in statusom borca pred 9.9.1943 ni zadoščala za poravnavo stroškov oskrbe v zavodu.

Za 26 ostarelih smo organizirali sosedsko pomoč. Pomoč na domu sta izvajali občasno dve prostovoljki. Starejši ljudje so bili z njihovim delom zadovoljni, neradi pa so prispevali nagrado za opravljeno delo iz lastnega žepa (del dodatka za pomoč in postrežbo).

DRUGE ODRASLE OSEBE

Za 450 odraslih oseb smo opravili različne storitve. Program svetovanja mladim pred sklenitvijo zakonske zveze smo izvajali individualno. Več informacij o pomenu zakonske skupnosti in vzgoji otrok smo dajali staršem izven zakona rojenih otrok.

S 50 pari smo opravili pred razvezo zakonske zveze svetovalni razgovor. O rezultatih smo obveščali sodišče. Večina zakoncev se je odločila za razvezo, saj so bili odnosi med njimi docela porušeni. Na svetovanju so dobili informacijo o pravicah in dolžnostih do otrok ob razvezi in po njej (dodelitev in varstvo otrok, preživljanje, stiki) ter o možnostih za urejanje drugih pomembnih zadev (zaposlitev, stanovanje, premoženje).

Pri dogovarjanju o teh stvareh je bilo največ neuskkljenosti glede dodelitve otrok v vzgojo in oskrbo enemu od njih, pri urejanju stikov med otrokom in staršem, ki se je odselil, ter pri razreševanju stanovanjskega problema. Ker je razveza zakonske zveze hud stres, so ti zapleti razumljivi. Ob daljšem vodenju so se s pomočjo opore strokovnega delavca skoraj vsi ti ljudje dokopali do uvida celotne situacije in bolj realistično presojali lasten položaj ter načrtovali prihodnost zase in za otroke.

152 zakoncev oziroma partnerjev (izvenzakonska skupnost) je iskalo pomoč svetovalcev zaradi motenj v partnerskem odnosu. V času zakonskega svetovanja so uspeli tisti, ki so bili dobro motivirani za obstoj življenjske skupnosti.

Manj uspeha smo imeli pri urejanju družinskih razmer, kjer je prisoten alkoholizem, delomrzištvo, nasilje močnejšega nad slabotnejšimi – ženo in otroki. Spodbujali smo jih za zdravljenje alkoholizma, jim iskali zaposlitev in zatočišče. Izvedli smo ustrezne ukrepe za zaščito otrok, dva starša smo predlagali v kaznovanje. Kljub našim prizadevanjem, da bi osvestili žene, so se le posamezne odločile zapustiti moža in zaživeti na novo.

87 občanom smo pomagali pri iskanju zaposlitve. Med njimi je bila kar polovica mladih z opravljenim pripravništvom! Uspeh? Nekaj kmetov in obrtnikov je sprejelo peščico teh ljudi ter jim tako omogočilo preživetje.

Nerešen stanovanjski problem je prisilil 110 občanov (tretjina strank, starih do 30 let), da so nas prosili za sodelovanje in pomoč pri iskanju stanovanja.

Obiskali smo 32 oseb, ki so pod skrbništvom, in pripravili skrbniška poročila ter izpeljali 12 postopkov postavitve skrbnika za posebni primer. Za eno osebo smo predlagali odvzem poslovne sposobnosti.

MATERIALNO OGROŽENI POSAMEZNIKI IN DRUŽINE

Občanom in delavcem, ki si z lastnim dohodkom niso mogli zagotavljati minimalne socialne varnosti, so pomenili pomembno dopolnilo k družinskemu proračunu socialni prejemki.

Socialnovarstvene pomoči smo dodeljevali v skladu z določili Samoupravnega sporazuma o uresničevanju socialnovarstvenih pravic, upoštevajoč sklepe in usmeritve občinskih interesnih skupnosti. Zaradi pomanjkanja potrebnih sredstev so se merila in kriteriji za dodelitev pomoči zaostri. Tudi spremenjeni in dopolnjeni sporazum je v letu 1989 prinesel določene omejitve, hkrati pa vpeljal merila, na podlagi katerih so pridobile več možnosti za dodelitev pomoči družine starejših ljudi in enoroditeljske družine z otroki. Pomembna novost sporazuma je bilo določilo o večkratnem medletnem usklajevanju dodeljenih pomoči v skladu z rastjo povprečnih osebnih dohodkov v republiki. Vendar smo v naši občini usklajevanje pomoči s področja socialnega skrbstva izvajali z zamikom, družbeno pomoč otrokom pa delno samo ob koncu leta. Zaradi visoke inflacije je realna vrednost socialnih prejemkov naglo padala.

V takšnih pogojih je bilo naše delo zelo težko. Potrebe in pričakovanja ljudi po družbeni pomoči so naraščale, možnost da bi jim pomagali, pa je bilo iz dneva v dan manj.

Podatki enotne skupne evidence prejemnikov socialnovarstvenih pomoči kažejo, da je v letu 1989 pridobilo pravico do ene ali več vrst socialnih pomoči 2156 družin in posameznikov, kar za četrtno več kot v preteklem letu. Vsaka četrta družina v občini je prejela v povprečju dve vrsti socialnih pomoči. Denarno pomoč so prejemale družine z več otroki in družine, kjer je zaposlen le en roditelj, upokojske družine z enim dohodkom in posamezniki, ki so bili brez lastnih dohodkov.

Povečalo se je število upravičencev do delnega nadomestila stanarine in oprostitve doplačila k cenam zdravstvenih storitev (zaradi ugodnejšega cenusa za posamezne tipe gospodinjstev). Tudi število dodeljenih enkratnih denarnih pomoči je večje kot leto poprej. Pri drugih vrstah pomoči pa se je povprečno število upravičencev znižalo. Število prošelj za dodelitev pomoči, ki smo jih obdelali, je bilo za tretjino večje od pozitivno rešenih zahtevkov.

Primerjalni podatki o povprečnem številu upravičencev do denarnih pomoči v letu 1988 in 1989

socialnovarstvena pomoč	1988	1989
delno nadomestilo stanarine	499	526
delno nadomestilo stroškov ogrevanja	324	324 do 1.5.
družbena pomoč otrokom (N otrok)	2 264	2 218
edini vir preživljanja	22	22
dopolnilni vir preživljanja	88	75
začasna denarna pomoč	16	12
enkratna denarna pomoč	85	104
rejnina	47	42
plačilo stroškov oskrbe v organizaciji za usposabljanje in socialnih zavodih	129	122
oprostitvev doplačila k cenam zdrav. stor.	1 162	1 189
nadomestilo za del cene osnovnih živil		– 1 390

Delno nadomestilo za stroške ogrevanja je bilo v maju ukinjeno. V letu 1989 je bila uvedena nova oblika pomoči – nadomestilo za del cene osnovnih živil. Dobivali so jo prejemniki stalnih ali začasnih pomoči socialnega skrbstva in prejemniki družbenih pomoči otrokom z bivališčem v Sloveniji. Vrednost pomoči je bila simbolična za prejemnike, mi pa smo opravljali dodatno sififovo delo.

Jeseni so bila dobrodošla izredna namenska sredstva SIS za preskrbo in pospeševanje proizvodnje hrane. Pripravili smo spisek 600 socialno ogroženih družin, ki so prejele enkratno denarno pomoč za nakup ozimnice.

V postopku presoje upravičenosti za dodelitev denarnih pomoči so poleg strokovnih delavcev Centra sodelovali člani komisij za socialne zadeve iz KS in odbor za uveljavljanje socialnovarstvenih pravic.

Ugotavljamo, da na število upravičencev do posameznih pomoči v večji meri vplivajo sistemske spremembe in razpoložljiva sredstva za namene socialnih pomoči v občini kot pa raven osebnih dohodkov oziroma življenjska raven občanov.

ZAKLJUČEK

Kakor je bilo pričakovati širša družbena in gospodarska kriza ter ukrepi za njeno odpravljanje prizadevajo večino ljudi v naši skupnosti. Nekatere bolj kot druge in različne skupine ljudi na poseben način. Med najbolj ogroženimi so ljudje, ki že v normalnih okoliščinah potrebujejo posebno varstvo. To so naši varovanci: otroci, prikrajšani za normalno družinsko življenje, invalidi in ostareli, osebno in vedenjsko moteni otroci, mladostniki in odrasli ter materialno ogrožene družine in posamezniki.

Skrbi nas spoznanje, da se marginalna skupina ljudi širi. Mnogi tega nočejo videti, mnogi si tega ne upajo priznati. Stiska teh ljudi se ne ozira niti na ene niti na druge. Preprosto, je.

Pričakujemo, da bodo podprta naša prizadevanja za uresničevanje zakonsko določenih socialnovarstvenih programov za te ljudi. Da jim omogočimo človeka vredno bivanje med nami. Da jim ponudimo možnosti za ponovno vključevanje v normalni tok življenja. Da jim odpremo vsa vrata in skupaj poskrbimo, da jih bo čim manj.

NEZNOSNA LAHKOST VLADANJA

Miro Petek

Piove, governo ladro! Dežuje, prekleta vlada! Zanimiv izrek italijanskega izvora nam v nekaj besedah pove najmanj to, da so vlade in vladajoči pač tisti, na katere je uperjena pozornost javnosti in so mnogokrat krivi tudi takrat, kadar dežuje v nepravem času. Pri Italijanih je demokratična tradicija daljšega veka, vladne krize so nekaj vsakdanjega, prav tako vpogled kritične javnosti v njihovo delo in zato je tudi razumljivo, da je ta rek njihovega porekla in ne, denimo, našega. Kakorkoli že, vlada ali izvršni sveti, kot jih je poimenovala samoupravljalna latovščina, so tudi zato, da jih ocenjujemo, hvalimo in kritiziramo. Vlada občine Ravne na Koroškem, ki jo je vodil **Boris Kastivnik**, je svoj mandat končala in tu je priložnost za inventuro.

»Poročilo o delu izvršnega sveta skupščine občine Ravne na Koroškem v letu 1989« je naslov pet in pol tipkanih strani dolgega zapisa občinske vlade o lastnem delu, ki ga je na zadnjem zasedanju sprejela tudi občinska skupščina. Tudi med vrticami tega besedila ni razbrati, da je šlo za izjemno burno leto ravenske vlade, začenši od vseh groženj in napovedi stavk šolnikov zaradi premajhnih plač, do vseh peripetij okrog nižanja in višanja prispevnih stopenj, slovitega reševanja tako imenovanih črnih gradenj in če sem vključimo še del letošnjega leta – razprave v skupščini o (ne)zaupnici občinski vladi.

Vlade na vseh ravneh, od zvezne do občinske, so v minulem poldrugem letu delale v izjemno težavnih ekonomskih in družbenih razmerah, kot so to največkrat same poimenovali. Tu je bila seveda velika inflacija, težave z likvidnostjo gospodarstva, problemi izgub in že prvi stečaji. Vendar pa so bili splošni okvirji življenja v naši družbi tako ali drugače za vse sredine bolj ali manj enako težavni in modrost vladanja je tu lahko prišla do svojega izraza. Žal pa na področju gospodarskega in družbenega standarda občine Ravne v zadnjih letih nazaduje.

Izgovori so vedno pri roki, češ neugodna gospodarska struktura ob dveh velikanih, ki zaposlujeta več kot polovico ljudi v občini. To drži le delno, saj z nekaj let opevanim prestrukturiranjem gospodarstva ni bilo nič. Tu je bil nešteto govori o drobnem gospodarstvu, ki se ga je velikokrat prikazovalo kot čudežno palico ali rešilno bilko. V primerjavi z drugimi občinami v Koroški regiji je na področju obrti, drobnega gospodarstva in po-

djetništva ravenska občina najbolj skromna. Tudi okrog razvojnega sklada, ki je bil ustanovljen pred nekaj meseci, so mnenja precej deljena: avtorji se s tem seveda ponašajo, nekateri pa takšne sklade ocenjujejo kot preživelo obliko.

Turizem in gostinstvo sta bila prav tako elementa, s katerima se je mnogokrat posluževalo v kontestu prestrukturiranja gospodarstva, češ da je treba optimalno izkoristiti proizvodne in naravne danosti. Turizem in gostinstvo pa sta panogi, o katerih vemo vsi vse, na tem področju smo vsi strokovnjaki, vendar si v naši občini nikakor nismo uspeli naliti čistega vina in priznati, da turistično gospodarstvo pri nas ne obstaja in da imamo za njegov razvoj kaj malo možnosti. Okolje je degradirano, gostinstvo pod vsako kritiko (goste, ki so ob prvomajskih praznikih prespali v hotelih Mežiške doline, lahko prestejemo na prste ene, največ dveh rok), razen nekaterih naravnih in kulturnih znamenitosti gostom tudi ni kaj ponuditi. Govoriti o prestrukturiranju gospodarstva v Mežiški dolini in pri tem omenjati turizem, je – milo rečeno – zavajanje.

Če ostanemo še na področju gospodarstva, potem gotovo ne bomo daleč od resnice, da se je v lanskem in letošnjem letu občinska vlada vse preveč ukvarjala s prevaljsko Grafiko. Resda kolektiv, ki nima dovolj šolanih kadrov, potrebuje pomoč bolj kot kdo drug, prav tako je res-

nica, da je boj za vsako delovno mesto (v Grafiki pa jih je bilo 60) potreben. Vendarle je treba tudi priznati, da je toliko vladnih sej in skupščinskih zasedanj za reševanje enega problema občutno preveč, da so bile okrog Grafike neprimerne kadrovske rešitve, da je vodstvo kolektiva sklepalo katastrofalne pogodbe, da bi si na koncu o tem spet morali beliti glavo v občinski vladi. Ali pa je v primeru Grafike enostavno šlo za ugotovitev novinarskega kolega, češ da se ravenska (sedaj že bivša) vlada rada ukvarja z manjšimi in malimi problemi (kolektivi), večjih pa se ne loteva. Seveda Rudnik Mežica in vsa njegova sanacija sodita med težje probleme, vendar je tu težko potegniti ločnico med prispevkom republike in občine. Ostaja pa razpoznavno dejstvo, da podjetja v občini v zadnjih dveh letih niso realizirala svojih obveznosti, ki so jih sprejela s podpisom sporazuma o zapiranju mežiškega rudnika.

V Jugoslaviji imamo opraviti s prav posebnim primerom policentrizma in policentričnosti. Na ravni federacije je policentrizem v veliki meri skoncentriran v Beogradu, slovenski policentrizem se ustavi na Trojanah ali Vrhnikih in tudi občinski policentrizem ostaja le priljubljena fraza ali pobožna želja. Ali je to policentrizem, če gradimo kadrovska in socialna stanovanja predvsem na Ravnah in Prevaljah, kjer kasneje ugotovimo, da ni za to primerne infrastrukture, treba je graditi nove šole zaradi koncentracije prebivalstva, na

drugi strani pa sta v Črni in Mežici sliki skorajda zrcalni.

Policentrizem je tudi v ravenski občini ostal bolj ali manj črka na papirju in tudi v tem gre iskati želje občinskega Demosa in liberalne stranke po restavraciji komunalne ureditve oziroma po ponovni ustanovitvi štirih občin.

Vsekakor pa so še vsaj tri točke, po katerih si bomo zapomnili zadnjo komunistično vlado v ravenski občini.

Najprej, prispevne stopnje za družbene dejavnosti, njihovo višanje in nižanje, ki so našo občino prikazale v kaj čudni luči. Težave v družbenih dejavnostih so bile lani splošne, vendar si nikjer v Sloveniji niso privoščili tako radikalnih preobratov in tu je občinska oblast brez dvoma izgubila na svojem ugledu.

Dalje, črne gradnje ali povedano v birokratskem jeziku – problemi pri urejanju okolja. Na tem področju je vlada Borisa Kastivnika podedovala zelo težko dediščino, ki jo je poskušala reševati, vendar je nikakor ni uspela rešiti. Neskončne in mučne, pa tudi komične seje vlade, inšpekcije, politike in še koga o tem, kdo je kriv za anarhičnost v prostoru Mežiške doline, medtem pa je karavana šla dalje.

In končno, tik pred zaključkom mandata, je občinski sindikalni svet načel vprašanje zaupnice oziroma nezaupnice izvršnemu svetu, kjer se je zgodil presedan: občinska vlada je dobila popolno podporo, tudi od tistih članov v družbenopolitičnem zboru, katerih sindikat je vprašanje zaupnice sprožil. Vendar pa se tu že začne zgodba o sindikatu.

In zakaj sploh modificirani naslov po Kunderi Neznosna lahkost vladanja? Po zapisanem bi namreč bolj sodila Neznosna težkost vladanja, vendar bo za takšen naslov še priložnost.

OSKRBA Z VODO V ČRNI NA KOROŠKEM – MORDA TUDI DRUGAČE

Peter Gorjanc

Koncept: pripeljali bomo vodo v Črno, ki jo potencialno hranijo izviri Meže na skrajnem zahodnem delu doline Meže – Koprivne, verjetno določajo kriteriji globalnega celostnega razvoja. Odločanje za vsestransko premalo preverjeno rešitev, ki ne upošteva vseh vplivov razvoja in ima lahko dolgoročne posledice, ne bi smela ostati edina alternativa. Samo usklajenost različnih kratkoročnih in dolgoročnih, lokalnih in globalnih rešitev lahko zagotavlja optimalen razvoj. Neupoštevanje relevantnih kriterijev, ki se medsebojno omejujejo, ne omogoča optimizirati enega na račun drugega, ampak vsakega samo glede na celoto kriterijev. Lažje je »producirati razvoj«, ko se daje prednost ekonomiji, odmišlja globalno ekologijo, poudarja pa tudi politične cilje. Integralno usklajen razvojni projekt je nujno bolj umirjen od eksponencialnega, parcialnega, sektorskega razvoja. Sinonim »zero sum game«, katerega razumemo v okviru logike: korist za enega pomeni izgubo za drugega, bi morali prežeti v kontekstu pozitivne vsote, ne pa v podpori ali – ali.

To komunalno infrastrukturo, ki ji dajemo dogovorjeno prioriteto in ji poleg drugih priznavamo status javne družbene dejavnosti, že obravnavamo kot del originarnih zadolžitvev »občinske vlade«, bi morali analizirati z ustreznim širšega aspekta. Presoja s stališča stanja in tendenc našega splošnega družbenogospodarskega razvoja pa zasluži še poseben pomen. Da bodo rešitve vsestransko sprejemljive, uspešne in izvedljive, morajo imeti jasne osnove razvoja, ne smejo biti prepuščene valu razmer in ne reševanju v immanentnih okvirih. Kaže se potreba po usklajenem in izvedljivem načrtovanju z jasno opredelitvijo vseh faktorjev razvoja. Razmere v preteklosti jasno kažejo, da je iskanje bližnjic pogosto privedlo do samoprevare.

Ni nova ugotovitev, da so tehnične naprave, ki zagotavljajo oskrbo z vodo, rezultat že sorazmerno visoko razvitih tehničnih ved, medtem ko pa komunalna dejavnost glede na svojo organizacijo, način upravljanja, razmerje do potrošnika, planiranje in vzdrževanje vsaj pri nas že znatno zaostaja. Inercija dosedanjih pristopov ima še vedno pomembno vlogo, razmislimo o komunikološkem pristopu.

Poleg splošnih načel dimenzioniranja zmogljivosti bi mo-

rali glede na vplive na okolje v primeru sanacijskih del izbirati cevovode z dolgo življenjsko dobo, se odločiti za začetno predimenzioniranje in dosledno analizirati tako imenovane investicijske prage.

Ker imamo v danem primeru napravo z dolgo življenjsko dobo, je treba prej razmisliti o možnih spremembah, ki bi nastale v tem obdobju. V današnjem času pospešenega razvoja tehnike in tehnoloških postopkov to časovno obdobje lahko prinese take novosti, ki bi bistveno spremenile celoten koncept.

Glede na to bi morali pri obravnavi predimenzioniranja jasno opredeliti spodnjo in zgornjo gospodarsko mejo. Za celostno oceno bo treba upoštevati vse vrste stroškov in razmisliti o možnih substitucijskih rešitvah, ki so implicitno in eksplicitno navzoče.

Menim, da bi predtem morali konstruktivno uskladiti naslednje:

– določiti varovalna območja izvirov

– določiti jasna obligatorna razmerja s sosednjo Avstrijo, kolikor varovalna območja segajo izven naše državne meje

– določiti stopnje varstva, za katero se bomo odločili.

Iz vsebine Inventarja najpomembnejše naravne dediščine Slovenije, Ljubljana 1988, lahko zaključimo, da reka Meža s pritoki Topla, KOPRIVNA, Javorski potok in Bistra do Črne na Koroškem vključno s tonalno skalo ob Javorskem potoku N 0184 predstavlja:

1. Varstveni status: Predlog strokovne službe za naravni spomenik.

2. Planski status: Vokviru karavansko-kamniško-savinjskega regijskega parka (II) – NDS 0124

3. Opis: Meža združuje v pahljastem povirju pritoke Toplo, Bistro, Javorski potok in Koprivno. V tem delu je prilagojena tektoniki vzhodnih Karavank v smeri vzhod – zahod. Reka s pritoki teče večinoma po magmatskih in metamorfnih kamninah. Od Črne naprej se proti severu prebija skozi triasne apnenice in dolomite Pece in Uršlje gore, proti jugu pa jo loči od porečja Savinje prav tako triasni greben Olševe in Raduhe ter andezitni greben Komna in Smrekovca. Po vsej dolžini se vleče od vzhoda proti zahodu tonaliti pas (večina povodja Bistre in izvir Meže), pas drobnozrnatega gnajsa s prehodi v blestnik (10 km zgornjega toka Meže) ter pas biotitnega granita in granodiorita z

otoki porfiroidnega granita (del Koprivne in jugozahodni del Tople). Povirje Koprivne je v zelenkastih in vijoličastih filitoidnih skrilavcih s pasovi-dia-baza. Meža s pritoki je globoko zarezana v ozkih grapah, ki jih obdajajo strma gozdnata pobočja s kopastimi vrhovi. Po slemenih so samotne kmetije, večjih naselij ni. Javorski potok – tonaltna skala: nad desnim bregom Javorskega potoka je blizu sotočja s Kramarico strma tonaltna stena, na kateri raste primula villosa.

4. Stanje: Velika naravna ohranjenost rečnega toka z brzicami in tolmuni. Po dolinskih grapah potekajo ceste do samotnih kmetij in proti Solčavi.

5. Površina: Nadmorska višina: 570 – 1276 m.

6. Ovrednotenje: Tipična kulturna krajina velikih kvalitet (2.0), velika pestrost razgaljenih metamorfnih in magmatskih kamnin. V Sloveniji le tu najdemo filitoidni skrilavec z diabazi in drobnozrnati gnajsi, ki ga uvrščamo celo v predkambrij kot eno izmed najstarejših kamnin pri nas (1.1); rastišče ogrožene rastlinske vrste primula villosa, drugo znano v Sloveniji (4.4.1).

7. Varstveni režim: za hidrološko in botanično (Javorski potok) naravno dediščino.

8. Varstvena namembnost: spomeniška, rekreacijska

9. Obdelovalec: Matjaž Puc
Osnovni vir: Inventar 176 : 412 (MR) – Meža; Matjaž Jež, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor; Wraber, T. in Skoberne, P.: 1987: Delovno gradivo za rdeči seznam ogroženih praprotnic in cvetnic Slovenije (rokopis).

Primerno bi bilo, da prej analiziramo tudi alternativne rešitve, ki predstavljajo globalne – končne rešitve ali lokalne – kratkoročne, začasne rešitve. V konceptu indukcijskega načina raziskovanja bi bilo primerno analizirati naslednje:

– uvedba zaprtega sistema za porabnike voda v industriji

– lokalne rešitve – črpališče za industrijsko vodo

– sanacija in uravnovešanje obstoječega vodovodnega sistema, da se izgube uokvirijo v normalne meje in bo dana možnost uporabe vseh obstoječih že zajetih virov.

– lokalne rešitve – črpališča za pokrivanje konične potrošnje. (Vožjem območju Črne so rečne terase z bogato podtalnico. Ob gradnji kanalizacije na Pristavi je ta talnica predstavlja-

la zaradi močnega dotoka znatne stroške, ker jo je bilo treba črpati. Znani so primeri: bogatenje talnice v Celju; v Mariboru so se odločili za črpanje podtalnice na Mariborskem otoku, kljub možnostim zajemanja virov na Pohorju; v Dravogradu se odločajo za črpanje talnice na Črneškem polju le okoli 100 m od onesnažene reke Drave, kljub možnostim zajemanja virov na Goriškem vrhu; na Ravnah pokrivamo konice s črpanjem podtalnice v Suhi).

– Zajemanje talnice z globokimi vrtinami ali rovovskimi izkopi v dolomitnih in karbonatnih skladih (strokovnjaki, ki delajo na tem področju, vidijo prihodnost oskrbe s pitno vodo na ta način in se pri tem opirajo na preročne spekulacije in empiristične pozitivne izkušnje).

– Napeljava vodovoda iz zajetja Sumca v Črno (na osnovi višinskih podatkov, izvir Sumca s 665 m NMV, Črna 575 m NMV), prečrpavanje ne bi bilo potrebno, možna pa bi bila sočasna izgradnja plinovoda, na kar eksplicitno kaže že izveden projekt istih vodov na trasi Ravne – Mežica).

– Napeljava vodovoda od zajetja Hlevnik in Koricele v Mrdavsovem (skupno s konceptom zazidave v Jazbinu).

Svoj prav imajo tudi tisti, ki prisegajo na višinska zajetja, saj je to koncept razvitih družb (v Lawamündu so se odločili za višinska draga zajetja kljub izdatnim možnostim za črpanje podtalnice, vendar so se v navzkrižju interesov odločili za intenzivno kmetijsko proizvodnjo, ki izključuje oskrbo z vodo s sistemom črpanja podtalnice).

Temeljito bi morali razmisliti, za kak način oskrbe z vodo se bomo odločili oziroma, v kateri smeri naj bi šle raziskave, predvsem pa bi morali oceniti, za kako ceno bomo vodo zagotovili in čemu se bomo morali zaradi tega odreči. Ker je projekt zajetja Meže že v fazi projektiranja in ker nimamo še zadosti verificiranih drugačnih rešitev, bi bilo primerno, da predhodna dela za to investicijo tečejo naprej.

Te misli, ki jih objavljam, sem že 26. 2. 1990 dostavil najodgovornejšim v občini Ravne na Koroškem. Pričakujem, da ta razmišljanja ne bodo sprejeta kot sinonim moteče vloge v obstoječem sistemu veljavnega reda, saj smo se že dogovorili, da dajemo mesto tudi individualni pobudi.

BITKA ZA ŠPANJO

Edi Prošt

»Nekaj sto ljudi ima težave z zdravjem! Precej jih je iskalo že zdravniško pomoč. Vodo, kolikor je je še, je treba prekuhavati. Uporaba je omejena! Urnik, ko voda bo, je naslednji...«

Priznajmo, dragi bralci, da je vsebina gornjih stavkov najmanj vznemirljiva, če že ne alarmantna. Kar spomnimo se, kakšen vik in krik zaženemo, ko dobi po postanem golažu v tovarniški menzi nekaj deset jedcev drisko, ali pa, ko se zve, da so nam v hotelu servirali poleg naročenega še drobceno salmonelo, tudi če je nismo naročili. Ali pa silnih ukrepov vseh mogočih služb, ki na sanitarnem pregledu ugotovijo, da je kakšna kuharica »črviva«. Gornje stavke sem namreč zapisal samo za primerjavo med tem, kako ravnamo, ko smo prizadeti neposredno mi sami ali kdo iz našega bližnjega okolja, ali pa takrat, ko se to dogaja vsaj deset kilometrov od nas. Vse skupaj pa se rima na špansko vas.

Zdaj pa k bistvu! Rad bi povedal, da sem (in najbrž še kdo)

globoko prizadet, ker smo si postali ljudje med sabo tudi v takih primerih prebivalci nekih španskih vasi. Španci, ki naj za njihovo stisko skrbijo Španci, in če bi slučajno koga stisnil še tifus – nič hudega, zgodilo se je tako v Španiji. Tam bodo poiskali krivce in vzroke, tam bodo odgovorni odgovarjali, tam bodo v najkrajšem času naredili vse, da sramota ne bo več sramota (saj smo vendar v Evropi), tam bodo ljudem že dali vsaj zdravo pitno vodo... Šaj ni, da bi govoril, kaj vse bi Španci za Špance naredili...

Tako pa živimo v ravenski občini, občini z »najbolj razvitim gospodarstvom« v Koroški krajini. In konec, pa še to trditev smo morali dati pod navednice, saj je postalo vprašljivo tudi to. Brez Špancev, ki bi jih prizadevalo, kaj se s Španci dogaja. Zato pa s številnimi vrtički, ograjenimi z bolj ali manj visokimi plotovi in z nekimi posebnimi pravili. Ta naj bi veljala, kadar gre za prostor znotraj občinskega plotu. Za vse in vsakogar!

In tudi veljajo, pravila namreč. Prvo pravilo: kar se ne zгоди za tvojim plotom, je španska vas.

Drugo pravilo: samo za lastnim plotom lahko Špancu pomagáš.

In tretje pravilo: voda teče vedno navzdol.

Ker pa so gornja pravila najbrž potrebna podrobnejšega komentarja, da bi se razumeli, povejmo tole. Prvo pravilo je vsakomur jasno in ne potrebuje pojasnil. Morda le ta droben preblisk: vsakdo je svoje sreče kovač, ki drugemu jamo koplje. Drugo pravilo je bolj zapleteno in lahko pomeni samo to, da Špancu pomagáš šele, ko se preseli za tvoj plot in tako zataji svoje špansko prekle. In tretje – znano je, da voda res teče samo navzdol, vsaj to pa je razumljivo tudi Špancem. Izjeme tudi pri teh pravilih pravila samo potrjujejo.

Vladati v teh razmerah nikoli ni bilo lahko, vsekakor pa je do sedaj v večini najpomembnejših področij življenja in dela (kot smo tako radi rekli) vsem občinskim vladam uspelo poglabljati smisel gornjih pravil in jih tudi udeleževati v praksi. Špance so v velikem številu že uspele preseliti za plot, da niso več Španci, za španske vasi jih nikoli kaj prida ni brigalo, kolikor to ni pomenilo približevanja Špancev delovnemu mestu (kar pa je že pomenilo tudi izgubo španskega porekla), za to, da je voda tekla navzdol, pa je donedavna skrbela gravitacija, zdaj pa bo za kaj takega lahko javno odgovoren že spet tudi ljubi Bog. Brez heca, tosmiselno je bilo obdobje zadnjih desetletij izjemno uspešno, de-

lovni ljudje in občani (da o delavskem razredu ne poskušam niti razglabljalati) pa zadovoljni in srečni.

Če ne bi tam v daljni Sovjetski zvezi izumil perestrojke neki Gorbačov, bi bila ta idila v »najrazvitejši koroški občini« še danes idila. Tako pa... kar naenkrat so rebra prevaljske osnovne šole kruto resnična, razpadajoči Narodni dom v Mežici resna nevarnost ob vsakem količkaj potresu, nekaj sto ljudi v Črni, ki so zboleli zaradi okužene »pitne vode«, pa resen opomin, da se bomo v tej dolini nad svojim početjem od časa do časa le morali zamisliti. Morda tudi nad tem, da je za plotom v šolah in vrtcih že premalo prostora za otroke bivših Špancev, da »sveta fabrika« že nekaj časa ni več molzna Krava – ne za kruh in ne za vse mogoče »kadre«, da so spalna naselja čudno prazne naselbine, predvsem pa, da množica vrtičkov in ograd okoli njih komajda še pušča kaj prostora za ČLOVEČNOST, SOSEDESTVO, PRIJAZNO BESEDO. Sicer pa so vsega kriva sredstva obveščanja, kajti šele, ko nekaj več, ti lahko to postane španska vas. Takrat se pokaže pravo bistvo civilizacijskih vrednot, ki si jih absolutiral. Kruto in neizprosno in nič čudnega ni, če zato Španci hočejo svojo republiko, da bi za svojim plotom tudi sami okusili slašt, da ti je nekaj za sosedovim Španijo...

In tako dalje in tako naprej. Če ste dobro brali programe, ki so jih ponujale pravoverne stranke pred volitvami (in vse so zdaj pravoverne), so le nekatere uspele dovolj globoko razmisliti, česa si ljudje želijo. Tako volitve sploh niso bile to, za kar so jih razglajali, temveč ena sama bitka za Španjo. Ob skrbi za lasten vrtiček pa nam je tudi že to bilo povečini – španska vas.

15 RAVEN V SLOVENIJI

Ko so Guštanj prekrstili v Ravne na Koroškem, je Avgust Kuhar duhovito pripomnil: »Raven je v Sloveniji 15, Guštanj je bil en sam.« Da bi soimenjake spoznali pobje, smo jih prepisali iz leksikona Cankarjeve založbe Slovenska krajevna imena. Jezikoslovci nam nemara ob priložnosti razložijo, kako da so prebivalci krajev z enakim imenom neke Ravenčani, druge Ravenci ali Ravnjani / Ravljani, v bohinjskem kotu pa kar Ravenharji ali Ravharji.

Rávne Ráven na Rávnah, rávenski (-vən-), Rávenc (-vən-); o. Ajdovščina, p. Črniče

Rávne Ráven v Rávnah, rávenski (-vən-), Rávenčan Rávenka/Rávenščica (-vən-); o.p. Cerknica

Rávne Ráven na Rávnah, *rávenski (-vən-)/ravánski, Rávenc (-vən-)/Ravánc; o. Litija, p. Polšnik

Rávne Ráven v Rávnah, rávenski (-vən-), Rávenčan (-vən-); o. Škofja Loka, p. Železniki

Rávne Ráven v Rávnah, rávenski (-vən-), Rávne (-vən-); lokalno Rávno-a v Rávnu, rávenski (-vən-), Ravénc Ravéncanka (-vən-); o. Trebnje, p. Mirna

Rávne Ráven v Rávnah, rávenski (-vən-), Rávenčan (-vən-); o. Velenje, p. Šoštanj

Rávne na Blókah Ráven v Rávnah, rávenski (-vən-), Rávenc/Rávenčan (-vən-); o. Cerknica, p. Nova vas

Rávne na Koróškem Ráven na Rávnah, rávenski (-vən-), Rávenčan (-vən-); o.p. Ravne na Koroškem

Ravne nad Sentrúpertom (šen- in šən-) Ráven na Rávnah, *rávenski (-vən-), Rávenc (-vən-); o. Litija, p. Dole pri Litiji

Rávne pri Cérknem Ráven/Ravni v Rávnah, rávenski (-vən-), Ravnján; o. Idrija, p. Cerknjo

Rávne pri Mlínšah Ráven na Rávnah, rávenski (-vən-), Rávenčan (-vən-); o. Zagorje ob Savi, p. Izlake

Rávne pri Šmartnem Ráven na/v Rávnah, rávenski (-vən-), *Rávenčan (-vən-); lokalno tudi gorjánski, Šmárski Gorjánc; o. Kamnik, p. Laze v Tuhinju

Rávne pri Zdólah Ráven v Rávnah, ravnjánski, Ravnján/Rávenčan (-vən-)/Ravlján; o.p. Krško

Rávne pri Žiréh Ráven v Rávnah, rávenski (-vən-), Rávenc (-vən-); o. Škofja Loka, p. Žiri

Rávne v Bohinjú Ráven na Rávnah/Ravnéh *rávenski (-vən-), Rávenčan (-vən-); lokalno tudi rávenharski (-vən-), Rávenhar (-vən-)/Rávhar; o. Radovljica, p. Bohinjska Bistrica

KDAJ TELEFON V VSAK DOM?

Marko Vrečič

Dobrih 110 let star izum Alexandra Grahama Bella je svet spremenil bolj temeljito, kot si marsikdaj mislimo. Relativno počasna poštna služba je dobila hitrega in mnogo bolj eksaktnega tekmeca – telefon. Tam, kjer že dolgo vedo, da je čas denar, se je telefonska mreža širila hitro. Pri nas, posebej to velja za individualno telefonijo, pa kot da se tega niso zavedali ali pa niso hoteli zavedati. Drugače si tudi ni mogoče razlagati podat-

prebivalcev. Na Ravnah je bilo konec lanskega leta 17 telefonov na 100 prebivalcev, z novimi zmogljivostmi pa se približujemo slovenskemu poprečju. V radeljski občini so številke nekoliko nižje – 15 telefonov, v Dravogradu pa okrog 23 telefonov na 100 prebivalcev.

Ob tem bi rad poudaril, da je bil, gledano v odstotkih, najhitrejši razvoj prav v Radljah, saj je tam bilo leta 1980 le 2,40 naročnika na 100 prebivalcev.

Anton Jamnik

ka, da je bilo na Koroškem pred 10 leti komaj 4,96 telefonskega naročnika na 100 prebivalcev ali niti petina prebivalstva. Število telefonskih naročnikov se je v zadnjih letih večkratno povečalo, kljub temu pa še štivilo prošnje še ni nehalo usihati.

Temu problemu je namenjen tudi naslednji razgovor, saj o cenah tokrat ne bomo govorili. Morda kdaj drugič. Za podrobnejšo razgrnitev načrtov za širjenje individualne telefonije na Koroškem smo zaprosili ANTONA JAMNIKA, direktorja poslovne enote PTT za Koroško v Slovenj Gradcu.

»Tov. Jamnik, kakšna je razvitost telefonije na Koroškem glede na Slovenijo in kje smo v Evropi?«

»Razvitost telefonije na Koroškem je približno enaka slovenskemu poprečju. Ker slovensko poprečje ustvarjajo večji centri, menimo, da je stanje pri nas boljše kot v Sloveniji izven centrov. Sama Slovenija, zlasti pa še Jugoslavija, precej zaostaja za stanjem v Evropi. Ocenjujemo, da za 30 do 40 let. Podatek velja v primeru, da bi šel razvoj s takšnim tempom, kot je šel doslej, torej s počasnim. Naj predstavim še številke. V Sloveniji je približno 20 telefonskih naročnikov na 100 prebivalcev, na Koroškem pa 19. Razlike po posameznih občinah so opazne. Trenutno je najboljše stanje v občini Slovenj Gradec, kjer pride približno 25 telefonov na 100

»Koliko nerešenih prošnje je ta čas v vaši poslovni enoti? Kako dolgo čakajo zainteresirani na priključek?«

»Že nekaj let se število nerešenih zahtevkov giblje med 2000 in 2500. Kljub temu, da smo v zadnjem času letno razrešili približno toliko prošnje, še vedno prihajajo novi zahtevki, zato se številka ne zmanjšuje. Trenutno imamo 2300 nerešenih prijav. Rok čakanja za razrešitev teh zahtevkov je zelo različen. Predvsem je odvisen od izpolnitve nekaterih pogojev, kot so ustrezno rešena zmogljivost v telefonski centrali glede na število priključkov, ustreznost povezave do nadrejene centrale in v nadaljevanju medkrajevne povezave. Če so ti pogoji izpolnjeni, pa je odvisen od uspešnosti gradnje krajevnega omrežja.

Čas čakanja se torej giblje od enega meseca do nekaj let. V Mežici, na primer, je zaradi neustrezne centrale ta rok tri, štiri leta, ali tudi več.

Imamo pa tudi nasprotno primere. Če gre za organizirano gradnjo v naselju, se lahko zgodi tudi to, da ponudimo telefon občanu, ki pri nas še ni vložil prošnje.

»Kolikšne so proste kapacitete, ki, po vaših besedah, najbolj vplivajo na vključevanje novih naročnikov?«

»Na Koroškem je aktivno vključenih 15000 telefonskih števil, nekaj nad 1000 pa je trenutno še prostih. V letošnjem letu

bomo te zmogljivosti povečali še za 3000. To pomeni, da ob koncu leta predvidevamo približno 19000 števil, vključili pa bomo predvidoma 2000 novih telefonskih naročnikov.«

»Bralce bo gotovo najbolj zanimalo, kje boste v bližnji prihodnosti širili telefonsko mrežo.«

»Naš osnovni namen je, da letos nadaljujemo začeto gradnjo na območju centrale Ravne na Koroškem in tako vsem zainteresiranim Ravenčanom zagotovimo telefon. Za območje centrale na Prevaljah pripravljamo tehnične rešitve in izvajalske ponudbe. Zmogljivosti centrale bomo znatno povečali, telefonsko omrežje pa se bo poleg Prevalj razširilo tudi na Lešah. Tačas se pogovarjamo tudi o gradnji omrežja v Črni. V tej fazi bomo zagotovili telefon 180 interesentom. Vemo, da s tem potrebe ne bodo v celoti pokrite, zato bo potreben v naslednjih letih še dodaten investicijski poseg. V Mežici je problematika telekomunikacij akutna. Zagotoviti moramo prostore, montirati novo telefonsko centralo in sisteme za povezavo te centrale. Letos bomo začeli reševati prostorsko problematiko, kaj več pa v naslednjem letu.

Kot sem že omenil, je stanje najbolj ugodno v Mislinjski dolini. Za Smartno pri Slovenj Gradcu ocenjujemo, da so potrebe v celoti pokrite, v samem Slovenj Gradcu pa rešujemo le še individualne primere. Za centralo v Podgorju izdelujemo tehnične rešitve ter se pogovarjamo o dograjevanju krajevnega omrežja, ki je bilo v primarnem delu večinoma zgrajeno že pred nekaj leti.

Za območje Dravograda pripravljamo dolgoročno študijo, ki je še v izdelavi.

Na Koroškem je nekaj nad 1000 števil trenutno še prostih. V letošnjem letu bomo te zmogljivosti povečali še za 3000. To pomeni, da ob koncu leta predvidevamo 19000 števil, vključili pa bomo predvidoma 2000 novih telefonskih naročnikov.

Naš osnovni namen je, da letos nadaljujemo začeto gradnjo na območju centrale Ravne na Koroškem in tako vsem zainteresiranim Ravenčanom zagotovimo telefon.

Tačas se pogovarjamo tudi o gradnji omrežja v Črni. V tej fazi bomo zagotovili telefon 180 interesentom.

Na Muti gradimo krajevno telefonsko omrežje. Nova centrala bo dobavljena v letošnjem letu, ko bomo tudi začeli vključevati nove naročnike.

Na Muti gradimo krajevno telefonsko omrežje. Nova centrala bo dobavljena v letošnjem letu, ko bomo tudi začeli vključevati nove naročnike. Nekaj težav je z medkrajevno povezavo na nadrejeno centralo, vendar menimo, da jih bomo letos razrešili.

Od tega je odvisna tudi razširitev centrale v Ribnici na Pohorju, medtem ko se krajevno omrežje tačas že gradi. V Podvelki adaptiramo prostore pošte. Poslovanje s občani bomo s to obnovo izboljšali že letos, drugo leto pa bomo razširili telefonsko centralo.

»Velikokrat ste omenjali gradnjo krajevnih mrež. Kdaj bo napočil čas, ko bo telefonsko omrežje prišlo v standardno komunalno ureditev zemljišč?«

»Mi, in prepričan sem, tudi večina ljudi, štejemo telefon med osnovne dobrine. Reči moram, da smo v zadnjem obdobju z upravnimi organi oziroma prejšnjimi enotami za urejanje stavbnih zemljišč našli skupen jezik, tako da pri novih naseljih večinoma uspevamo skupaj s komunalno opremo zgraditi tudi krajevno telefonsko omrežje. V preteklosti temu ni bilo tako, zato prihaja v starejših naseljih do naknadne gradnje omrežja. Pri zadevam si, da bi zadeve reševali s čimmanj stroški in čimmanj boleče. Velikokrat se prekopavanju, žal, ne da izogniti.

Tudi pri organizirani gradnji naselij individualnih hiš uspevamo vključevati omrežje v komunalno ureditev zemljišč. Kot pozitiven primer bi navedel naselje Kotle II, kjer je bila istočasno z drugimi sklenjena tudi izvajalska pogodba za gradnjo telefonskega omrežja. Nosilec je bila stanovajska zadruga Brdince in mislim, da smo se z njimi ustrezno in kvalitetno dogovorili.

»Takšen razgovor seveda ne more zadovoljiti vseh potencialnih naročnikov. Zato bi vas na koncu prosil, da poveste, kje je mogoče dobiti dodatne informacije.«

»Vse te informacije je najlažje dobiti pri strokovni službi za naročniška razmerja na naši poslovni enoti v Slovenj Gradcu, kjer imamo ljudi, ki se ukvarjajo izključno s tem, predvsem vodja službe tov. Zdravko Uranjek. Najbolje bo, če ga zainteresirani pokličejo na tel. številko 42 541. Informacije so na voljo med delovnim časom od ponedeljka do petka. Opozoril pa bi, da so delavci te službe velikokrat na terenu, tako da razmišljamo o točno določenih urah za naročniške informacije. Natančnih časov vam še ne morem povedati. Prav tako bi opozoril, da je treba vse informacije iskati izključno pri tej službi, kajti vsi drugi zaradi slabšega poznavanja problematike niso pooblaščen za dajanje informacij. S tem so mišljene naše ptt enote oziroma delavci na terenu.«

»Tov. Jamnik, hvala za razgovor.«

EDEN OD POGOJEV ZA USPEH NA MEDNARODNEM TRGU

Čiščenje proizvodnih programov v Železarni Ravne

Dr. Dušan Vodeb – Brane Žerdoner

Družbene, tržne, socialne in razvojne spremembe v okolici na eni strani in notranja nakopičena energija v zaposlenih, tehnologiji in izdelkih na drugi strani bodo v bodoče glavno gibalno razvoja v železarni. Zunanji pritiski družbe bodo usmerjeni v zaviranje ekstenzivnosti in omejevanje dosedanjega razvoja, medtem ko je notranja filozofija zaposlenih še v veliki meri usmerjena v ekstenzivno rast sistema. Za razumevanje situacije, ki nastaja, je treba mirno in razumno pogledati dejstvo v oči. Situacija ni od danes, ampak je posledica desetletnega življenja in iskanja uspešnosti delavcev železarne v nenaravnih zakonih dogovorne ekonomije. V bodoče bo vse bolj prihajalo do razlik med posameznimi tehnološkimi verigami, zaposlenimi in pri oblikovanju kriterijev uspešnosti ter motiviranja.

SAMOZADOVOLJNOST S STARIM ALI SPREJEMANJE IZZIVOV NOVEGA

Tržna, razvojna in socialna situacija iz okolice vedno bolj neusmiljeno pritiska na naš poslovni sistem.

Na zunanje pritiske lahko reagiramo na dva načina. Prva možnost je, da težimo po ohranjanju obstoječe celovitosti dosedanjih navad in načinov upravljanja, vodenja in socializacije dela, ohranjamo samozadovoljnost v statusu quo. Druga možnost pa pomeni soočanje z izzivi novega, da se z odprtjem našega poslovnega sistema postavimo na ekonomske osnove upravljanja in vodenja podjetja, ustvarimo trg dela in znanja, ukinemo tržno nezanimivo proizvodnjo, ločimo nedelo od dela, izgubo od profita in nepotrebno prepisovanje zgodovine od ustvarjanja. Vodilo in razmislek za drugo možnost naj bo misel, da se hitro izteka čas, ko bo lahko železarna po mirni ustvarjalni poti vpeljala zakonitosti tržne ekonomije in znotraj nje trg kapitala, dela in znanja. Za nas zamuditi ta trenutek pomeni zlom poslovnega sistema in nastanek neresljivih konfliktnih situacij sprožitve verižne reakcije nezadovoljstva vseh zaposlenih z vsem in vsakim. Na pogorišču konflikta ne bo ostalo ne dobro ne slabo, ne bo ne zmagovalca ne poraženca, kajti vsi bomo poraženci lastne nesposobnosti in netolerantnosti za dojetanje novega.

Za razumevanje pesimizma in vsebine globoke krize, ki se izraža v naraščanju razvojnih škarij in slabljenju notranje energije poslovnega sistema, bomo komentirali dva tematska sklopa diagramov, izračunanih na osnovi zakonitosti naravne rasti sistemov. Že v prejšnjih prispevkih smo podali krivulje rasti za naše proizvodne programe. Ugotovitve iz življenjskih ciklov smo strnili v dejstva, da smo na meji nasičenja rasti poslovnega sistema in moramo preiti v nove kvalitete za ustvarjanje prepotrebne dodatne vrednosti kot osnove za nadaljnji razvoj. Do sedaj smo izbrali možnosti, ki so izhajale iz dela, tega najbolj čaščenega simbola preteklega dobe, ki je še tako pri-

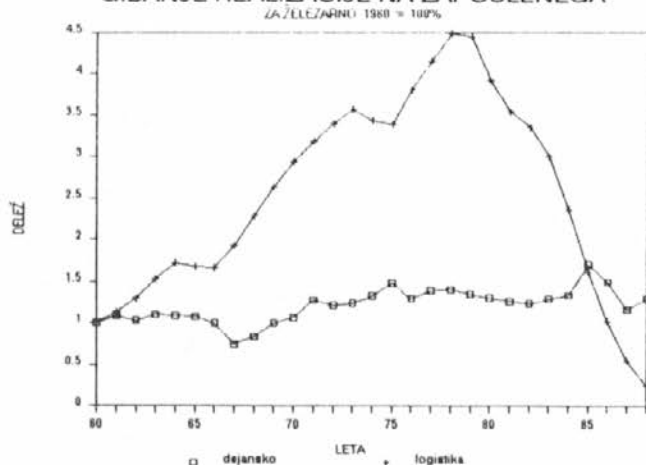
soten v nekaterih okoljih. Vprašati se moramo, ali smo naredili kaj z gibanjem kapitala in znanja, ki sta nosilca nove postindustrijske dobe, v katero gremo, če hočemo ali nečemo.

STARI SISTEM SE JE IZTROŠIL

Najprej pogledjmo našo iztrošenost ali izmučenost sistema. Na sliki 1 prikazemo realno realizacijo na zaposlenega, na sliki 2 pa prikazemo gibanje realizacije na zaposlenega, preračunano na vrednost leta 1960. Iz diagrama na sliki 1 lahko ugotovljamo odnos okolica – naš sistem, na diagramih na sliki 2 pa časovno zasledujemo dinamiko sprememb. Iz diagrama ugotovimo naslednje povezave in resnice:

Realizacija je produkt cen in ustvarjene proizvodnje po količini in kvaliteti. Dinarsko vrednost realizacije smo po uradnem vrednotenju

GIBANJE REALIZACIJE NA ZAPOSLENEGA

Slika 2: Gibanje realizacije na zaposlenega od leta 1960 dalje

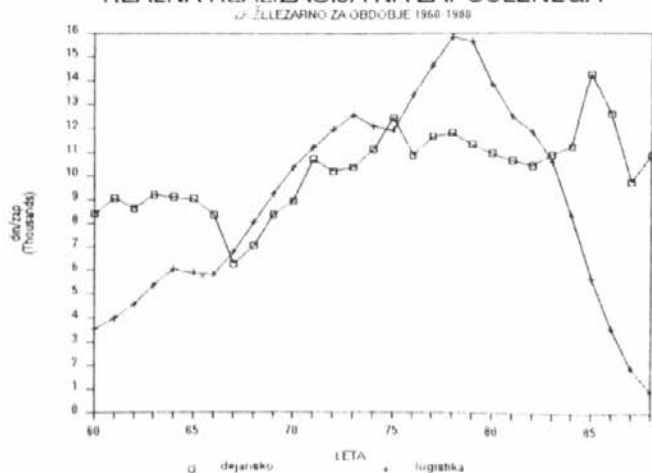
inflatornih gibanj preračunali na leto 1960, ki je izhodiščna točka za naš prispevek. Krivulja, označena pod oznako »dejansko«, je dobljena na osnovi dejanskih fizičnih podatkov zaposlenih, proizvodnje in cen, druga krivulja, označena »logistika«, je dobljena na osnovi modela naravne rasti, kjer smo iz podatkov časovnih vrst za zaposlene, realizacijo in cene določili zakonitost naravne rasti, ki smo jih nato ustrezno preračunali.

Za komentar diagrama si moramo iz spomina poklicati prejšnje slike in ugotovitve, ko smo rekli, da smo od leta 1980 na meji nasičenja, da nimamo več možnosti enake rasti in tempa zaposlovanja kot do sedaj. Medsebojno kvalitativno preračunavanje pa pokaže vso krutost narave, da, ne glede na to, kako imaš zakomplirano in izumetničeno ekonomsko zakonodajo prerazporejanja, velja le sebičen zakon ohranjanja vrste in uspešnih življenjskih sistemov.

Tisti trenutek, ko pozabimo na prisotnost narave in ne razumemo več pojavov, ki se nam pojavljajo dan na dan, začnemo iti strmo navzdol. To se je zgodilo z nami. Klasično prirejeni podatki in bilance po predpisani državni zakonodaji kažejo eno plat resnic poslovanja, druga stvarnost, gledana dinamično, pa je popolnoma nekaj drugega.

Po letu 1980 smo potrebovali pet let, da smo porabili notranje rezerve in padli na leto 1960. Slika 2, ali povedano drugače, dvajsetletni tempo vlaganja v razvoj smo porabili ali pokurili v petih letih. Diagram na sliki 1 in 2 odkriva tudi lažno resnico, da smo bili precejnejši, zaščiteni, miljenček sistema. S tem, ko nam je država diktirala vse, od cen do programov in organizacije, se vidi, kako velik je bil dinamični razkorak med dejanskimi rezultati, ki so jih razumevali vladajoči, od dejanske dinamike možnosti poslovnega sistema, ki bi se izrabile v odprtem tržnem sistemu. S tem, ko so nam diktirali

REALNA REALIZACIJA NA ZAPOSLENEGA

Slika 1: Realizacija na zaposlenega, preračunana na leto 1960

vse, so nas bolj zavirali v razvoju kot vzpodbujali, kar se je stalno ponavljalo in dokazovalo. Po letu 1984 smo po logistiki ali zakonu naravne rasti padli pod realne potrebe preživetja. Isto se nam je dogajalo tudi v obdobju do leta 1962, slika 1. Za preževljanje v teh primerih črpamo sredstva iz zunanje okolice. Do leta 1962 smo se vzpostavljali kot posloven sistem, po letu 1984 pa črpamo lastno substanco ali notranjo energijo za delovanje poslovanja in smo mrtev sistem, ki ga je treba temeljito oživiti. To dejstvo kaže na pravilnost reorganizacije pred nekaj leti in sedanje napore, da se organizacijsko izvlečemo iz krča umiranja. Poslovodstvo in razvoj sta reagirala pravočasno, samo v sistemu so predlagani ukrepi nalezeli na neposluh zaradi notranje sheme in samozadostnosti, kar diagrami lepo ilustrirajo.

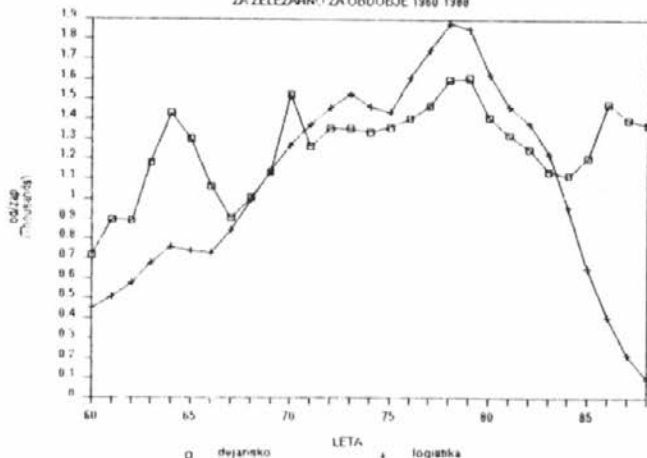
Od leta 1967 do leta 1975 je za našo železarno najbolj plodovito obdobje rasti in razvoja. Zakonitostim notranje rasti sistema je sledil tudi dejanski razvoj, kar se vidi na sliki 1. Zunanji in prisiljeni notranji ukrepi od leta 1976 so zavirali naravno rast poslovnega sistema. Zaradi notranje inercije je naravna rast sistema še rasla do leta 1981, ko se je grobo prelomila. Od tega leta dalje imamo veliko razhajanje med dejanskimi razvojnimi možnostmi in voljnostjo poslovnega sistema. Konflikte zaznavamo na vsakem koraku, razlog izhaja iz dejstva, da nimamo uglasenih zunanjih in notranjih resnic o našem poslovanju.

DRŽAVA JE JEMALA MNOGO VEČ, KOT SMO LAHKO NADOKNADILI Z DELOM IN RAZVOJEM

Sliki 3 in 4 nam prikazujeta dva podobna diagrama za realne osebne dohodke in dinamiko osebnih dohodkov. Sliki nam ponazorita povezavo med nami, zaposlenimi v železarni, in okolico o naših možnostih in dejansko realiziranim zaradi notranjega in zunanjega sistema. Področje osebnih dohodkov kaže na standard zaposlenih in daje vpogled v socialno gibanje zaposlenih ter motivacijsko polje ali voljo delavcev. Diagram na sliki 3 nam pokaže, da smo do leta 1976 usklajeno živeli z notranjimi možnostmi. Po tem letu je prišlo do razhajanja. Do leta 1981 je deloval še sistem notranje inercije, zato so možnosti za plačilo nad dejanskimi podatki, po letu 1984 pa tudi tu razkorak izginja in se kaže močno delovanje negativnih škarij. Dinamika gibanja osebnih dohodkov v realnih vrednostih, preračunanih po uradnih podatkih o inflaciji, slika 4, nam kaže na skupno usklajeno rast do leta 1971, po tem letu pa imamo opravka s stagnacijo dejanskih realnih osebnih dohodkov in z notranjo ten-

REALNI OSEBNI DOHODKI NA ZAPOSLENEGA

ZA ŽELEZARNO ZA OBDOBJE 1960-1988

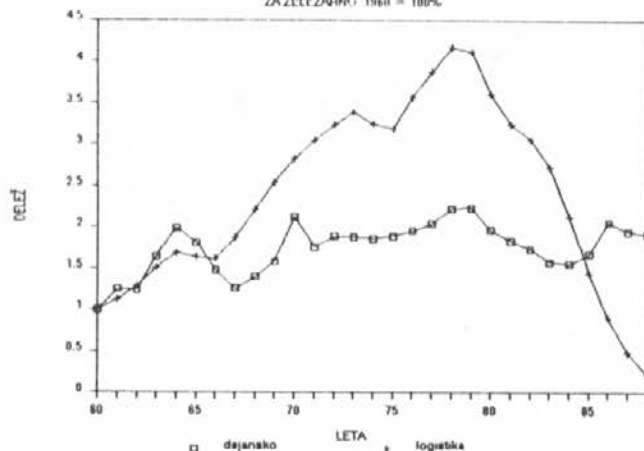
Slika 3: Osebni dohodki na zaposlenega, preračunani na leto 1960

denco po povečanju osebnih dohodkov zaradi delovanja naravne rasti sistema do leta 1980, ko se popolnoma iztroši tudi ta notranja energija ali možnost.

Prikazani diagrami so na eni krivulji preslikava naših rezultatov poslovanja in zaposlenih na leto 1960, ravno tako tudi dejanski osebni dohodki zaposlenih. Druga krivulja je preračun našega sistema po logističnem zakonu n naravne možnosti sistema, realizacije in dela ustvarjenega, ki so ga zaposleni preko osebnih dohodkov prenesli v okolico. Iz krivulj naravne rasti vidimo, kdaj je država imela krize in kako se je ta kriza odražala v našem sistemu. Najbolj porazni so diagrami po letu 1980. Enostavno težko je izluščiti prave vzroke krize, ki se odražajo v notranjem padanju firme. Kasneje bomo prikazali, da ni vse tako črno, kakor iz prikazanega lahko ugotovimo, vendar sledi sklep, da nam je država preko cen, organiziranja, prispevkov itd. odvzemala bistveno več in hitreje, kakor smo lahko mi nadoknadili odvzeto s poslovnimi ukrepi in razvojem.

GIBANJE OSEBNIH DOHODKOV NA ZAPOSLENEGA

ZA ŽELEZARNO 1960 = 100%

Slika 4: Gibanje osebnih dohodkov na zaposlenega od leta 1960 dalje

Obstaja tudi druga varianta razlage, ki pa temelji na tržno razvojnem razmišljanju.

Vprašati se moramo, koliko programov smo ukinili, ki smo jih definirali v letih vzpona železarne, oziroma ali smo izvajali notranjo preobrazbo sistema. Notranja preobrazba pomeni, da z uvedbo novega stroja ukineš starega in ga izločiš iz sistema, isto velja za proizvodne programe. V bistvu se je v naši železarni dogajalo veliko protislovje, zakoličeno s filozofijo tozdogov in dogovorne ekonomije, da smo ohranjali staro za vsako ceno, novo pa smo dušili v starem in tako imamo pravzaprav vzpostavljena dva sistema. Programe, ki morajo odmrtni, in nove, ki morajo zaživeti v vsej tržni atraktivnosti. Ugotovitev velja za vse funkcije poslovanja v železarni.

ŽELEZARNA RAVNE V JUGOSLOVANSKI ČRNI METALURGIJI

Prikazali smo eno sliko, poiščimo še kakšno drugo v študiji, ki je del mednarodne raziskave in se ukvarja z jugoslovanskimi železarnami. Zavedamo se, da primerjava z našimi podjetji, ki so znotraj branže, ni ustrezna. Pokaže naj le odgovor na vprašanje, kako je sistem Železarne Ravne gospodaril v identičnih pogojih poslovanja z enakimi. Išče odgovor, ali smo dobri ali ne, kar lahko ugotovimo s faktorjem poslovnega uspeha, ki ga dobimo tako, da skupni prihodek od prodaje znižamo za ceno stroškov realizirane proizvodnje, amortizacijo, energijo, surovine, material, stroške obresti, stroške delovne sile, stroške uprave, režijo, zavarovanje itd. V tabeli nismo navedli vseh železarn, samo del.

Poslovni uspeh proti poslovnemu prihodu (%)

Železarna	1984	1985	1986	1987	1988	Obdob. 1984-88
RMK Zenica	-3.0	-10.3	- 8.8	-19.5	-22.1	-12.7
MK Smederevo	-5.2	-17.0	-15.1	-42.3	-46.0	-25.1
Nikiš	3.9	3.5	- 6.3	-12.0	-16.2	- 5.4
Jesenice	1.9	- 3.9	- 5.4	- 8.9	- 2.7	- 3.8
Štore	2.0	- 3.4	- 1.4	- 1.8	- 3.2	- 1.6
Sisak	5.0	4.4	2.3	- 2.6	3.9	2.6
Ravne	8.2	3.5	2.8	2.4	1.9	3.8
YU železarne	-0.3	- 4.4	- 4.3	-17.5	-15.7	- 8.4

Zgornji podatek nam pove, ali smo za izdelke iztržili več, kakor smo v celoti vložili vanje v proizvodnem procesu. Iz podatkov se vidi, da v preglednici podatki z leti padajo, kar pomeni, da imamo iz leta v leto težje pogoje poslovanja, na trgu zaščitno ceno, na vrodu pa diktiran vložek in porabo ali stroške, na katere nimamo nobenega vpliva. Tabela je grajena po merilih zahodnega sveta, kar pomeni za naš rezultat izredno dober pokazatelj uspešnosti, ki pri nas na žalost ne velja.

Intenziteto rasti podjetja kaže faktor prinosa na lastna sredstva, prikazan v naslednji tabeli. Faktor dobimo iz neto prihodka proti povprečno porabljenim lastnim sredstvom.

Meja, do katere rečemo, da imamo pogoje za normalno rast, je okoli 8%. Vidimo, da smo do leta 1986 še nekako držali ta delež, po tem letu pa smo tudi mi padli pod to mejo.

Faktor prisosa na lastna sredstva (%)

Železarna	1984	1985	1986	1987	1988	Obdob. 1984-88
RMK Zenica	-7.2	-5.8	-4.3	-17.2	-16.9	-3.4
MK Smederevo	-5.4	-0.8	-8.1	-60.1	-72.0	-28.3
Nikšič	3.8	5.9	-3.3	-52.9	-84.3	-24.8
Jesenice	1.7	3.2	-4.7	-14.3	-3.6	-1.7
Štore	11.2	2.7	-4.3	-9.1	-7.1	-0.4
Sisak	11.1	9.5	-11.0	-3.3	-5.2	-6.7
Ravne	8.6	10.5	-10.1	-0.4	-0.7	-6.1
YU železarne	5.3	6.1	-4.1	-22.7	-21.2	-5.7

Iz zgornjih dveh tabel vidimo, kako je pomembna usklajena medsebojna poslovna politika novih trendov in poslovanja v obstoječem poslovanju. Notranji padec v prejšnjem desetletju po prikazanih diagramih je padel na račun notranjih posegov, s katerimi smo uspeli usklajevati cenovne škarje med vhomom in izhodom, zniževali notranjo porabo in dozirali lastna sredstva za razvoj. V primeru normalnega poslovanja, pridobitve zunanjih virov, stabilnosti trga, usklajenosti med kurzom deviz itd., bi se v železarni veliko prej vzpostavila nova struktura v proizvodnji, ker ne bi bili preobremenjeni s preživetjem za vsako ceno. Vzpostavitev nove strukture za železarno pomeni dvoje aktivnosti. Prva aktivnost: sprožiti kontrolirani proces odmiranja preživelih programov ali izdelkov, in druga aktivnost: vzpostaviti sistem več manjših podjetij z vsemi svojimi posebnosti znotraj odprtega poslovnega sistema.

SPREJETI DINAMIČEN POGLED NA SVET

Prva in druga aktivnost pomenita sprejetje dinamičnega gledanja na svet, trg, bližnjo in daljno okolico, kjer se vse izredno intenzivno spreminja. Danes si najboljše, jutri te že uničijo, danes imaš naročil da se ne vidiš iz njih, jutri ne dobiš ničesar, stalno si med dvema skrajnostma, procesoma, kjer en tok teži k uničenju in drugi k uspehu. Poslovni sistem mora živeti s tem tempom in svoje poslovanje dinamično prilagajati spreminjajočim se razmeram. Začetek sprejemanja tega dinamičnega procesa se začne s kontroliranim odmiranjem lastnih programov, ki se ali ukinejo ali pa odprodajo, namesto njih pa se vzpostavijo novi.

V železarni teh procesov nismo sprožali, ker je bila zunanja navidezna varnost prevelika, pa tudi profitnega gledanja na prodani izdelek nismo upoštevali v zadostni meri. Sprožitev procesa odmiranja je za nas boleč in strokovno zapleten mehanizem ustvarjanja novih medsebojnih odnosov. Boleč zato, ker imamo opravka z ljudmi, ki so v procesu pošteno delali, naenkrat pa se njihov izdelek ne prodaja več uspešno. Temu navadno ni krivo dejstvo, da službe niso priskrbele dovolj naročil, ampak leži glavni vzrok v tem, da se je zaradi dinamike okolja spremenila tehnologija na mestu, kjer se uporablja naš proizvod. Klasične vzmeti se nadomeščajo s paraboliko, pilger valjarne se nadomeščajo z novo tehnologijo, pa primer upoštevanje ekologije v lastnem procesu ali pri uporabi naših pnevmatskih kladiv, zakonski predpis, ukinitve armatur iz sive litine nam pomeni povečanje trga, kar je pozitiven zgled. Pravijo da imamo v železarni okoli 40.000 izdelkov, takih in drugačnih, pa za vsakega moramo najti njegovo mesto v tej dinamični sprememb trga, porabe, profita in naših interesov. Ravno v tej množici proizvodov leži vzrok naše uspešnosti do danes, za jutri pa velja pravilo, da bomo morali začeti s selekcijo: profitni izdelek – neprofitni izdelek trenutno ali na daljši rok, ki ga je potrebno ustrezno ukiniti. Če bi proizvajali samo en proizvod, bi tržili samo tega, ker pa imamo opravka z množico izdelkov, delamo v miksu proizvodov, kjer imamo na eni strani dobre izdelke, ki so zaradi kompleksnosti ponudbe dopolnjeni s slabimi, predragimi. Za dobro poslovanje moramo poiskati novo notranjo strukturo teh dveh kategorij izdelkov in tej novi strukturi prilagoditi ostalo strukturo v železarni od razvoja, kontrole, vzdrževanja do vratarja. Zavedati se moramo, da nam trg prizna samo eno ceno, ki jo lahko spreminjamo samo v poslovnih mejah, ki pa ne pomenijo vzdrževanje celotne notranje nadgradnje proizvodnje in sociale. Uvedba razvojnega tržnega koncepta poslovanja pomeni, da v prvi fazi najdemo tržne segmente prodaje izdelka, to pa tudi pomeni, da imamo diktat cene.

Druga faza je najbolj boleča in za nas pomeni tisti usodni preračun ali primerjavo, ko ugotovljamo, ali naš sistem v proizvodnji lahko s profitom naredi v zahtevani kvaliteti in roku ta izdelek. Tržna cena je tista, ki jo trg prizna v pogojih tržnega gospodarstva in je dejanski parameter okolja in fiksen parameter. Novi pogled na določanje cene se od dogovorjenega, kjer smo imeli dane vrednosti vstopov v sistem indirektnih določenih stroškov in načrtovanem dobičku, razlikuje v tem, da je v tržnem gledanju cena središnji parameter, medtem ko so ostale spremenljivke res spremenljivke. V tem primeru je dobiček posledica razmerij med tržno ceno in ostalimi spremenljivkami. Kolikor imamo opravka s prevelikimi inputi, materialnimi stroški, nizko produktivnostjo ali fiksnimi stroški, nam izračun že

v fazi nastajanja kalkulacije pokaže na neustreznosti v sistemu. Ta sistem določanja direktnih profitov je eden izmed glavnih faktorjev, ki nam bo določal eliminacijo neustreznih proizvodnih programov, kajti dogovorni sistem ustvarja lažno iluzijo o bodoči uspešnosti izdelka ali programa. Ves razviti svet je ta proces notranjega preverjanja doživel in ga doživlja še stalno, vsak dan. Tisti, ki bo prej sprejel kruto spoznanje, da ne hodimo več na delo, ampak hodimo delat, tisti bo prej spoznal, da v življenju obstaja tudi drugačna družba, grajena na principih dela in ne ne iluzijah o prihodnosti.

ČIŠČENJE NEPROFITNIH PROGRAMOV

Za zaključek še nekaj misli o sistemu, v katerem živimo in ustvarjamo. Sedanji sistem gospodarjenja ni naklonjen izvoznikom in dobrim gospodarjem. Vlada filozofija izgub in nepodpora dobrim programom. Strategija nadaljnjega razvoja kljub slabim kazalnikom ne more temeljiti na spoznanju, da se vdamo in dopustimo, da nas bistveno slabši prehitite. Koncept razvoja podjetja gre v smer multinacionalnega podjetja, kjer bi morali opravljati naslednjo funkcijo. Sposobni moramo biti za naložbeni prodor v nove programe na svetovnem trgu, sposobni moramo biti uveljaviti tržni prodor naših izdelkov v globalni ekonomiji in biti nosilci vrhunškega managementa v svoji stroki. Sposobni bomo morali biti nositi breme uvedbe novih tehnologij in programov v jeklarski industriji in predelavi jekla. Organizirati se moramo tako, da bomo sposobni za enakopraven dialog s partnerji v tehnološko razvojnem sistemu tržnih in finančnih povezavah ter delitvah programov med podjetji v svetovnem gospodarstvu. Resnica je, da naša država nikoli ni poznala zdrave razvojne politike, ki bi vzpodbujala in podpirala podjetja pri zniževanju stroškov in povečevanju prodajnosti izdelkov. Bistvo razvojne politike je bilo v administrativni alokaciji kapitala in v pokrivanju izgub, zato je bila večina sredstev namenjena nesposobnim podjetjem. Zdrava so se notranje trošila do katastrofalnih posledic popolnega propada, ker ne bodo več sposobna aktivirati notranje prodajno razvojne sredine, ki bi bila sposobna vleči podjetje skozi nove skušnjave ustvarjanja. V sedanjih pogojih so najbolj ogrožena tista podjetja, ki so se življenjsko usmerila v izvoz in imajo zdravo poslovno etiko ter vsa tista, ki notranje ne bodo dovoljevala prestopiti praga notranjih zakonitosti tržne filozofije poslovanja, upravljanja in vodenja podjetja. Naša železarna ima mešanico vseh ukrepov in vse bolj se bliža čas, ko bomo morali potegniti tudi notranje neugodne poteze čiščenja neprofitnih in tržno neustvarjalnih programov.

KROM, NIKELJ IN MANGAN V JEKLU

Mag. Franc Uranc

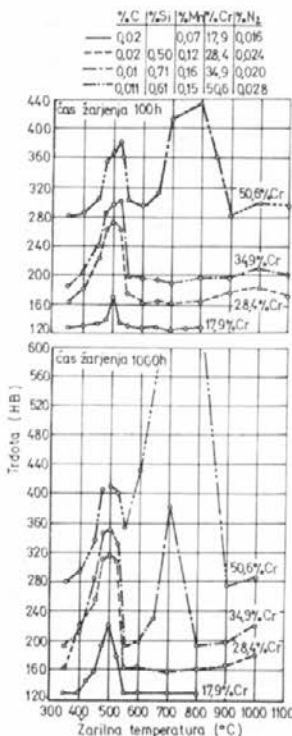
Nerjavna jekla

Jekla z več kot 12 % kroma so po splošni sodbi nerjavna in sploh obstojna proti napadalnim kemikalijam. Čeprav je njihova obstojnost široko znana, pa ni splošna, temveč je odvisna od stopnje legiranosti. Najpreprosteje razlikujemo različno zmožna nerjavna jekla po njihovi strukturi.

KROM daje jeklu feritno strukturo, če ga je več kot 18 %, npr. 25 ali 34 %, pri čemer je lahko ogljika 0,1 ali celo 0,4 %. Če je kroma 12 do 18 %, prisili jeklo z 0,1 % C napol v feritno strukturo, ki pa vsebuje že tudi pretvorbena gama strukturo. Le malo več ogljika preobrazi to vrsto jekel v jekla, ki jih moremo poboljšati, ugotoviti zgolj s toplotno obdelavo. Feritna in poliferitna jekla uporabljamo v žarjenem stanju.

Napol feritna, ki imajo 18 % Cr, se uspešno upirajo koroziji, npr. s solitno kislino. Pojavlja pa se v njih huda krhkost po ogretju na 500°C ali celo samo po počasnem ohlajanju z višje temperature.

Slika 1 kaže temperature, pri katerih se jekla zelo utrdijo in, žal, postanejo neobstojača že proti najhujšim udarcem.

Žarjenje pri 500 ali pri 700–800°C povzroči nezdravo utrditev kromovih jekel. Več je kroma in daljši je čas žarjenja, večja bo trdota (= izguba žilavosti)

Teh jekel ne moremo storiti žilavih s poboljšanjem, saj sploh ne spreminjajo strukture. Edino, kar lahko storimo, je, da jih primerno hladno gnetemo in ustvarjamo drobno zrno z ustreznim žarjenjem, ki odpravi napetosti ter novo zrno.

Slika kaže vpliv časa žarjenja (ogrevanja) na porast trdote jekel z vsebnostmi kroma od 18 do 50 %. Če je kroma več kot 30 %, se pojavi poleg nevarne temperature 500°C še območje 700–800°C, ki je po dolgih žarjenjih posebno neprijetno. Ta vpliv dolgega žarjenja kaže spodnji diagram. Enako preprosta, kot je odvisnost porasta trdote (poslabšanja žilavosti)

od časa žarjenja, je tudi od količine kroma v jeklu. Oba škodujeta. Krhkost pri 500°C je posledica nastajanja trdih kompliciranih spojin kroma z drugimi kovinami, medtem ko je krhkost, ki se pritihoči v višjem temperaturnem območju, posledica znane sigma faze, spojine kroma in železa. Ta zadnja se zgodi le pri višjih temperaturah, kot vemo z diagrama Fe-Cr.

Žarjenje v območju 550–600°C ni nevarno, ker se kompleksne spojine že raztopijo, sigma faze pa še ni.

Naj nam ne daje lažnega upa odsotnost žilavostnih krivulj, češ, saj ni nujno, da trdotni sko-

ki uničijo žilavost. Obstajajo posamezni žilavostni diagrami, ki razločno poudarjajo globino žilavostne krivulje v območju 300–550°C. Eden takih je popuščni diagram jekla z 0,12 % C in 14 % Cr (Prokron 2). Spodnja krivulja kaže žilavost in vidimo krhkost po popuščanju med 400 in 500°C (sl. 2).

Poleg čisto kromovih jekel so za nerjavnost pogosto potrebna taka, ki vsebujejo še 8 % niklja. Najbolj znana skupina so jekla z mednarodno oznako 18/8, ki pomeni okoli 18 % Cr in 8 % Ni. Pri nas so to različne vrste prokron 11 in 12.

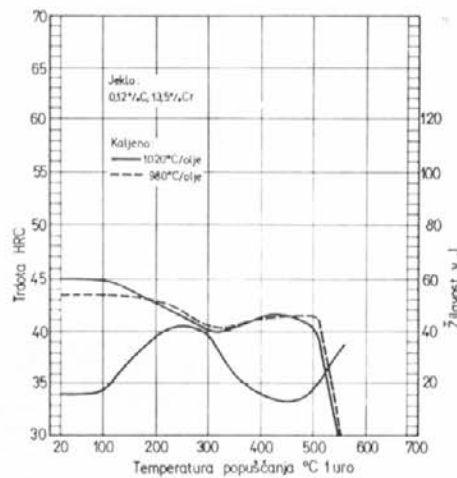
Posebnost teh jekel je njihova odlična nerjavost in dodatno še korozijska obstojnost ter dobra trdnost pri višji temperaturi.

Iz njih izdelujemo naprave za industrijo celuloze, barv, papirja, tekstila, gumija. Najboljše imajo dodatek nioba, da jih varneje varimo in so primerne v živilsko predelovalni industriji.

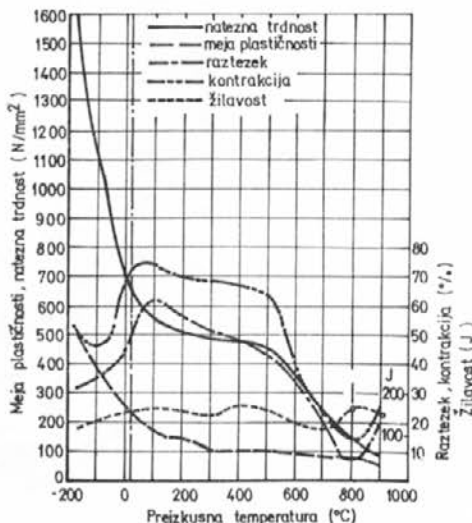
Imajo še eno vse pomembnejšo žlahtno prednost pred večino jekel: so zelo obstojna proti udarcem in tresljam tudi pri najnižjih temperaturah.

V času hladilnikov, zmrzovalnikov, vesoljskih ladij, naftnih vrtin v Sibiriji in na Aljaski, prevoza utekočinjenih plinov in podobnih kriogenih pojavov so avstenitna nerjavna jekla nepogrešljiva.

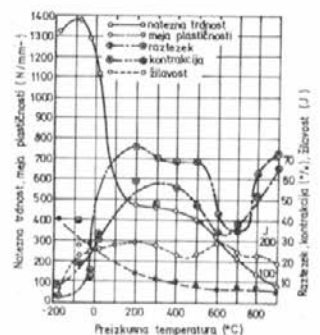
Sliki 3 in 4 kažeta mehanske lastnosti jekel te vrste. Jeklo s slike 4 je pravzaprav nekaj nastopac, ki se skuša primerjati s prvim, čeprav nima pokazati niti za odstotek niklja. V vojnah

Trdota in žilavost jekla, ki mu moremo toplotno izboljšati lastnosti. Ko ga po kaljenju popustimo, se mu trdota zmanjša. Če ga popustimo pri temperaturi 300 ali 500°C, glede trdote ni razlike

Mehanske lastnosti jekla z 0,1 % C, 18 % Cr in 9 % Ni, merjenje pri različnih temperaturah. Čas trganja vsakokrat 20 minut. Žilavostna krivulja je tudi pri -180°C nenavadno visoko, zato je to jeklo obstojno celo na severu in v hladilnih napravah

Mehanske lastnosti jekla z 0,08 % C, 14 % Cr, 9 % Mn, 1 % Ni in 0,08 % N pri različnih temperaturah. Čas preizkusa vsakokrat 20 minut.

Pri zelo nizki temperaturi je to jeklo malo manj žilavo od jekla 8Cr/9Ni. Raztegniti se more brez nevarnosti pretrga že pri 0°C veliko manj kot Cr-Ni jeklo.

Pustimo ptičem naših misli leteti pod nebo

Govor prof. dr. Janka Sušnika na kulturni praznik občine Ravne 7. februarja 1990

Ljudje, ki se bojijo, da bi ostali na cesti ali da bi morali stati na dolgi vožnji, se neusmiljeno prerivajo skozi vrata v avtobus in uveljavljajo pravico močnejšega. Tenka kulturna plast medčloveških odnosov se odlučiti, nakar ostane krut biološki princip borbe za obstanek.

Nekultura ima veliko obrazov. Nekulturno je preziranje naše kulturne dediščine. To so vrednote svetovnega nazora, jezik, umetniški in znanstveni dosežki; stavbe, orodja, knjige, drevesa in ljudje, vredni spomina. Mi nismo narod brez davnih korenin.

Zaradi ekološke nekulture, ki jo dovolj poznamo tudi v Mežiški dolini, se je zgrozil svet. Od črnih napovedi Rimskega kluba dalje smo se dokončno ovedli, da se približujemo stanju, ki mu pravimo »sustainable society«, ko bo človeštvo moralo sprejeti z naravo mirnovni sporazum. Človek se ne bo več mogel obnašati antropocentrično, kot da lahko vlada in vse obvladuje.

Ne gre seveda samo za velike stvari, kot je uničevanje gozdov, degeneracija plodne zemlje za umetnimi gnojili ali zgražanje sitih nad požigom amazonskega pragozda, ki je nastajal 60 milijonov let – temveč tudi za to, da bodo vzdolž Meže nehale plapolati polivinilaste zastave. Gre za obnašanje družbe in vsakega posameznika.

Nekulturna je glasnost, ki je vsiljiva. Hrup ima v živalskem svetu alarmno vlogo. Zajec, ki spi pod grmom, se prebudi ob nenavadnem šumu. V hipu se mu povečajo bilo, krvni tlak in presnova, krepilni spanec pa se preobrne v izčrpljujoč beg. Prav tako se poveča bilo, dvigne tlak in poveča presnova človeku, ki ga prebudi ropot moped, praznjenje kant za smeti ali poskočna glasba v zgodnjem avtobusu.

Neomikan je pogovor, ki ne izraža spoštovanja do sogovornika in do govornega jezika. Pornografsko izrazoslovje ne spada v javno jezikovno rabo, čeprav pornografijo po pravici priznavamo za intimno človeško potrebo. Nevljudno je, če se vznevoljen telefonist oglašuje z enozložnim »ja« ali »halo«. Časovna stiska nas odvrca od pisemske kulture, čeprav si stisko često ustvarjamo sami.

Zgodovina je naredila iz Mahrenberga Radlje in iz Doblre vasi Eberndorf. Pred 100 leti je bil Mahrenberg bolj nemški kot Doblra vas, vmes pa veliko krivic, mržnje in nasilja. Ko je naš novinar nedavno vprašal koroškega deželnega glavarja Haiderja, ali bi pustil učiti slovenščino v koroških dvojezičnih šolah učiteljem iz Slovenije, je ta od-

govoril, da bi o tem bilo mogoče razpravljati, če bi smeli tudi avstrijski učitelji poučevati nemščino v Sloveniji. Morda za kaj takega nista več niti bojazen pred germanizacijo niti koroški »prastrah« pred Slovenijo realni grožnji ter bi ljudje ob meji z bilingvistično kulturo laže našli pot od srca k srcu. Kajti večini je pomembnejši jezik sosedu od imperializma angloamerikanščine.

Francoska revolucija je »egalitete« proglasila za vrhunsko kulturno vrednoto – ki pa je enakost pravic po rojstvu in možnostih za oblikovanje samega sebe, ne pa egalitarizem, ta uničujoča teorija enake pameti in enakih želodcev.

Proglasila je vrlino »fraternitete« bratstvo ali to, kar se spominjamo ob obletnici Prešernove smrti: ... ne vrag, le sosed bo mejak... Moj sosed je sosed onkraj vrat mojega stopnišča, je moj sosed čez živo mejo, je moj stanovski tovariš, je moj politični konkurent, je državljan onkraj državne meje. Ko sem sodeloval na strokovnih kongresih kje v Evropi, sem doživel kar najostrejšo strokovno spopade v iska-

nju znanstvene resnice, toda ti strokovni nasprotniki so v pavzi sedeli pri skupni mizi ter ob kavi, pecivu in prijateljskem pomenku govorili o svojih družinah in svojem življenju. Doumel sem, da razlike v mišljenju ne pomenijo osebnega sovraštva, temveč spoštovanja vreden način iskanja resnice.

Prav tako bi morala biti politična kultura. Celo dva srnjaka, ki se spopadeta za samico, se bojujeta po pravilih in brez nizkih udarcev. Šibkejši prizna zmago močnejšemu ter se umakne. Tako bo zarod boljši. Športni moštvi A in B se borita za zmago, sodniki pa nadzirajo pravila igre. Navijači jima ne dajo spati na lovorikah nekdanjih zmag; njihove simpatije si morata priboriti vedno znova. Obe moštvi si po tekmi podata roke in upam, da je ta roka izraz za »fraternitete«, za bratstvo v poštenu športni igri.

V tisočletjih je človek tekmoval, zasidrano v darvinističnem nagonu borbe za hrano in obstoj vrste, kultiviral. Ta kulturna plast je nastajala hkrati z materialnim blagostanjem. Če veš, da v pekarni kruha ne bo zmanj-

kalo, se ne boš tepel zanj in če veš, da bo nemudoma prispel drugi avtobus, če bo prvi poln, se vanj ne boš pehal. Napadalnost kot nenapadalnost pa sta tudi iracionalni, kot ne razumem Hindujca, verujočega v reinkarnacijo, selitev duš, ki ne pohodi mravlje, kajti v njej morda biva njegov pokojni prijatelj. »To si ti«, pravi, »ta twam asi.«

Na eni strani razjarjene množice v evforičnem porajanju drugačne Evrope idole teptajo v prah, na drugi strani pa so nedavno v Pragi odzidali nekulturno zazidan kip predsednika Beneša. Kako nezno je ta lahka poveličevanja in teptanja v prah!

Ob slovenskem kulturnem prazniku bodi zato naša poslanica:

Očistimo zrak in vode, počistimo okrog hiš in naše bedišče! Spomenikom dajmo njihovo pravo veličino! ne ponavljajmo protireformacije, ko so na grmadah gorele knjige slovenske kulture! Pustimo vsakemu tekaču teči krog in ptičem naših misli poleteti pod nebo! Nikogar več ne bo, ki bi jih streljal.

PRIZNANJA ZA DOLGOLETNO KULTURNO DELO V OBČINI

PREŽIHOVE PLAKETE ZA LETO 1989

Ob kulturnem prazniku v februarju je odbor za kulturo pri občinski skupščini Ravne podelil Prežihove plakete za uspehe v kulturi, ki so posebnega pomena za občino.

Zlato Prežihovo plaketo je dobil profesor **Janez Mrdavišič** za svoje dolgoletno in široko zastavljeno kulturno delo. Kot predsednik skupščine kulturne skupnosti je pripomogel k strokovni in organizacijski rasti kulturne dejavnosti v občini, bil je pobudnik in organizator spominskega srečanja ob 90-letnici Prežihovega rojstva, z delom *Krajevna in domača imena v Črni na Koroškem* in njeni širši okolici je dal svoj strokovni prispevek slovenskemu jezikoslovju.

Srebrno Prežihovo plaketo sta dobili **Marija Dretnik** iz Mežice in **gledališka skupina KUD Bratstvo z Raven**.

Marija Dretnik prenaša znanje igranja na citre in s tem ljudskega izročila na mladi rod, vodi instrumentalno-vokalno skupi-

no Strune izpod Pece, ki se je uveljavila doma in zunaj občinskih meja.

Gledališka skupina KUD Bratstvo je dobila srebrno plaketo za desetletno ljubiteljsko delo, s katerim so člani drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti dali svoj pomemben prispevek h kulturni podobi Raven.

Bronasto Prežihovo plaketo so dobili: **Franja Gašper** z Raven, **Mirjam Lapanja** iz Mežice, **Helena Merkač** iz Strojnske Reke, **Helena Ošlak** iz Črne ter **uredništvo Šumca** iz Mežice.

Franja Gašper je dobila plaketo za svojo dolgoletno gledališko dejavnost v društvih Prežihov Voranc in Bratstvo ter za prenašanje svojih igralskih izkušenj na mlajše ljubiteljske igralce.

Mirjam Lapanja je uspešna organizatorica kulturne dejavnosti na osnovni šoli Franc Pasterk-Lenart v Mežici, sodeluje na kulturnih prireditvah v kraju in je igralka v gledališki skupini Prevalje-Mežica.

Helena Merkač vsestransko kulturno deluje že od šolskih let naprej, recitala in napovedovala je pri pevskem zboru Vres, vodila kulturno dejavnost v OO ZSMS Strojnska Reka, zdaj tam režira gledališke predstave. V Železarni Ravne je sodelovala pri akciji za Suhodolčanovo bralno značko in vodila literarne okrogle mize za člane kolektiva.

Helena Ošlak je vsestransko kulturna delavka v Črni, s svojo aktivnostjo, iznajdljivostjo in pestrostjo idej je pomembno sooblikovala kulturno dejavnost v kraju.

Uredniški odbor Šumca je dobil bronasto plaketo za široko zastavljeno ljubiteljsko kulturno delo, za izdajanje revije, v kateri objavljajo pesniki amaterji, za širjenje literarnih revij v kolektivu TOM ter za organiziranje številnih razstav.

Vsem, ki so dobili priznanja, čestitamo in želimo še naprej požrtvovalno in uspešno delo v kulturi.

NOVOSTI KOROŠKE OSREDNJE KNJIŽNICE DR. FRANC SUŠNIK

DOMOZNANSKI ODDELEK (KOROŠKA KRAJINA)

1. Diplomatska dela domačinov

2. Magistrska dela in doktorske disertacije domačinov

3. Publikacije z domačo problematiko in dela domačinov

1. Diplomatska dela domačinov

Kos, M.: Komunikacijski sistem pri koroških Slovencih v Avstriji in dvojezično šolstvo s posebnim ozirom na politično diferenciacijo. – V Ljubljani, 1988

Gorjanc, D.: Preventivni ukrepi in stanje zob šolske mladine na OŠ Franja Goloba na Prevaljah. – Prevalje, 1984

Waltl, A.: Življenje in delo pisatelja Marjana Kolarja. – Ljubljana, 1980

Koren, J.: Jugoslovanstvo – družbenopolitične razsežnosti. – Ljubljana, 1983

Štern, D.: Izbor tehnološkega postopka za žago Mušenik. – Slovenj Gradec, 1979

Repanšek, B.: Hranilnice in druge finančne institucije in varčevanje prebivalstva v ZRN. – Ljubljana, 1989

Sušnik, V.: Analiza in izkoristek odpadkov pri fazi krojenja. – Ljubljana, 1989

Berložnik, M.: Izobraževanje odraslih na širšem področju Mežiške doline od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne (1941). – Prevalje, 1989

2. Magistrska dela in doktorske disertacije domačinov

Vačun-Kolar, M.: Besedna umetnost in jezikovni razvoj osnovnošolskega učenca. Ravne na Koroškem, 1987 (mag. nal.)

Gnamuš, J.: Einfluss der Herstellungsbedingungen auf Bindung und Eigenschaften von Walzplattiertem Messerverbundstahl. – Ravne, 1988 (dokt. dis.)

3. Publikacije z domačo problematiko in dela domačinov

a) Knjižničarstvo

Mrdavšič, J.: Koroška osrednja knjižnica dr. Franc Sušnik Ravne na Koroškem. – Ravne na Koroškem, 1989

b) Revije

Mladje. – Celovec, 1987. – 65

c) Koledarji

Koroški koledar 1988. – Celovec, 1987

d) Verstvo

Brinjeva gora 1933–1989. – b.k., 1989

e) Statistika

Statistisches Jahrbuch der Landeshauptstadt Klagenfurt 1988. Berichtjahr 1987. – Klagenfurt, 1988

Statistični pregled za občine: Dravograd, Radlje ob Dravi,

Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec. – Ravne, 1989. – 1988 /2

f) Politika

Malle, A. & V. Sima: »Anšlus« in manjšine v Avstriji. – Celovec, 1989

g) Bančništvo

Videčnik, A.: Denarništvo v koroški krajini. – Slovenj Gradec, 1989

h) Javna uprava

Priročnik in karte o organizacijski strukturi v deželah – Koroški, Kranjski, Primorju in Štajerski do leta 1918. – Graz, Klagenfurt, 1988

i) Šolstvo – vzgoja – izobraževanje

Kronika Kluba koroških Slovencev v Mariboru 1928–1988. – Maribor, 1988

Vresje '89. – Ravne na Koroškem, 1989

Letno poročilo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu. – Celovec, 1989. – 32

j) Prirodoslovne vede

Geč, F.: Vse seva, tudi mi. – 2. izd. – Ljubljana, 1989

k) Gasilstvo

60 let Gasilskega društva Golavabuka 1929–1989. – Golavabuka, 1989

l) Lovstvo

30 let lovske družine Jamnica Prevalje. – Prevalje, b.l.

m) Vodenje in organizacija poslovanja

Seznam stroškovnih mest za leto 1989 (Železarna Ravne, TOZD RPT). – Ravne, 1988

n) Alkohol

Sertel, A.: Domače žganje. – Ljubljana, 1989

o) Urbanizem

Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije, –

Ljubljana, 1988. – 1: vzhodna Slovenija

p) Umetnost

Sedej, I.: Karel Pečko. – Ljubljana, 1989

Štefan Marflak. – Ljubljana, 1988

7. slovenska in 3. jugoslovanska razstava domače in umetne obrti z mednarodno udeležbo. – Slovenj Gradec, 1988

Repnik Anton. – Ljubljana, 1989

Slikarska kolonija Ravne '88. – Ravne na Koroškem, 1988

r) Glasba

Lebič, L.: Nicina. – Ljubljana, 1988

Stanko Arnold – trobenta. – Ljubljana, 1989

Svetovno prvenstvo pihalnih orkestrov Kerkrade Holandija. – Ravne na Koroškem, 1989. – 11

ŽePZ Slovenka 1979 – 1989 DU Šmartno pri Slovenj Gradcu, 1989

Lebič, L.: Štiri Kocbekove pesmi. – Ljubljana, 1989

s) Gledališče – film

Zaključna prireditve 19. srečanja slovenskih lutkarjev. – Slovenj Gradec, 1989

5. mednarodni festival industrijskega, obrtnega in etnološkega amaterskega filma. – Prevalje, 1989

t) Šport

Šestdeset let ravske odbojke 1928–1988. – Ravne na Koroškem, 1988

70 let PD Prevalje. – Prevalje, 1989

u) Jezikoslovje – književnost

Mrdavšič, J.: Krajevna in domača imena v Črni na Koroškem in njeni širši okolici. – Ravne na Koroškem, 1988

Zweisprachigkeit und Identität. – Celovec, 1988

Prunč, E.: Urban Jarnik. – Celovec, 1988. – Band 1,2

Kuhar, L. – Prežihov V.: Zbrano delo. – V Ljubljani, 1989. – Knj. 11

Suhodolčan, L.: Piko Dinozaver. – Pon. – Ljubljana, 1989

Messner, J.: Gorše storije. – V Celovcu, 1988

Messner, J.: Nicaragua mein geliebtes. – Celovec, 1988

Zagrnik, B.: Raztreščeni začarani krog. – Ljubljana, 1988

Ilaunig, O.: Črni križ pri Hrasovcu. – Lenart, 1988

Lipuš, C.: Pragovi dneva. – Celovec, 1989

Germ, H.: Naš zlati mladi dan. – Celovec, 1988

Hrobath, M.: Veter poje. – Celovec, 1988

Scharf, H.: Moji mali kavalirji. – Celovec, 1988

Golob, Z. & M. Hajnc: Minljivost. – b.k., 1989

Zlatar, J.: Poti. – b.k., 1989

Potočnik, T.: Ko srce spregovori. – Prevalje, 1989

Ferk, J.: Vsebina peščenih ur. – Celovec, Dunaj, 1989

Šuster Drabosnjak, A.: Pasijon. – Celovec, 1989

Profile der neueren slowenischen Literatur in Kärnten. – Celovec, 1989

v) Domoznanstvo – zemljepis – zemljevidi

Krajevna skupnost Pameče praznuje. – b.k., 1989

Varovanje naravne in kulturne dediščine v severovzhodni Sloveniji. – Maribor, 1989

Kamniške in Savinjske Alpe z Obirjem in Peco. – 5. izd. – Ljubljana, 1988

Blaznik, P.: Slovenska Štajerska in jugoslovanski del Koroške do l. 1500. – Maribor, 1989

Koroška: panoramska karta občin. – Ljubljana, 1989

x) Biografije

Honolka, K.: Hugo Wolf. – Stuttgart, 1988

y) Zgodovina

Penič, L.: Boj za slovensko severno mejo 1918–1920. – Maribor, 1988

Carinthia I. – Klagenfurt, 1989. – Jahr. 179

Sestavila Meta Boštjan

80 LET - guštanski župani in ravenski predsedniki občine od leta 1909 do 1989

Erwin Wlodyga

LUKA JUH

Rojen 14.10.1889 na Prevaljah, umrl 7.3.1974 v Slovenj Gradcu, pokopan pri Barbari. Po poklicu je bil delavec v tovarni. Bil je župan že od leta 1925 do 1927. Aprila 1945 je bil povabljen na skupni sestanek OF na terenu Ravne, kjer je bil na položaju izvoljen za predsednika krajevnega odbora OF. Dne 9. maja 1945 pa je postal predsednik Narodnoosvobodilnega odbora Guštanj. Torej prvi predsednik po osvoboditvi. To je ostal do sept. 1945.

Luka Juh

1945

Partizani zasedejo 8. maja 1945 v večernih urah Guštanj. Prva seja na občini je bila ponoči. Zbrani so bili krajevni odborniki OF, in sicer: Luka Juh, Kristjan Verdinek, Albert Plazovnik, Franc Fišer, Ivan Vranik in Franc Krivograd st.

Sejo je začel Anton Vušnik-Rastko, nato pa je prevzel vodstvo Luka Juh, prvi predsednik po vojni. Krajevni odbor OF je sprejel sklep, da se za upravnika jeklarne začasno imenuje Franc Mrkva, za njegovega namestnika pa Miro Volčanšek. Na tej seji so določili gospodarski odbor, odbor za prehrano in odbor za narodno lastnino.

10. maja se godba jeklarniških delavcev in nameščencev Guštanj vključijo v sklop Tomšičeve brigade (mobilizirani). Po demobilizaciji se 20. novembra 1945 zopet vrnejo domov. Tedaj je bila godba obnovljena, predsednik je bil Pavel Arnold, dirigent pa Jožko Herman.

Meseca maja (29.) je bil od Ministrstva za industrijo in rudarstvo postavljen za delegata jeklarne inž. Franjo Mahorčič. Zaradi sodelovanja z okupatorjem so bili vsi vodilni organi pred

vojnim sodiščem obsojeni, podjetje pa je bilo konfiscirano s sodno odločbo vojaškega sodišča v Mariboru št. 1034/45-9. Dne 22. avgusta 1945 je bila izrečena zaplemba celotne imovine jeklarne Jurija grofa Thurnskega na Ravnah. Okrajna zaplembna komisija na Prevaljah je na osnovi točke 1 in 2 odloka AVNOJ z dne 21. novembra 1944 izrekla zaplembu vsega imetja jeklarne z odločbo opr. št. 272/45 z dne 29. avgusta 1945. S tem je podjetje končno prešlo v državne roke.

ALOJZ WINKLER

Rojen 6.7.1900 v Lokvah pri Novi Gorici. Umrl 17.6.1970 na Ravnah. Predsednik KLO je postal septembra 1945 ter ostal na tem mestu do 15.11.1946. Zaposlen kot vodja lesnega skladišča v Železarni Ravne.

1945

Ministrstvo za prosveto v Ljubljani izda akt, podpisan 17. septembra 1945, da se v Guštanju ustanovi gimnazija. Akt o ustanovitvi gimnazije v Guštanju, naslovljen »sindikatom v Guštanju«, se glasi v prvem odstavku: »Po razgovoru, ki smo ga imeli z delegacijo sindikatov iz Guštanj na ministrstvu v Ljubljani, po ogledu na kraju samem in po razgovoru, je ministrstvo za prosveto v Ljubljani sklenilo, da ugodi želji, kot so jih v imenu Mežiške doline izrekli sindikati po svojih zastopnikih, ter ustanavlja nižjo gimnazijo s sedežem v Guštanju. Gimnazija naj se imenuje »Gimnazija na Ravnah.«

Alojz Winkler

1946

Z odlokom Ministrstva za industrijo in rudarstvo je bil 8. marca 1946 postavljen za upravnika podjetja Gregor Klančnik, inž. Franjo Mahorčič pa imenovan za tehničnega direktorja. Izvršena je bila nova registracija firme pri mariborskem trgov-

kem registru s sklepom RG B.II. 21/16 z dne 4.11.1945. S sklepom trgovskega kot okrožnega sodišča v Mariboru B. II. 21/24 z dne 3. junija 1946 pa je bila registrirana tudi sprememba lastništva, državno gospodarsko podjetje splošnega državnega pomena z nazivom »Železarna Guštanj« s sedežem v Guštanju, z aktom št. 462 dne 31. oktobra 1946. Novo osnovno podjetje Železarna Guštanj je bilo registrirano na podlagi rešitve ministrstva za finance FLRJ v registru državnih gospodarskih podjetij, ministrstva za finance FLRJ v Beogradu št. 3038 z dne 28. februarja 1946.

Kot prva v Sloveniji je bila po osvoboditvi prižgana martinova peč sredi junija 1945. (Minirana je bila konec leta 1944). Takoj zatem sta začeli z delom livarna in valjarna, Metalurška industrijska šola Železarne Guštanj je bila ustanovljena leta 1946.

ANTON VUŠNIK

Rojen 9.1.1918 v Guštanju. Predsednik krajevnega ljudskega odbora je postal 16.11.1946 ter ostal na tem mestu do 31.12.1947. Pred tem je bil zaposlen kot vodja kadrovske službe, nato pa sekretar podjetja v tovarni. Sedaj je upokojen.

1946

Njegova prva naloga je bila, da je organiziral gospodarstvo in ustanovil vrsto gospodarskih organizacij lokalnega pomena (dve pekarni, mesarijo, sodavičarstvo, gostilno pod Uršljo, gramoznico, ekonomijo in konjsko prevoznitvo). Preimenoval je dom Svobode v Titov dom. Ustanovil je krajevno komunalno podjetje. Prizadeval si je tudi, da se je začel graditi prvi zdravstveni dom ob Suhi. Postal je tudi prvi načelnik Industrijskega gasilskega društva podjetja. Dr. Maks Obersnel je 30. novembra izdal elaborat o tovarni Ravne.

1947

Anton Vušnik je kot predsednik 11. februarja od Rdečega križa Guštanj prevzel v okvir KLO Guštanj reševalno službo. S tem dnem se reševalna postaja odcepi od Rdečega križa Guštanj ter osamosvoji.

Največje gradbeno podjetje v vsej dolini je Gradis Ljubljana s tozdom na Ravnah. Že maja 1947 je prišla v Guštanj prva skupina delavcev. Meseca julija je tovarna prevzela v svojo upravo delavsko uslužbenko menzo. Nahajala se je v dostojno urejeni baraki.

Železarna je imela od avgusta 1947 do julija 1948 v svoji upra-

vi tudi mesarijo, ki jo je na podlagi odločbe OLO odstopila gospodarskim podjetjem KLO v Guštanju.

Anton Vušnik

FRANC FIŠER

Rojen 24.9.1891 v Sl. Gradcu, umrl 25.6.1971 na Ravnah. Bil je sodnik na sodišču na Prevaljah. Predsednik krajevnega odbora Guštanj je bil od 1.1.1948 do 31.12.1949.

Franc Fišer

1948

Prva ravenska delovna brigada se je imenovala inž. Pavle Žaucer-Matjaž. V tem šolskem letu so ravenski gimnazijci ustanovili MKUD Samorastniki. Tovarna rezalnega orodja Prevalje je prerasla leta 1948 v tovarno pil. Meseca julija se gasilsko društvo preimenuje v »Prosto-voljno gasilsko društvo Guštanj.«

1949

Okrajni ljudski odbor je 3. februarja ustanovil Študijsko knjižnico na Ravnah. Meseca aprila je bil prekop posmrtnih ostankov komandanta Franca Pasterka-Lenarta iz Mežice v Avstrijo.

IVAN KOKAL-IMRE

Rojen 6.12.1908 v Guštanju, umrl 13.4.1989 v Slovenj Gradcu. Pokopan pri Barbari. Kot vodja prometa je bil zaposlen v tovarni, pred tem vodja kadrovskega oddelka. V času od 1.1.1950 do maja 1952 je bil honorarni predsednik KLO Guštanj. V tem obdobju je v glavnem vodil občinske posle na občini zaposleni predsednik izvršnega odbora Anton Vušnik.

1950

Na predlog partije in sindikata so meseca februarja izvolili prvi delavski svet.

Dne 9. septembra je bila predaja podjetja delavcem.

Društvo upokojencev Guštanj je bilo ustanovljeno 17. decembra 1950. V tem letu je bilo ustanovljeno tudi Avto-moto društvo.

Ivan Kokal

1951

V maju je pričela obratovati nova ambulanta Ob Suhi. Srmežljivo skromni so bili prvi začetki. Zgradba še ni bila popolnoma dokončana, še manj pa notranje opremljena. Zgrajen je bil tudi nov most čez Suho z dostopom do ambulante.

V tem letu so začeli graditi novo jeklolivarno Zidali pa so tudi nov glasbeni dom na Ravnah, ki so ga slavnostno odprli v januarju 1952.

29. novembra je izšla prva številka Koroškega fužinarja.

Kako so gradisovci v Guštanju izpolnili svoj plan 1951-1952. Spravili so se vsi na en objekt - na temelj za 600-tonsko stiskalnico. Bilo je treba izkopati stotine kubičnih metrov zemlje in vgraditi v opaže na stotine kubičnih metrov betona. Lepo in sistematično je napredovalo delo do zgraditve stanovanjskih hiš na čečovski planoti. Od leta 1947, odkar so gradisovci začeli vrtati v tem kotu koroške zemlje, je za delavce železarne bilo zgrajenih 8 razsežnih blokov, v katerih je našlo dom nad 120 družin in 100 samcev. V tem letu so predali železarjem dva stanovanjska bloka s 26 dvisobnimi stanovanji. Dogradili so tudi delavsko restavracijo. Pod streho so spravili novo stavbo gimnazi-

je. Delavcem Gradisa so zgradili lepo urejene sobe. Položili so na stotine metrov industrijskega tira in še drugo. Podirale so se stare stavbe, da so naredili prostor novemu modernemu objektu - hali jeklarne. Najdlje je kljubovala zgradba, v kateri je bila direkcija tovarne.

1952

Nekdanji trg Guštanj se je preimenoval v mesto Ravne na Koroškem. To je bil sklep Prezidijske ljudske skupščine Slovenije. Zakon je bil sprejet 19.4.1952.

IVAN KOKAL

Poklicni predsednik mestnega ljudskega odbora Guštanj je postal meseca maja 1952. Na tem mestu je ostal do drugih volitev, in sicer do 31.8.1955.

1952

Meseca aprila 1952 so bile volitve v mestno občino Guštanj. Bila je tudi reorganizacija krajevnih ljudskih odborov. Združili sta se občina Guštanj in občina Kotlje v ljudski odbor mestne občine Ravne na Koroškem. Meseca maja 1952 pa so se krajevni odbori v Mežiški dolini združili v 4 občine: Ravne, Prevalje, Mežica in Črna. Iz 11 krajevnih odborov so nastale 4 občine.

Na slavnostni seji mestne občine Guštanj, ki je bila junija 1952, je bil sprejet sklep, da se mestna občina Guštanj preimenuje v mestno občino Ravne na Koroškem.

1. maja 1952 je začela obratovati 5-tonska elektro-obločna peč. Od 29.6. do 6.7.1952 je bil VII. koroški festival.

OLO Slovenj Gradec je dne 10. oktobra 1952 izdal odločbo

o razglasitvi Reševalne postaje Ravne na Koroškem za ustanovo s samostojnim financiranjem. 17. novembra so dali v pogon 10-tonsko martinovko, ki je sedaj predelana na 25 ton.

Ker postaja tovarna res izrazita industrija plemenitih jekel Jugoslavije, je bil sprejet predlog novega zaščitnega znaka ELEKTRO-PEČ. Značka je lična in bo po obliki in pomenu lepo predstavljala tovarniško delavnost.

1953

1. maja so dali v pogon 2-tonsko SICE visokofrekvenčno peč. 5. julija pa prvo 5-tonsko ASEA visokofrekvenčno peč z lonci. Prišel se je hiter elektroenergetski razvoj železarne. V letu 1952 je bil izdelan idejni in glavni projekt za daljnovid Dravograd-Ravne. Naredil ga je projektivni zavod elektroprojekt, gradnjo najmodernejšega daljnovoda je dokončalo elektromontažno podjetje »Elektro Celje.« Vzporedno s to gradnjo so začeli z gradnjo trafo-postaje, za katero je bilo določeno na končnem zasedanju strokovnjakov, da bo zgrajena na levem bregu reke Meže. V letu 1952 so zaradi zakasnitve gradbenih načrtov zgradili le groba gradbena dela - 5 kV stikališče, medtem ko je bil ostali del zgrajen 1. maja 1953. Z montažo elektro-opreme so končali 1. novembra 1953.

Na pobudo Ministrstva za znanost in kulturo LRS in po smernicah Glavnega odbora za slovenski tehnični muzej v Ljubljani so po krajih izrazite rokodelske in industrijske dejavnosti po Sloveniji nastale zgodovinske zbirke - tehnični muzeji. Zbirni urad za tehnični muzej je bil na gimnaziji Ravne.

1953

Končno so v vrsti izgradnje železarne dobile tudi primerne prostore tovarniške ambulante oziroma postaje prve pomoči. Investicijska dejavnost Železarne Ravne. Zgrajena in montirana je bila nova transformacijska postaja, dovršena hala jeklarne, zgrajeno odpremno in modelno skladišče, izpolnjena notranja transportna mreža, končana adaptacija mehanske obdelovalnice, mehanizirano čiščenje jeklene litine in notranji promet.

1953

Predsednikovo pismo

»Delovnemu kolektivu železarne Ravne na Koroškem, LR-Slovenija. Najprisrčneje se zahvaljujem za čestitko, katero ste mi poslali ob priliki moje izvolitve za predsednika FNRJ in vam želim mnogo uspehov v nadaljnji izgradnji naše socialistične domovine.«

Na dan 24. oktobra 1953 je ljudski odbor mestne občine Ravne na Koroškem, upoštevaajoč velike zasluge ministra Franca Leskoška, člana Zveznega izvršnega sveta, za izgradnjo socializma in posebej še za izgradnjo težke industrije in zboljšanje življenjskega standarda delovnih ljudi v našem kraju, izdal diplomu o imenovanju tovariša Leskoška za častnega občana mestne občine Ravne na Koroškem.

Meseca julija je Mestni ljudski odbor občine Ravne na Koroškem kupil gasilec ob njihovi 75-letnici, zastavo. Dal pa je tudi popraviti streho na gasilskem domu, ki je bila v zelo slabem stanju.

Zdravstveni dom ob Suhi so začeli graditi leta 1946. Ambulanta v njem je začela obratovati maja 1951. Na fotografiji iz leta 1951 je stavba v surovem stanju. Na stopnicah stoji takratni gradbeni gospodar Erwin Wlodyga.

Lekarna na Ravnah je bila ustanovljena leta 1953. Prva lekarna v Mežiški dolini je bila ustanovljena leta 1926 na Prevaljah, koncesijo za lekarno je dobil mr. Jordanič. Pred tem so hodili v lekarno v Pliberk in Slovenj Gradec. Zdravniki v Guštanju in na Prevaljah so imeli svoje priročne lekarnice, prav tako bolnica v Črni. Leta 1949 so lekarno na Prevaljah nacionalizirali, lekarna Prevalje je spadala pod okrajno lekarno Slovenj Gradec. Do leta 1948, ko je bila ustanovljena lekarna v Črni, ki je ustanovila lekarniško postajo v Mežici, in leta 1953, ko je bila ustanovljena lekarna na Ravnah, je lekarna Prevalje oskrbovala prebivalstvo Mežiške doline z zdravili.

30. aprila je razžarila visokofrekvenčna peč v jeklarni. V tem letu je bil zgrajen Dom železarjev na Ravnah. Reševalna postaja Ravne se 15. decembra 1953 vseli v novo dograjeno stavbo reševalne postaje. Še preden je bila nova zgradba za gimnazijo leta 1954 dograjena, se je ta že leta 1953 preselila iz gradu in adaptiranih prostorov nekdanjega hleva. Tako je lahko pripravljali odbor tehničnega muzeja dotedanje razrede in spalnice dijakov preuredil v razstavne prostore. Leta 1953 so inženirji in tehniki Železarne Ravne in Železarne Muta predali muzeju »repač«, leto za tem pa prvo muzejsko zbirko – železarski oddelek Železarne Ravne. Leta 1954 je DRMIT rudnika Mežica v muzeju proslavljalo otvoritev rudarskega oddelka.

1954

V tem letu je bila zgrajena občinska stavba na Čečovju. Od 12. do 14. februarja so bile na Ravnah I. mednarodne smučarske tekme metalurških podjetij. Nova gimnazija na Ravnah je bila zgrajena 10. oktobra 1954. V letu 1954 je bil izvoljen prvi upravni odbor.

1954

V letu 1954 so dokončali in predali v obratovanje centralno transformatorsko postajo, odpremno skladišče za žerjavom, modelno skladišče z modelno mizarino in dvigalom, uredili so mehansko mokro in suho pripravo peska, dopolnili notranje ozkotirne naprave, izpopolnili kanalizacijo ter uredili in tlakovali cestišče od glavnega vratarja do mehanske obdelovalnice, zavarovali del tovarne z ograjo, montirali dodatne žerjave v čistilnici in na skladišču starega železa, nabavili kovaški manipulator, mehanizirali premik na postaji ter kompletirali mehansko obdelovalnico strojev iz drugih podjetij in uvoza. Za odpravo ozkega grla jeklolivarne so se lotili podaljška čistilnice.

Zgrajeni so bili trije novi 12-stanovanjski bloki ter en šesterček, skupaj 42 družinskih stanovanj. V zaključni fazi je tudi gradnja hotelskega trakta Doma železarjev. Delalo pa se je tudi na stanovanjskem traktu gasilskega doma. Zgrajena je bila nova cesta na Čečovje.

Dne 16. avgusta 1954 sta bila v zvezi z nadaljnjo gradnjo in izpopolnitvijo tovarne na Ravnah Svetozar Vukmanovič-Tempo in Franc Leskošek.

Na plošči nove gimnazije piše »To gimnazijo je postavilo delovno ljudstvo za spomin padlim za svobodo, mladim rodovom za rast socialistične domovine, svetilnik kulture slovenski Koroški. 10. oktober 1954.

1955

18. februarja je Okrajno muzejsko društvo dalo vzditi v rojstno hišo Prežihovega Voranca pri Kotniku v Podgori spominsko ploščo z napisom: »V tej bajti se je rodil Prežihov Voranc.«

Od 4. do 6. februarja so bile na Ravnah II. mednarodne smu-

čarske tekme metalurgov. Državno smučarsko prvenstvo v klasičnih disciplinah je bilo od 10. do 13. februarja na Ravnah.

Dne 15. avgusta je izbruhnil požar v čistilnici jeklolitine. Prve motociklistične dirke na Ravnah so bile 28. avgusta na progi Ravne-Holmec in nazaj.

Leta 1955 so gozdarji prikazali v dveh sobah muzeja številne predmete iz raznih dejavnosti gospodarjenja z gozdovi nekdanj in danes. Postavljena je bila nova 10-t el. obložna peč, urejena jedrarna in prostor za pripravo vložkov vis. frekvenčne peči, dograjena nova čistilnica (prejšnja pogorela).

ADOLF ČERNEC

Rojen 7.6.1909 v Mariboru. Po poklicu je bil učitelj, nazadnje pa direktor tovarne lepenke na Prevaljah. Za predsednika skupščine občine Ravne na Koroškem je bil izvoljen 1. septembra 1955. Njegova mandatna doba je trajala do 30. oktobra 1958. Umril 10.4.1990

1955

Dne 23. avgusta je Železarno Ravne obiskal podpredsednik Izvršnega sveta FLRJ Edvard Kardelj v spremstvu člana ZIS Franca Leskoška, predsednika Izvršnega sveta LRS Borisa Kraigherja in novega predsednika OLO Toneta Boleta.

Obnovljeno smučarsko postojanko pod Uršljo goro so ponovno odprli 3. sept. S 1. oktobrom 1955 se je okraj Slovenj Gradec priključil okraju Maribor. Hkrati sta se v naši dolini podili dve večji občini: Ravne in Črna, tako da se je bivša občina Prevalje združila z Ravnami, bivša občina Mežica pa s Črno.

V tovarni so dokončali obnovo uničene čistilnice in njen podaljšek, vgradili dodaten pogon valjarne, postavili 20-tonsko mostno tehtnico, pristopili k vpeljavi dodatnega kurjenja SM

peči z mazutom oziroma katranom, kompletirali pripravo peska livarne, zgradili acetilensko postajo in, kar je še posebno pomembno, zgradili kisikarno s kompletnim omrežjem, iz katere je zadnje dni leta že priteknel prvi kisik. Med letom so začeli z gradnjo industrijske šole za 240 učencev. Objekt je v obliki trietažne stavbe že zgrajen do III. faze.

Dokončan je hotelski trakt ter 42-stanovanjski blok. Z ozirom na tedanjo zakonsko možnost je bil Dom železarjev s celotnim svojim poslovanjem ponovno tudi uradno vključen v sklop podjetja kot finančno samostojna enota. Kot posebno pridobitev kolektiva Železarne Ravne pa lahko omenimo počitniški dom v Portorožu. Po odkupu je postal svojina kolektiva, s tem je dobil koroški fužinar svoj košček slovenske morske obale.

Adolf Černec

1956

Ustanovni občni zbor občinske gasilske zveze Ravne na Koroškem je bil 19.2. Združenje Jugoslovanskih železarjev je imelo svoj zbor na Ravnah od 27. – 29. februarja. Cesta Kotlje-Dular postaja resničnost. Po vojni so se prvi poskusi meritve nove ceste pričeli v letih 1947–1948, nato leta 1950. Potem je vse zastalo do leta 1956, ko je bila razširjena in za avtomobilski promet usposobljena cesta Kotlje-Dular. To razširitev sta skupno financirala gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec, reverno vodstvo Ravne in Kmetijska zadruška »Prežihov Voranc« Kotlje.

1957

Industrijska šola je bila dokončno zgrajena leta 1957, naprava za dodatno kurjenje SM peči, nova peč v lahki kovačnici, postavitev 1200-tonske stiskalnice, zgraditev bencinske postaje nasproti avtobusne postaje za potrebe kraja. Zgrajenih je bilo 5 vrstnih hiš ter 70 metrov trgovskega trakta, ki pa je v gradnji.

V zadnjem mesecu tega leta smo dobili na Ravnah prvo asfaltno cesto – predvsem glavno prometno žilo skozi mesto ter

Ravenski kolodvor do leta 1961 Ivan Hercog

poglavitne notranje odcepe. Novo lovsko kočjo na Ošvenjem so odprli za novi občinski praznik.

1958

Prvič nas je obiskal dne 19. avgusta 1958 na Ravnah Maršal Tito.

Obrtno podjetje Instalater Prevalje se je osamosvojilo 1. septembra 1958. Volitve v republiške in državne zbornice so bile 23. marca 1958. V Lesno industrijskem obratu na Prevaljah so postavili sušilnico.

Kmetijski so v muzeju vključili dimnico vzhodno alpskega tipa. Delavski svet Železarnice Ravne je na zasedanju 15. aprila 1958 sklenil nuditi take ugodnosti pri gradnji zasebnih stanovanjskih hišic, da si bo sleherni sodelavec delovne skupnosti, ki si želi zgraditi svoj dom, s sodelovanjem pri gradnji lahko uresničil svojo željo. Kot večja dela Železarnice Ravne lahko štejemo podaljšek generatorske lope z novimi generatorji, gradnjo peči in mehanizacijo valjarne ter izgradnjo žarilne peči. Poleg tega smo v minulemu letu kupili vrsto novih proizvodnih agregatov za jeklolivarno, za mehansko obdelovalnico, promet, remont in laboratorij ter povečali opremo pisarn.

Dejavnost na objektih družbenega standarda je bila usmerjena predvsem na gradnjo naselja na Čečovju. Tu so v letu 1958 dogradili tri bloke, kar da skupno 70 novih stanovanj. Nadaljevali so tudi dela pri ureditvi cestišč, vodovodnega, cestnega, kanalizacijskega in električnega omrežja ter celotno urejevanje naselja.

IVAN HERCOG

Rojen 19.12.1915 v Črni na Koroškem. Po poklicu visoko kvalificiran električar. V Rudniku Mežica je bil zaposlen kot odgovoren za telefonijo podjetja. Vodja elektro službe v metalurških obratih. Upravnik KZ Črna, direktor gostinskega podjetja Bistra Črna. Za predsednika skupščine občine Ravne na Koroškem je bil imenovan ob združitvi občine Ravne na Koroškem z občino Črna 1. novembra 1958. V tej funkciji je ostal do 30. oktobra 1962.

1958

OBČINA RAVNE NA KOROŠKEM TER OBČINA ČRNA KOROŠKEM SE ZDRUŽITA V OBČINO RAVNE NA KOROŠKEM 1. NOVEMBRA 1958.

V tem letu so v Železarni Ravne nabavili reparacijsko 1800-tonsko hidravlično stiskalnico, napravo za proizvodnjo grelne žice, nove kaluparske stroje in pripadajoče valjčnice, razne obdelovalne stroje za mehansko obdelovalnico, avtomatsko telefonsko centralo, 10-tonski žerjav težke kovačnice in dodaten žerjav odpremnega skla-

dišča, zgradili dve novi mehansirani peči kovačnice, povečali in koncentrirali lahko kovačnico za proizvodnjo brzoreznega jekla ter zgradili dve novi peči za ogrevanje brzoreznih jekel. Zgrajen je bil prizidek higijene in skladišč mehansko obdelovalnice, izvršena rekonstrukcija žarilnih peči čistilnice ter poleg tega nabavljena vrsta pogonskih motorjev, ventilatorjev, merilnih instrumentov ter pisarniške opreme.

Na objektih družbenega standarda so v tem obdobju dogradili 3 42-stanovanjske stolpne hiše, en 32-stanovanjski blok. Opravljena so bila obsežna komunalna dela pri razširitvi kanalizacijskega in vodovodnega omrežja. Kot posebno pridobitev družbenega standarda v letu 1958 pa lahko štejemo nov trogovski dom.

Ivan Hercog

1959

Gradbeno podjetje Stavbenik Prevalje je bil prvotno sestavni del oziroma obrat Rudnika Mežica. Nato se je odcepil kot Rudarsko gradbeno podjetje Mežica leta 1955. Takrat je opravljalo še samo vzdrževalna dela v rudniku, pozneje pa začelo širiti svojo dejavnost in se je zato preimenovalo v Gradbeno podjetje Stavbenik Mežica – leta 1956. Istočasno je na Prevaljah delalo Gradbeno podjetje Prevalje. Obe podjetji sta se združili 1. januarja 1959. Sedež je bil na Prevaljah.

Reševalna postaja Črna se priključuje dne 18. marca k reševalni postaji Ravne.

XIV. državno prvenstvo v klasičnih disciplinah je bilo od 12. do 15. februarja na Ravnah in v Črni.

Pomembna pridobitev za industrijo žlahtnih jekel Jugoslavije je kvantovec na Ravnah. Rudnik Mežica je postavil v muzej staro »mehansko peč« za topljenje svinca.

1960

OLO Maribor je 11. maja 1960 izdal odločbo o ustanovitvi odbora za gradnjo telovadnice gimnazije na Ravnah na Koroškem. Za predsednika imenujejo direktorja železarnice Gregorja Klančnika.

Tovarna rezalnega orodja Prevalje je začela graditi poslopje mehansko delavnice ter pričela s finalno obdelavo rezkarjev za obdelavo kovin. Podjetje je bilo ustanovljeno leta 1947. Takrat so začeli graditi sedanjo pilarno.

Muzeju na Ravnah je uspelo s pomočjo železarnice Ravne in železarnice Muta postaviti »žerjav« – enoramenski z nosilnostjo 3 tone, ki so ga pripeljali z Mute (pred leti je ta žerjav obratoval na Prevaljah).

V letu 1960 so končno na Prevaljah dočakali rekonstrukcijo tovarne, za katero so se borili vse od leta 1945. V tem letu so izdelali glavna gradbena dela in tudi montažo novih lepenčnih strojev. Zgradili so brusilnico, parni sušni kanal in kotlovnico ter opremili še transformatorsko postajo.

V železarni je bila podaljšana lopa kovačnice, v teku pa je gradnja nove lope valjarne.

Kot večjo pridobitev v letu 1960 je treba šteti postavitev modernih kaluparskih strojev in ureditev celotne nove strojne kaluparnice jeklolivarne, zgraditev nove žarilne peči jeklolivarne, dovršitev oddelka za žarootojno žico, nabavo vrste transportnih sredstev in obdelovalnih strojev. Koroške fužine je dne 31. avgusta obiskal predsednik Ljudske skupščine LRS Miha Marinko.

1961

Direktorju Gregorju Klančniku so ob 15-letnici dela na Ravnah 21. marca izdali listino priznanja in zahvale.

Otvoritev novega skupnega gasilskega doma na Ravnah na

Koroškem je bila 17. novembra 1961.

Daljnovid na Uršljo goro za RTV oddajnik je bil zgrajen 28. 10. 1961. Obrat Lesne industrije Prevalje se priključi k LIP – Slovenj Gradec. Lesno-industrijski obrat Prevalje sega v leto 1923. Takrat je delniška družba Korotan postavila današnjo žago, ki je dobro delala vse do leta 1934, ko je v dobi hude gospodarske krize zašla v konkurz. Nekaj časa je bila pod sekvestrsko upravo, nato pa do okupacije v zasebni lasti.

Ravne so dobile v tem letu sodobno servisno pralnico stanovanjske skupnosti Ravne na Koroškem.

V Črni so leta 1961 dobili imenitno tujsko-prometno postojanko: hotel ter restavracijske, kavarniške prostore v zares čedni izvedbi. Ravne so dobile nov kolodvor. Obesili so ga kar na Tičlerjev breg.

1962

VI. zimsko-športne igre metalurgov Jugoslavije so bile na Ravnah od 20. do 21. januarja 1962.

Ravne so dobile v tem letu prvi teleprinter (Morsejev telegraf leta 1875). Rudnik Mežica si je pripojil Avtoobnovo Maribor – proizvodnjo akumulatorjev Vesna.

Ravenska mladina je 25. marca 1962 izročila maršalu Titu spomenico, ki so jo izročili s štafetno palico.

Leta 1962 televizijski sprejem v našem kraju.

(Se nadaljuje)

SPOMIN IN OBLETNICA

150 let cerkve sv. Jakoba st. v Mežici

Leopold Korat

Prvi in najstarejši vir, v katerem se Mežica omenja kot naselje, kot župnija (ne še samostojna), je listina patriarha Pilgrima I. Ta izročila l. 1154 Mežico in Lokovico (ali je s tem mišljena tudi današnja Poljana?) kot podružnici libeliški fari.

Leta 1498 se Mežica omenja kot vikariat... in to je bila vse do 16. stol., ko je verjetno zaradi naraščajočega protestantizma propadel. Od tega časa je Mežica spet podružnica Pliberka, toda še pred dobo jožefinizma postane župnija. »Visitatio generalis prima«, iz l. 1631 škofa Skarlickija omenja: »Ecclesia curata SS. Valentini et Jacobi in Miss, fil. in Pleyburg«. (»Prva splošna vizitacija, obisk višjega cerkvenega predstojnika iz leta 1631 škofa Skarlickija omenja: Podružna cerkev sv. Valentina in Jakoba v Mežici, pod župnijo

Pliberk«.) (Ta dokument hrani škofski arhiv v Ljubljani). Prvi poimensko znani župnik, ki je začel voditi matične knjige, je Anton Pregl.

ZIDANJE CERKVE

Sedanja cerkev v Mežici je bila zgrajena leta 1840. Zgraditi jo je dal takratni župnik Simon Pirc. Da cerkev sv. Jakoba praznuje letos 150-letnico, nam govori marmorna plošča in napis na njej. Plošča z zlatimi črkami je vzdana v slavlolu pod zvonikom (žal so črke že obledele). Napis na plošči nam govori: HUIK AECCLISIAE LAPIDEM FUNDAMENTALEM POSUIT SIMON PIRZ HUJUZ LOCI PAROCHUS DIE 29. MAJI 1840 - aedif. a Petro Rudolff. (»Cerkvi, ki se bo gradila, je položil temeljni kamen župnik Simon Pirc, dne 29. maja 1840«).

Kako je bilo z gradnjo nove cerkve sv. Jakoba v Mežici l. 1840? Takole pripoveduje kronist mežiške župnije:

»Takoj ob prihodu v Mežico je župnik Simon Pirc na pobudo faranov zaprosil preko dekanjskega urada v Pliberku za dovoljenje zidati novo farno cerkev in ta čas opravljati službo božjo na cerkvenem prostoru pred cerkvijo pod šotorom? Knezoškofski lavantinski ordinarij v Št. Andražu je na gornjo vlogo odgovoril sledeče: Predstojništvu župnijske cerkve pri sv. Jakobu v Mežici! Ker je sedanja župnijska cerkev sv. Jakoba v Mežici v razmerju k vedno naraščajočemu številu duš, tamkajšnje cerkvene občine premajhna in popolnoma propadla, dovoljujemo na semkaj vročeno prošnjo z dne 30.6. l.l. (1840) predlagano graditev nove župnijske cerkve namesto stare na stroške cerkvene občine po predloženem načrtu s predpogojem, da je odobrenje graditve od strani svetne gosposke že dospelo ali pa šele bo pridobljeno... Ignacij škof (Ignacij Franc Zimmermann).«

Ob postavitvi križa na vrh zvonika, to je bilo junija 1841, pa je župnik S. Pirc napravil sledeči zapis, ki ga je vstavil v »jabolko« na vrhu zvonika. Prislunhimo delu tega zapisa, ki govori o gradnji nove cerkve:

»Leta 1486 se omenjajo že večinoma vsa hišna imena kmetij, kot so dandanes. Tedaj je obstajala cerkvica ali kapelica, ki je niso zgradili naenkrat, ampak so jo večkrat obnavljali in povečevali, kar se je videlo, ko so leta 1840 podirali. Mali, ozki in nizki

prezbiterij (kjer stoji oltar) je tvoril mogoče začetkoma kak takozvani »križ« ali kapelico. Pozneje sta se verjetno zaradi namnožitve prebivalstva izvršili dve povečavi ali boljše rečeno podaljšavi, kar je bilo razložno videti v poslikanih režah in oddelkih zidovja. Tudi ogenj jo je mogoče dvakrat upustošil, česar se sicer niti najstarejši starčki niso spominjali, kar pa se je dalo sklepati iz ostankov ožganih hrastovih desk, najdenih v zidovju...« Tako je zapisoval mežiški župnik S. Pirc 2. junija 1840.

Ker je spoznal, da bi bilo samo dozidavanje in popravljanje stare cerkve ne samo njemu, am-

mojstra Alojzija Progarja iz Celovca, narejen leta 1907. Od prvotnega oltarja je ostal zadaj ob steni visok, lesen oltarni nastavek. V sredi tega nastavka je kip (lesen) sv. Jakoba, st., ki so ga kupili mežiški fantje - rudarji. Ob farnem patronu je na evangelijski strani še kip sv. Jerneja in sv. Valentina, na drugi (listni) strani pa stojita sv. Miklavž in sv. Andrej. Najvišje (že pod stropom) na oltarnem nastavku je na oblaku zemeljska obla in sv. Trojica. Zraven sta še dve angelski glavici in čisto na vrhu je Božje oko. Na vrhu obeh stebrov sedita angela s kadičnicama.

Največji zvon sv. Jakoba v Mežici

Birma v Mežici - 1947; stojijo: A. Boštele - župnik, dr. V. Frangež, J. Lodrant - bogoslovec; sedijo: V. Kolman, M. Munda, škof M. Držečnik, V. Stikler, L. Viternik

pak vsej cerkveni občini v ramoto; »predvsem pa bi bilo to početje greh nad našimi potomci.« je sklenil, da bodo cerkev na novo zgradili. In so jo!

OPIS SEDANJE CERKVE SV. JAKOBA

Originalni skic - načrtov sedanje cerkve sv. Jakoba so v župnijskem arhivu v Mežici in v škofijskem arhivu v Mariboru.

Napravil jih je g. Štefan Vevar, takratni jamomerec v Mežici. Iz teh načrtov je viden tako opis zgradbe. Cerkev je znotraj dolga: ladja 18 m in prezbiterij 7 m - 25 m, široka v ladji 11 m, v prezbiteriju 6,5 m, visoka v ladji 9 m, v prezbiteriju 8 m. Cerkev je enoladjska stavba s tremi oltarji (stranski danes nimajo več menz!). Glavni vhod v cerkev je pod zvonikom na zahodni strani, drugi pa je bil na južni strani pod korom (ta je danes zazidan). Veliki, glavni oltar je delo

STRANSKA OLTARJA

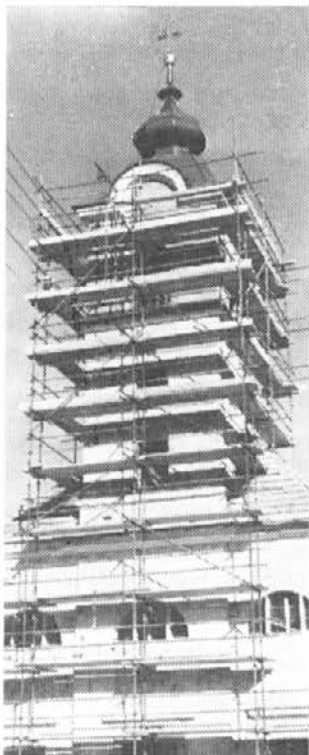
Stranski oltar na listni strani ladje (desni - gledano proti glavnemu oltarju). Zidana menza in tabernakelj (lesen) sta bila po koncilu odstranjena, tako kot tudi pri stranskem oltarju na evangelijski (levi) strani ladje. Večji del oltarnega nastavka ob steni zavzema lepa slika sv. Družina (vredna in potrebna obnove!). Še pred vojno je bil v tej sliki »sedež« bratovščine sv. Jožefa.

Na praznik sv. Jožefa (19. marec) so pred ta lepi oltar radi prihajali verniki iz cele Podjune. Na levi strani oltarnega nastavka je lesen kip sv. Barbare (zavetnice rudarjev), na desni pa kip sv. Lucije. Na vrhu, v školjki nad srebrnimi oblaki stoji kipec (Marija?) obdan z zlatimi žarki. Na evangelijski strani (levi) v ladji je stranski oltar sv. Roka. Ob lepi sliki sv. Roka (Johan Beyer, Graz 1875) stojita, levo sv. Anton Puščavnik in desno sv. Šte-

Evropske kulture in umetnosti ni brez sakralne arhitekture. 2500 cerkva je star slovenski prispevek k njej. Delež koroške krajine ni povsem nepomemben, zato o njem ni treba nadaljevati molka minulih desetletij.

Urednik

Za lepši videz je tudi to potrebno – 1966

fan (pred nekaj meseci lepo obnovljen!). Nad sliko sv. Roka je še manjša podoba sv. Boštjana.

Še nekaj o »kraljici glasbil« – orglah v cerkvi sv. Jakoba v Mežici. So iz leta 1907. So delo Janeza Kuharja iz Kamna pri Vetrinju (Stein bei Viktring – Avstrija). Imajo en manual, dvanajst registrov in so še danes med dobrimi v dolini (škoda, da se premalo uporabljajo).

Iz zgodovinskega opisa mežiške župnije, ki ga je zapisal dne 27.9.1956 župnik Anton Boštelet, lahko preberemo še to:

»Prižnica – lesena, s streho in sv. Duhom. Na stehi Kristus s križem. Ob straneh prižnice pozlačeni reliefi vere, upanja in ljubezni in štirje evangelisti. Križev pot je star, trhel, za muzej. Obhajilna miza je stara, lesena, med njo tirolska kipa Srca Jezusovega in Marijinega. Poleg oltarja sv. Družine je v zidni vdolbini kip Lurške Marije in zraven misijonski križ.

Na oboku v prezbitერიju so fresko slike (?): sv. Frančišek Pavelski, sv. Anton Puščavnik, sv. Gregorij in sv. Elizabeta, v ladji pa so: Brezmadežna, sv. Peter, sv. Cecilija, sv. Jožef, sv. Anton Padovanski in sv. Ana, na sredi oboka pa venec rož in srce (Jezusovo) s križem in trnjem. Na evangeljski strani (levo nad vrati zakristije! – K.L.), je slika Jezus na Oljski gori. Tukaj se je slikar podpisal: Luigi Fantoni, Maler 1886. Čigave so ostale slike, ni znano. Nametane so po oboku brez vsakega reda in smisla, menda kar tako, kakor so jih farani zahtevali!

Mežičani si ob letošnjem 150-letnem jubileju svoje cerkve želijo, da bi za ta »praznik« ponov-

no obnovili notranjost. Kako je bila cerkev potrebna prenove in obnove, nam da misliti pripoved g. Bošteleta:

»Odkar stoji, menda cerkev ni bila od znotraj očiščena. Izgleda, da je oprema deloma od stare cerkve, deloma pa nabrana od vseh vetrov. Vse (razen kar je novo) je trhlo in siromašno. Mežiška cerkev ni imela mecenov. Tudi cerkvene klopi so že stare in črvice«.

Veliko teh bolj ali manj starih, trhljih in črvicev stvari je že bilo popravljenih ali odstranjenih.

Spremembe v bogoslužju po II. vat. cerkvenem zboru pa so narekivale tudi drugačen razpored liturgičnih predmetov po naših cerkvah. Tako je del Progarjevega oltarja (baldahinček z angeli) nadomestil novi oltar (oltarna miza). Ta je v obliki keliha ali rožnega cveta, obrnjen proti vernikom. Oltarna plošča je marmorna, podstavek pa oblečen z mozaičnimi ploščicami. Prav tako je ob oltarju narejen ambon (stojalo, ob katerem se bere iz Svetega pisma), ki je okrašen z reliefi štirih evangelistov, ki so prej krasili prižnico. V cerkvi je danes nov tlak, nove klopi in tri velika, lepa okna, delo Staneta Kregarja.

Skoraj si ne moremo misliti cerkve brez zvonov. Zvonik je zidan nad glavnim vhomom na zapadni strani, visok do strehe 20,4 m, do konice križa 29,5 m. Čebulasta streha je krita s pločvino (danes z bakreno). V zvoniku visijo štirje bronasti zvonovi, najmanjši je star, izpred prve svetovne vojne in tehta okoli 150 kg, ostali trije so bili vlti v št.

obešali. Zanimivi so napisi na zvonovih. Ker pa vsi ne moremo v zvonik, naj jih zapišem tukaj: »Veliki zvon – sv. Jakob prosi za našo faro, sv. Barbara bodi zaščitnica rudniku in rudarjem, iz zemlje globine – prišel si – in ognja vročine – ko delamo v jami – k molitvi nas drami – Poj Bogu v čast – in delu v rast – in kliči nas – v nebeške višine. Sv. Florijan časnega in večnega ognja varuj nas! Daroval Rudnik The central European Mines Limited. Botri: George in Luise

brota je na novo vlila. (Napisi se nanašajo na usodo tega zvona; prvega je vzela vojna, drugega so l. 1924 morali vrniti livarni, ker je bil defekten. Ko so tretjega vlekli v zvonik se je utrgala vrvi in se je razbil, šele četrti je srečno prišel v line – 1926).

Tretji (mali) zvon pa sta darovala Jožef in Marija Štern, p.d. Ober s Plata nad Mežico. Na tem pa piše: »Tvoj posvečeni glas naj toče, hude ure brani nas!«

Najmanjši (četrti) zvon pa je precej star in je brez napisa.

Sprevod z novimi zvonovi l. 1924

Bargate, rudn. gen. ravnatelj., župnik Janez Hornböck – ključarja Franc Hermonko in Filip

Še nekaj besed o prostoru okoli cerkve. Deloma je nasut, na severu in vzhodu pa podzidan in obdan z zidom. Kjer raste danes trava, je bilo nekdaj pokopališče. Prvotno so pokopavali le ob cerkvi, leta 1842 pa je župnik, ki je gradil sedanjo cerkev (Pirc), poprosil za dovoljenje, da razširi pokopališče. Tako so ga razširili vse do zidane ograje. Ob župnišču so zgradili še mrtvašnico (mrliško vežico). Proti trgu pred cerkvijo je bilo pokopališče odprto »in so psi raznašali kosti«. To ni bilo prav, zato so naredili na vsaki strani cerkve močna železna vrata na nekdanjem pokopališču in zasadili drevje. V zunanjo cerkveno steno je še danes vzdanih nekaj spomenikov, ko so spomin, da je do leta 1911 bilo tukaj pokopališče prebivalcev Mežice.

V teh dneh, ko se cerkev sv. Jakoba st. pripravlja na svoj jubilej, se hoče prikazati v čim lepši luči, zato jo lahko od daleč vidimo tudi ponoči. Turistično društvo Mežica in krajevna skupnost sta pripomogli, da je osvetljena.

Sv. Jakob – srečno in lepo praznuj!

Vir:

Kronika župnije Mežica
Zgodovinski opis Mežiške župnije – A. Boštelet

1924 – farani čakajo nove zvonove

Vidu nad Ljubljano leta 1924 in tehtajo: veliki okoli 1200 kg, srednji okoli 800 kg, mali okoli 400 kg. Uglášeni so v E-molu: e,g,h,ec.

Danes so vsi štirje zvonovi prirejeni za električno zvonjenje in je ostal samo še spomin na vrvi, po katerih smo se fantje radi

Oserban – Zvonarna in livarna št. Vid nad Ljubljano št. 117 leta 1924.«

Napis na srednjem zvonu se glasi: »Vam v čast Srce Jezusovo, sveti Jožef in Marija, me vlti dala je mežiška vdana vam župnija, kar vojska in nesreča trikrat je razbila, ljubezen in do-

»Evi biju«

Kamenčki iz prevaljškega mozaika

Stanko Lodrant

Nekoč sem kritiziral navado, da v pogrebnih govorih ali časopisnih nekrologih naštevamo vrline rajnega, dokler je bil umrl živ, se pa zmenili nismo zanj. Obljubil sem si, kar skušam narediti sedaj, čeprav sem dobil namig, naj tega ne delam. Res bi bilo neprijetno, če bi se na zadnjih straneh Fužinarja, tam, kjer so navadno osmrtnice, pojavil portret Alfonza Hutterja. Marsikdo bi zaradi površnega prebiranja mislil, da je Alfonz umrl... potem bi ga pa na cesti kje srečali zdravega in čilega, kar mu vsi še vrsto let želimo. Poudarjam, vsi; ne morem si misliti, da bi ta dobričina imel kakega sovražnika.

Gospod Alfonz Hutter je imel zelo tehtno vlogo že v sceneriji moje mladosti. Vrsto večerov je hodil k nam kot mlad fant, da bi ga moj oče učil slovenščine. Nam otrokom se je to zdelo čudno. Po našem bi bilo bolj logično, da se kdo uči nemškega jezika, češ, slovensko tako ali tako vsak zna. Dosti kaj pa nismo razmišljali o tem. Takrat se je dogajalo še polno drugih čudes: Čez nebo je plul zepelin, na ofovškem polju v Dobji vasi je pristal čisto pravi aeroplan, na Prevaljah so napeljevali čudežno elektriko, da smo lahko pospravili petrolejke, radioaparati na baterije in akumulator je ati zamenjal za takega, ki se je napajal iz na novo napeljene napetosti iz omrežja, v Marseilleu so ubili kralja Aleksandra in so zato učitelji na ovratnikih in rokavih nosili črne žalne trakove, v šoli smo se pripravljali za pevski nastop, ki ga je snemala ekipa Radia Ljubljana. Potem smo se dejansko čuli v radiu, po začetni ljubljanski kukavici.

Tistega fanta, ki je hodil k nam na učne ure, sem nekoč opazil v prodajalni železnine na Prevaljah. To trgovino smo na kratko imenovali »pri Filipovskiju«. Ne spomnim se, kaj je takrat tam kupoval moj oče, ki me je vzel s seboj. Vem le, da sem tam buljil v razpredalčkanu škatlo, nastavljeno sredi tesne prodajalne. V vsakem prekatu je bila posebna vrsta žeblice. Zame, otroka, so bili posebno vabljivi majhni. Verjetno je Alfonz, prej omenjeni očetov učenec, sedaj pa se je izkazal kot trgovski pomočnik »pri Filipovskiju«, zaznal moje otroško poželjenje. Zgrabil je ščepec predmeta mojega hrepenjenja in mi ga, zavitega v na hitro zviti trikotni papirnati škrnicelj, stisnil v žep. Doma je potem moja hobby žilica dobila materialno osnovo, saj sem imel naj-

teže dosegljivo komponento: žeblice. Le neka nevšečnost je nastopila. Imel sem kup mlajših bratov in sester, ki so tudi hoteli zabijati žeblice, kamorkoli. »Evi biju!« so se cmerili in pritoževali atiju in mami, ker jim nisem privoščil svojega zaklada.

Mislil, da sem z zadnjim odstavkom dovolj dešifriral zagorenet naslov sestavka, ki ga berete.

Tudi Alfonzovo ženo Štefko sem spoznal dokaj zgodaj. Na domačem vrtu nam je dobro uspeval paradiznik. To je bila takrat za Mežiško dolino razmeroma nova povrtina. Ati, ki je bil v prvi svetovni vojski na soški fronti ranjen in prišel v italijansko vojno ujetništvo, ati, ki ga je pozneje jugoslovanska vojska večkrat klicala na orožne vaje, predvsem v Bitolji, se je nalezal nekaj južnjaščine. Pred hišo je vsadil marelice, da, celo figovo drevesce, ki je zares rodilo, smo imeli. Nekoč je bilo paradiznika za domačo porabo preveč. Starša sta sklenila prodati ga. Z bratom Pepijem sva se postavila s košarama najlepše rdečine pred »rdeči konzum«, današnje prodajalno kmetijske zadruge na Prevaljah. Tam je takratna prevaljška oblast nudila priliko občasne »tržne« prodaje. In kdo nam je razmeroma hitro odkupil kar vso ponudbo? Kuhinjska pomočnica gospe Filipovskijeve – Štefka! Danes premišlujem, ali so res rabili toliko paradiznika ali pa so odkupili le iz smiljenja do z otroki prenatrpane Lodrantove družine. Nama

z bratom se je zaslužek zdel imeniten.

Potem sem celo naslednje leto težko čakal na novo letino paradiznika, pomagal mami gojiti v topli gredi sadike, ščipal zalistke, zalival in ugibal, kako bo vreme, kakšen bo novi pridelek in ne nazadnje, ali bo gospa Filipovskijeva oziroma Štefka spet rabila paradiznik in ga odkupila. Ta akcija je bila v moji notranjosti tako odmevna, da se je vanjo vključil tudi moj vrstnik, bratranec Janko. Tudi ta je na domačem vrtu nabral sočivja, predvsem so imeli pri Sušniku zelo roden in dober prpič, in ga ponujal prevaljškim tržanom, čeprav zaradi imovitosti njihove družine sploh ni bilo potrebe po takem zaslužku.

Od paradajzarskega vložka se vračam k Alfonzu. Olike sem se učil pri njem. Vsako leto je prišel voščiti očetu in mami za velikonočne praznike. Dvakrat imenitno in nobel se mi je to zdelo: Prvič, ker domači med seboj nismo imeli navade izrekatih takih abstraktnih misli in želja; to je bila, po mojem, domena imenitnejšega sloja ljudi. Še bolj pomembno pa je bilo, da voščilec nikoli ni prišel praznih rok. Nekoč je kot darilo prinesel celo ročni vrtni stroj. Morem trditi, da je brat Lojzij ravno prek tega orodja dobil simpatije do ključavničarskega poklica in je postal, seveda tudi po zaslugi Pačnikovih mojstrov, pri njih se je namreč učil, dokaj uspešen mehanik. Ta primer jasno kaže, kako včasih kaka malenkost odločilno vpliva

na vrtiranje življenja.

Kritiki, tudi tisti zelo blagohotni (glej oceno mojega prispevka »40 let dolga pot« v Fužinarju, Frančka Lasbaherja!) mi bodo vnovič očitali, da opisujem vse iz svoje osebne perspektive. Opisujem pač to, kar sem doživljal in česar mi gospod Alfonz Hutter nima pravice ubraniti. Kot sem že povedal, mi je, zaradi svoje skromnosti, prepovedal, razgaljati ali siliti ga pred javnostjo. To bo vendarle nekoč moral narediti nekdo, spretnejši od mene in tak, ki ne bo dobil prepovedi. Alfonzov življenjepis namreč naravnost kliče po temeljitejši obdelavi.

Rojen v družini z enajstimi otroki v kočevskih Kočarjih je šel, iščoč svoj prostor pod soncem, v Št. Pavel v Labotski dolini, kjer mu je brat, advokat, priskrbel učno mesto v trgovini enega izmed Filipovskijev. Ko je Alfonz čez nekaj časa v Št. Pavlu postal »iberžen«, so mu našli novo delovno mesto pri Punzengruberju v Črni, zatem pa spet pri Filipovskijevih, tokrat na Prevaljah. Ker je bilo prej omenjeno, da ima Alfonz brata v Št. Pavlu, s katerim se še sedaj srečuje, naj bo povedano tudi, da mu je neki drugi brat v Ameriki. »S trebuchom za kruhom...« je bila parola že nekdanj, tudi za ljudi s sušnega kočevskega sveta.

Ko je prišel Alfonz na Prevalje, ni znal slovensko. Njegov delodajalec, rajni trgovec Theodor Filipovski, lastnik bivše prevaljške trgovine z železni-

no, mu je ukazal naučiti se jezika okolice. In poiskali so učitelja Lodranta... s tem sem začel pripoved. Pri tem je zanimiva slučajnost, da je bilo prvo službeno mesto mojega očeta učiteljevanje v Starem Logu, torej tudi na Kočevskem. Ati nam je pripovedoval, kako je tam mlade trdodučneže s posebnim kočevsko-nemškim občevalnim jezikom učil tudi slovenskih pesmi. Pri petju »Po jezeru, bliz' Triglava...« so zapeli končni refren: »...fsaka sfojo šverkole.« Kot vemo, Nemci nekako niso sposobni izgovoriti glasu ž in jim je skupek soglasnikov v besedi žvrgoleti zares trd oreh.

Ob pripovedi, kako se je Alfonz učil slovenščine, se je vredno spomniti, da je to eden izmed redkih primerov, ko se je kak Nemec lotil tega. Kot vemo, smo v glavnem Slovenci prisiljeni učiti se jezika severnega soseda. Večini Nemcev kaj takega »na kraj pameti ne pade«. Na Koroškem se glede tega ni v stoletjih prav do danes nič spremenilo, kljub temu, da so Nemci vmes izgubili obe svetovni vojni.

Zgodbu v zvezi s priseljenim Alfonzom bom uporabil še za načrtovanje nekega problema: za priseljevanje v Mežiško dolino na splošno. V prejšnjem stoletju so prihajali s severozahoda, po nastanku državne meje na Lokovici pred sedemdesetimi leti se je začel pritok od jugovzhoda. Domačini smo bitko za ohranitev samobitnosti že davno izgubili. Jezik se nam je oplevelil z nemškimi izrazi, z nemško sintakso. S štajarske strani pa se je tudi v izgovorjavo slovenskih besed vsililo toliko sprememb, da že malo-ko-ve, kaj je prvinsko. Naši ozki eji v vrstnih števnih peti, šesti, sedmi so se morali umakniti v peati, šestmi, uoasmi..., o v vodi, volu se namesto ua in uo bere kot tisti o v staroslovanskem Vodanu,

naše m'so, s poudarkom na prvem zlogu se je spremenilo v measo, v cerkvi namesto vere vsiljujejo viro. Zakaj sploh zadnjo besedo še pišemo z ejem? Kolegica iz Ljubljane, ki že več kot trideset let živi pri nas, me pokliče s tako presunljivo poudarjeno ozkim ojem, kar posebej se mora potruditi in nashobiti ustnice za tako oblikovanje. Nekdo drug mi dokazuje, da vrh med Črno in Smrekovcem ni moj, saj je na zemljevidu zapisano Ludranski vrh. Prikazem mu svoj rodovnik, kjer so se črnjanski, mežiški ali libuški fajmoštri marsikdaj »zmotili« in napisali mojim prednikom v svoje bukve tudi ime Ludrant. Če je kdo še naprej radoveden, mu razlagam, da je pri tem imenu resnica nekje med ojem in ujem, tako na primer kot pri naši besedi luoder. Da, kar tri zaporedne vokale je bilo treba zapisati, da bi se približali pravi izgovorjavi te naše besede, ki pomeni toliko kot knjižnoslovenski lump, baraba, lopov, skopuh... v glavnem nekaj negativnega. Kot vidite, se prav nič ne ustrašim tudi sebe devati v blato, če tako zahteva resnica.

Vsako okolje ima pravico do svojih posebnosti, nimajo pa priseljenci pravice s seboj prinesene krame kazati našim otrokom za boljše, kot je naša rovtarščina. Tisti s sterilno izgovorjavo naj se pa ob tem prepri nikakor ne držijo vzvišeno. Pomilujem njihovo izkoreninjenost in jim svetujem, da si preberejo, kaj je menil in napisal o dialektih naš pesnik Oton Zupančič.

Protestiram proti imenovanju Temeljnovega in še kakšnega »hriba« v naši okolici; tako moram brati v sicer dobrem vodiču po Mežiški dolini. Moja rajna babica, ki je poznala res vse domačije, berge in vrhe, od Olševe do Gruoberjvega vrha, z neko skrivnostno nemirno žilico je prečesavala ta okoliš več

kot osemdeset let, bi se ob besedi hrib namrdnila in vprašala, kaj ta beseda pomeni.

Zaključujem to vokalno in etimološko pasažo. Nisem strokovnjak na tem področju. Vodi me le neki šesti čut. Ker tega menda v resnici ni, me bodo tovrstni izvedenci prav lahko potolkli. Ne poznam njihovega izrazoslovja in metod, da bi se mogel braniti. Boril se bom pa na neki drugi fronti.

Večkrat sem bil že obdolžen, da se obnašam nasršeno proti doseljencem. Zakaj se mi očita neki refleksni samoobrambni mehanizem, ko me hočejo, mene domačina, izbrisati? Že res, da je pokojni dr. Sušnik ob opevanju Mežiške doline iztisnil stih, da je tukaj kruh tudi za brata z juga. Vendar je govoril, preberite še enkrat! o kruhu in bratu, ne pa o pogači in gospodu!

Naj naredi kdo, na primer, analizo, koliko domačinov in koliko tujcev je bilo doslej v dolgoletni zgodovini obratovanja mežiškega rudnika in topilnice v vodstvenem kadru, in koliko teh vodilnih tujcev se je ustalilo pri nas. Takoj bo razumljivo, zakaj ni bilo dolgoročne perspektive, zakaj se je delalo z dobesedno požrešnostjo le za danes in nič mislilo na jutri. Na kemijo se nekoliko spoznam in tudi na večkrat predimenzionirane naprave v topilnici v Žerjavu. Kdo je odločal, da so jih postavili? Kdo je, morda (?) dobil podkupnino od prodajalcev, ko so nabavljali te gigante? Ne morem opisati gneva, ki me prešinja, ko me kak mlad tamkajšnji strokovnjak poučuje, kako sploh ne reflektirajo več na domačo rudo, da so se specializirali na predelavo sekundarnih surovin, reci sulfidno, sulfatno, oksidno in ne vem še kakšno akumulatorsko svinjarijo, katero zbirajo po celem svetu. Zakaj mora ta tuji strup prebavljati ravno »moja« dolina, dolina, ki bi bila sposobna

prehranjevati SVOJE ljudi z lastnim bogastvom. Kak smisel ima v nekem kraju industrija, ki ji je treba dovažati vse tri izhodiščne pogoje: surovine, energijo in ljudi? Tak sistem dolgoročno ne more biti konkurenčen: za spoznanje tega ni treba imeti velike pameti.

Pred svojim domom moram, prav tako, gledati žalostne posledice megalomanskih ambicij podjetja Stavbenik. Koliko lepega prostora ob Meži so si zaplotili! Sedaj je tu v glavnem prazno oziroma polno v neredu navlečene odpadne krame, kilometer dolg areal, skoraj sredi Prevalj, v posmeh siceršnji toliki stiski za prostor. Še nedavno so tod imeli Prevaljčani svoje vrtove. Zelenjava je na ugaslini bivših plavžev uspevala, saj je črna zemlja, ki so jo pridni predniki sami nanosili na šlokno, dobro zbirala sončno toploto. Žejalo pa gredic ni, ker v bližini teče Meža, in so pridni vrtničarji lahko obilno zalivali. Novi čas je hotel dokazati, da je enostavnejše kupovati povrtino iz Makedonije.

Tam, kjer si služim vsakdanji kruh, imam vrstnika, skromnega, življenjsko izkušnega. Prišel je iz drugega konca Slovenije. V več desetletjih sodelovanja mi ni za najkrajši hip vzbujal misli, da me hoče izpodrinuti, ali še slabše, da me hoče uporabiti za podnožje svojemu spomeniku. Njegovi otroci se bodo pri nas asimilirali. Tako narava poskrbi za ohranjanje zdravega človeškega rodu.

Upirajo se mi prišleki, namerno uporabljam, tokrat! izraz z negativnim prizvokom, ki se moji rustikalnosti posmehujejo in mislijo, da so, ker so od drugod, več vredni. Ogorčen sem nad takimi, ki brez posebnih sposobnosti, včasih celo tudi brez uradnih kvalifikacij, zasedajo vodstvena mesta, taki, ki našo dolino jemljejo, ne kot svoj dom, kjer bi se vključili v življenje, temveč le kot eksploatacijski prostor. Ko nimajo več koristi, odidejo, nam pa zapustijo šlokne, halde, nasipe žlindre in jalovine, gozdne goličave, pa tudi kulturno in ne vem kakšno škodo še.

Dragi gospod Alfonz! Tudi vi ste prišli »od nekod«. Bili ste na svojski način koristni naši deželici. Z vzgledom, ne z besedo, ste nas učili skromnosti, poštenosti, natančnosti, doslednosti, olike in še, kar je teh hvalevrednih lastnosti. Niste rinili navzgor. Pomagali ste pri delih za splošno družbeno dobro, ne za plačilo, temveč iz nagibov, ki so vredni človeka. V moji zavesti je vaša osebnost svetlo izrisana. Ko vam ob osemdesetletnici želimo zdravja, smo pravzaprav sebičneži. Vemo, da boste na ta račun na Prevaljah še marsikaj postorili, še postavili kako klopco ali pomagali tam, kjer se vam bo zdelo potrebno.

DENARNI ZAVODI V MEŽIŠKI DOLINI

Karla Oder

»Denar je sveta vladar«. Star pregovor, ki svojo resničnost potrjuje še danes. Denar povzroča enim veselje, drugim trpljenje. Že stoletja je krivec za življenje na eni strani v izobilju, na drugi pa v revščini in lakoti.

Denar je staro plačilno sredstvo, ki se je med Slovenci uveljavilo v srednjem veku. Nekatere bančne posle so opravljali že v Babilonu pod okriljem vladarjev. Bančno poslovanje se je nadalje razvijalo v Grčiji in Rimu. V srednjem veku so prve banke nastale v severni Italiji (Lombardiji). Prva je bila ustanovljena leta 1407 v Genovi, v 18. stoletju so v Angliji že ustanavljali številne banke, v 19. stoletju pa jih najdemo tudi na Slovenskem. Ker so se sedaj pri nas pričele spremembe tudi v bančništvu, je prav, da se za trenutke ozremo v preteklost.

Prve hranilnice in posojilnice v Mežiški dolini so pričeli ustanavljati konec 19. stoletja, kar je za tukajšnje razmere nekoliko pozno. Od srede prejšnjega stoletja se je namreč tu pričel močan proces prehoda kmetij v nekmečke roke. Do leta 1880 jih je propadlo ali bilo prodanih 59. Stanje pojasnjuje ustanovitev hranilnice v Pliberku leta 1868 in reifeiznovke leta 1873, saj je bil Pliberk tudi sicer upravno središče Mežiške doline. Kljub svoji prvenstveni gospodarski vlogi pa so hranilnice in posojilnice imele tudi velik političen pomen. Še zlasti zato, ker je bilo v dolini precej nemškega prebivalstva, ki je imelo ključne položaje v industriji in med uradništvom.

Slovenske hranilnice in posojilnice so bile ustanovljene v Črni 4. 11. 1890, v Farni vasi pri Prevaljah 12. 4. 1892 in v Mežici okrog leta 1906². Med ustanovitelji so bili duhovniki in družine mladih izobražencev. Osnovni namen hranilnic in posojilnic je bila gospodarska samopomoč. Z zbiranjem in kreditiranjem denarnih sredstev so poskušali zavarovati srednja in majhna kmečka gospodarstva pred propadom. Hkrati so bile te ustanove tudi nosilke narodne zavesti, povezane s konzervativno politično usmerjenostjo³. Imele so narodnoobrambno vlogo.

Hranilnice in posojilnice v Črni, Farni vasi in Mežici so bile do leta 1919 članice Zveze slovenskih posojilnic v Celju, potem so prešle v okvir Zadrugne zveze v Ljubljani.⁴

Iz čisto narodnostnih razlogov so na slovenskem ozemlju forsiralni ustanavljanje nemških liberalnih reifeiznovk tudi ob že obstoječih slovenskih poso-

ilnicah. Tako je bila leta 1892 ustanovljena nemška hranilnica in posojilnica za spodnjo Mežiško dolino na Ravnah. Delovati je začela leto kasneje. 8. 10. 1910 je na Prevaljah pričela delovati nemška hranilnica in posojilnica⁵, ki je bila aktivna do prve svetovne vojne. Osnovni namen nemških posojilnic je bil pridobiti čim več kmečkih posestev in jih prodati Nemcem ali somišljenikom in tako območje germanizirati. Obstoj teh dveh hranilnic kaže na nemško moč v Mežiški dolini konec 19. stoletja.

Po prvi svetovni vojni so hranilnice in posojilnice delovale pri Devici Mariji na Jezeru (Prevalje), na Ravnah (Hranilnica in posojilnica za Mežiško dolino), v Mežici in Črni. Ker so imele kmečki značaj, so si delavci v dvajsetih letih ustanovili svojo posojilnico.

Pomoč so dajali svojim članom, ki so bili v večini delavci. Na Prevaljah so 11. 5. 1924 ustanovili »Delavsko-kmečko hranilnico in posojilnico za Mežiško dolino« (zadruga z omejenim jamstvom). Na Ravnah pa so leta 1929 ustanovili »Ljudsko posojilnico za Mežiško dolino« (zadruga z omejenim jamstvom). Njeni člani so bili v večini delavci. Kot aktiven član v nadzornem odboru je deloval tudi Prežihov Voranc, ki je bil takrat uradnik v železarni Ravne. Posojilnica je imela nekaj hranilnih vlog, večji del pa posojilo od Zveze slovenskih zadrug v Ljubljani. Posojilnici na Prevaljah in na Ravnah sta bili likvidirani leta 1947.

V času med obema vojnama je bila na Prevaljah ustanovljena še kreditna zadruga – »Zadruga državnih službenika za nabavku kredita« (zadruga z omejeno zavezo). Med nemško okupacijo je na Prevaljah delovala podružnica Mestne hranilnice Velikovec⁶. Verjetno pa so bile njene podružnice tudi v Črni, Mežici in na Ravnah.

Večina posojilnic in hranilnic je delovala do leta 1947, do likvidacije vseh. Mežiška dolina je v bančnem poslovanju postala vezana na banko v Slovenj Gradcu. Tu je bila 1. 12. 1947 ustanovljena podružnica Narodne banke FLRJ. 1957 postane podružnica Komunalne banke Maribor in 1960 samostojna Komunalna banka Slovenj Gradec za območje občine. Že naslednje leto prične delovati kot Komunalna banka za celo krajino, kjer ima svoje ekspoziture in agencije. Leta 1965 je prišla v organizacijsko mrežo Kreditne banke Celje, ki je pokrivala območje Mežiške do-

line do leta 1971. Takrat postane banka v Slovenj Gradcu podružnica Ljubljanske banke. 1. 1. 1978 prične delovati kot Temeljna koroška banka.

Na Prevaljah je delovala podružnica Narodne banke FLRJ od 26. 6. 1950 do 9. 12. 1955 za območje občine. Dolgoročno kreditiranje je potekalo prek Invest banke Maribor. 10. 12. 1955 je postala podružnica Komunalne banke Maribor do 30. 11. 1960, ko je pričela poslovati kot občinska Komunalna banka. 23. 4. 1961 je tu pričela poslovati ekspozitura Narodne banke FLRJ. Isto leto se je formirala tudi služba družbenega knjigovodstva, ki je bila kasneje skupaj z ekspozituro prestavljena na Ravne. SDK so formirali iz družbenih evidenc podružnice Komunalne banke Maribor. Leta 1965 preide v okvir Kreditne banke Celje in 1971 k Ljubljanski banki.

Bančno mrežo so v dolini pričeli razvijati v šestdesetih letih. Leta 1966 sta bili ustanovljeni ekspozitura na Ravnah in v Mežici, leta 1974 prične poslovati agencija v Črni in 1978 še agencija na Javorniku na Ravnah na Koroškem.

Tudi kmetijske zadruge so se po drugi vojni ukvarjale s hranilno službo in na tak način pomagale kmetom pri posodobitvi kmetij. Ustanavljale so kreditne odseke: v Mežici (2. 3. 1948), Kotljah (6. 11. 1948), Prevaljah (18. 11. 1948), Ravnah (8. 12. 1948) in v Črni (29. 3. 1949).

Leta 1971 je bila ustanovljena Koroška zadruga hranilnica, enota Prevalje, ki v okviru kmetijske zadruge opravlja hranilno kreditno službo še danes. Njeno poslovanje je namenjeno predvsem kmetom kooperantom za izboljševanje in izpopolnjevanje kmečkega obrata.⁴

V sedemdesetih letih je banka pričela skrbeti za vzgojo mladih varčevalcev, zato je na osnovnih šolah ustanavljala šolske hranilnice. Danes imajo šolske hranilnice na osnovni šoli v Črni (1973), OŠ Prežihovega Voranca (1974), OŠ Prevalje (1976), OŠ v Mežici (1977), OŠ Javornik-Ravne (1977). Šolsko hranilnico imata tudi vzgojnovarstveni zavod Ravne na Koroškem (1985) in OŠ s prilagojenim programom Ravne na Kor. (1988).

V poslovanju s prebivalci je banka v sedemdesetih letih pričela s prizadevanjem usmerjanja osebnih dohodkov prek bančnih knjižic, že konec sedemdesetih let pa se uveljavljajo tekoči računi, ki so danes zelo razširjeni.

OPOMBE

1. Aripand Thurn-Valsassina, Die wirtschaftliche Entwicklung Süd-Ost. Kärntens im 19. Jahrhundert. Rokopisna disertacija, univerza Gradec 1949, str. 47.
2. Arhiv SRS, TOI, Zadrugni register in Kataster Mariborske oblasti po strokah.
3. Pleterski Janko, Narodna in politična zavest na Koroškem, Ljubljana 1965, str. 116-120.
4. Kmetijsko zadrugništvo na Slovenskem, Ljubljana 1983.
5. Podatki, dobljeni na TKB Slovenj Gradec leta 1981.
6. Arhiv Delavski muzej Ravne, fond Zupanc

Priti v Tatre pomeni srečati se z najrazličnejšimi barvami kamenin, cvetja, voda, pa tudi zraka, ki se po dežju bohoti v mavričnih barvah. Tatre so drugačne od naših čudovitih Alp. Bele barve skal, ki jih srečamo v Julijskih ter Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah, zamenjajo temno zelene, sive in črne skale, ko se po nebu pode grozeči oblaki. Ko pa sije sonce, je vse rumeno in svetlo zeleno. Barve popestrijo in olupšujejo Tatre. So vseh mogočih odtenkov glede na svetlobo in bogato rastlinje. Planinci se radi vračajo v to morje lesketajočih se barv v lepem, sončnem vremenu. Grozeče črne skale ob nevihtah je treba doživeti, saj čas ohrani le lepoto, ki je svojstvena in kot nevihtna sila vleče, da se pozabi neprijetnosti, ki takšne podvige spremljajo.

Opisal bom občutke, poti, rastline in vrhove, ki so se mi najbolj vtisnili v spomin, ko sem ob različnih priložnostih obiskoval ta biser narave. Začelo se je pred dvema letoma, ko sem se podal na pot skupaj s prijatelji iz Koprca, ki so organizirali prelep izlet. Že takrat sem sklenil, da se bom v ta čudoviti svet še vračal.

Kar je za naše Alpe Triglav, je za Tatre Gerlachovsky štít, 2655 metrov visoki vrh. Kot se Triglav v Julijcih mogočno dviga nad ostale očake, se v Tatrah Gerlachovsky štít kaže v vsej veličini. Samo pravi kraj je treba izbrati za opazovanje. Od jutra do večera se obarva z vsemi mogočimi barvami. Pred sončnim vzhodom je temen, skoraj črn. Sive in temno zelene barve ga oblijejo, ko je oblačno ali dežuje. Svetlo zelen in rumen je ob lepem vremenu.

Iz Poprada, kjer smo stanovali, je bil ob lepem vremenu, ko tudi ni bilo nesnage v zraku, čudovit pogled na celotno pogorje Visokih Tater. Posebej je izstopal Gerlach. Jasno je kazal, kdo je prvi. Mogočna piramida, ki jo je skozi tisočletja izdolbila in razjedla erozija, daje občutek spoštovanja in zaskrbljenosti. Vendar je zaradi svojega ponosa krivičen do ostalih vrhov. Narava mu je bila premalo naklonjena in ni vse lepote pustila na njem. V Tatrah je mnogo čudovitih gor in vrhov, ki so izredno lepi. So pa nižji in zato »izgubljajo vrednost«. Obiskovalci najbolj občudujejo Gerlachovsky štít. Posebno draž pa mu dajejo nekamirane poti in je potreben vzpon z vodniki, ki vodijo planince na vrh, navadno od Sliezskega doma.

Gerlachovsky štít ima zanimivo in pestro zgodovino. Ime je dobil po naselju Gerlachov, kjer je v 13. stoletju zgradil svoj dvorec vitez Gerlach. Slovaški so vladali tudi močni gospodarji in vrh je nosil njihova imena. V času avstroogrške vladavine se je imenoval Franc Jožefov vrh, po drugi svetovni vojni je dobil ime po generalisimu Stalinu. Slovaški znanec in prijatelj mi je dejal,

TATRE

Jože Žunec

da upa, da bo sedaj svoje staro ime obdržal.

Povzpeli se v lepem vremenu v zapadnem delu Visokih Tater na impozantni 2494 metrov visoki Krivan je enkratno doživetje. Če je Gerlachovsky štít najvišji, je Krivan najbolj priljubljen. Svoje mesto je našel v slovaški himni, je ponos Slovakov. Mnoge legende ga opevajo.

Vzpon smo začeli pri Štrbskem plesu, ki je na 1350 m nadmorske višine. Pleso pomeni jezero. Razen po lepem jezeru je kraj poznan tudi po zimskošportnem turizmu. Pot se vije med gozdovi in livadami, ki so posejane s cvetjem različnih barv. Do Jamskega plesa (jezera), ki je le sto metrov višje, gre hitro in niti oznojil se nisem. Pred jezerom pot zavije navkreber. Je urejena, korak kljub vzpenjanju ni težak. Povedati moram, da so vse markirane poti v Tatrah skoraj tlakovane, zato se hodi brez nabadanja na neurejenem kamenju in skalah. Prepovedano je zapustiti urejene steze; za to skrbi množica čuvajev. Le vzpon na Daxnerovo sedlo pred Krivanom gre po razmetanih skalah. Še malo po grebenu in že smo bili na legendarnem vrhu.

Z vrha je enkratni razgled. Krivan je stražar na zapadu Visokih Tater. Je opozorilo vsem, ki mislijo, da mali slovaški narod ni sposoben ohraniti svoje svobode. Zgodovina govori drugače in Slovaki so ponosni na svojo goro, čuvaja njihove prvobitnosti.

Vzpon na mejno goro, 2499 visoki Rysy, je bil novo doživetje zaradi njene lepote, zaradi nevihte, ki nas je spremljala, pa tudi na meji ni bilo vojakov, milice in carinikov. Vse gore v Tatrah so lepe, na Rysy pa imam kljub slabemu vremenu najlepše spomine.

Jutranje sonce je napovedovalo lepo vreme, barve mogočnega skalovja so bile vesele in svetle, prevladovali sta rumena in rumeno zelena. Odtenek je dajalo močno jutranje sonce. Mnogo vode je bilo ob poti. Potoki so prijetno žuboreli. Jezera so mirovala, pravkar so se prebujala. Ozračje je bilo mirno. Nič ni kazalo, da bi se vreme lahko poslabšalo.

Pod velikim balvanom, ki se imenuje Hincova skala, se je nad doma stegnilo. Svetle barve, ki so prej krasile skalovje, so postale temne, črne in neprijetne. V daljavi je treskalo. Postal sem nemiren. Kako bo šele na grebenu in na vrhu? Temni, kopasti

oblaki so se podili po nebu in zakrivali sonce.

Koča, najvišja v Visokih Tatrah, se imenuje »Pod Rysmi« in je na nadmorski višini 2250 m. Nisem se ustavljal, zato sem bil kmalu na sedlu Vaha. Še bolj se je stemnilo. Pogosteje je treskalo. Še čisto malo po grebenu in že bom na vrhu, sem razmišljal. Bo varno? Grebenske poti so zelo nevarne, ko se bliža nevihta. Večina se je vrnila. Nekateri smo se odločili in pospešeno krenili na vrh. Ko sem že bil na vrhu, je še vedno grmel tam nekje na Poljskem.

Z vrha sem opazoval črne skale okoliških gora, med katerimi so se v daljavi bliskale svetle strele preko ozkih grebenov. Grozeča brezna so blažila valujoča gorska očesa, jezera.

Nasproti, roko bi stegnil in bi jo dosegel, je ena največjih

V jezera ob poti so se zlivali hudourniki, ki so hitro naraščali zaradi izredno močnega naličja. Sive, črne in temno zelene barve so delovale veličastno in ukazujoče. Mogočno skalovje me je vznemirjalo, vse je spominjalo na neki daljni, nezemeljski svet. Temno zelene, z mahom porasle skale so postale neprijazne kot led spolzka ploskev. Nepredviden korak bi lahko postal usoden.

Nehalo je deževati, ko sem prišel do gorskega hotela »Kap. Moravka« (1494 m), ki leži ob Popradskem jezeru. Mimo teče Hincov potok, ki se začne v zgornjem delu ene največjih in najhladnejših tatranskih dolin v Mengusovski dolini. V zgornjem delu doline je Veliko Hincovo jezero.

Preoblekel sem se. Na poti proti Štrbskemu plesu sem si ogledal spominsko pokopališče, ki je na drugi strani jezera in izredno lepo urejeno. Na njem so tudi spominska obeležja češko-slovaških alpinistov in planincev, ki so se ponesrečili v naših gorah.

Če ni šlo na Vysoko, pa se je posrečilo na mnogo pristopnejšo Východno Vysoko, ki ima 2428 metrov. Izhodišče za vzpon je pri gorskem hotelu Sliezske dom, ki

Jezerca v visokogorski dolini v Tatrah

sih gora Visokih Tater, Vysoka (2560 metrov). Pravijo, da je to gora za hrabre, krasijo jo črne in navpične skale. Leži med tremi dolinami: Češko, Rumanovo in Dračevo dolino. Vse tri imajo svoja jezera, pravzaprav več jezer. Škoda, zaradi vremena se je bilo vzponu treba odpovedati. Bil sem jezen. Črno in divje skalovje je grozilo. Strma, mogočna gmota je bila neprijazna, toda vabila je. Pa kdaj drugič!

Kmalu sem bil spet pri koči. Dež je bil, kot da so se odprle nebeske zapornice. Debele kaplje so mi polzele po obrazu, silile v nezaščiten dele na glavi. Skrbno sem se zavil, slišal sem le šumenje, ki ga je povzročil leden dež, ko je padal na površnik.

je na nadmorski višini 1670 metrov. Do hotela smo prišli iz Tatranske Polianke preko prelaza Velky Křižny kopec. Pot se nato vije ob Velickem potoku in ob istoimenskem jezeru je hotel. Začno se serpentine proti previsnim mokrim skalam, ki se imenujejo Večny dažď (večni dež). Pot je zelo slikovita, saj je na desni pogled na mogočne Granatove stene, na levi pa na masiv Gerlachovskega štita. Dno doline je travnato. Na koncu doline se začne serpentine, ki se vijejo po melišču, kjer je včasih še pozno v poletje sneg. Pridemo do sedla Polski hreben, ki je na nadmorski višini 2200 metrov. Še malo hoje po grebenu čez manjše pragove in že smo na vrhu.

Tatre, brez dvoma so lahko ponosne na svoje stene

Splačalo se je. Z vrha je enkraten in nepozaben pogled na jezera, ki so severno in vzhodno od gore. Pogled na drugo stran pa se zaustavi na mogočnem Gerlachovskem štitu.

Na potepanjih po Tatrah so bili dnevi, sončni in svetli, ko sem užival ob gledanju cvetic, ki bogato krasi pokrajino. Sinjino neba so v lepem vremenu prenašale med poti in skalovje rogljaste temne modre in grozdaste modre zlatičnice. Nebeška barva mi je pričarala raj na zemlji, mir in blaženost duše. Modrino je še posebej poudaril zapozneli svišč z velikimi zvonastimi cvetovi. Občutil sem nepopisno lepoto barvnih odtenkov, ki so bili v jutranji rosi nekako slavnostni, igrivo nagajivi v soncu in skrivnostni ob neurju. Čutil sem tiho in nežno zvonjenje, ki me je dvignilo visoko nad vso umazanostjo sodobne urbane pokrajine.

Sviščevke imajo rade neapnenčasta tla, so različnih oblik in se prečudovito vraščajo v nepokvarjeno naravo. Spominčice samo dopolnijo, kar manjka sviščevkam. Imel sem srečo, da sem videl cel travnik modro prelitih barv, ki so bile videti kot svojevrstno jezerece, valujoče v vetru.

V nižjih predelih so se z modro vijoličasto barvo bohotile ustnate. Višje, med skalnimi razpokami sem našel črnobinovke, ki so bile svetlo modre do vijoličasto modrih barv. Ob njih so gospodovalno kraljevale zvončnice, modre barvč z rahlim vijoličastim odtenkom.

V Tatrah sem videl precej sinje obarvanega cvetja, čutil njegov dih in veselje, dostojanstvo in nemanljivost lepote v toplih in sončnih dneh poletja.

Lilijevke so delovale modro kot žlahtni rudniki, kjer dragoce na kovina leži na površju, samo pobrati jo je treba. Zlato rumeno cvetje pa umre, če ga odtrgaš. Nečloveško in surovo je takšno dejanje. Škoda, da v avgustu ne cveti pogačica, dopolnila bi

zlato žilo lilijevk. So pa rožnice s svojevrstno obliko in rumeno barvo cvetov ter rjavimi plodovi popestrile in olepšale v soncu sijoče rumeno zelene barve skalovja. Metuljnice so samo dopolnile barvito preprogo s presenetljivo oblikovanimi cvetovi in so vzbudile v popotniku neizrekljivo spoštovanje do narave.

Drobne rumene vijolice so se mi zdele prebarvane. Navajen sem modre barve vijolic. Nekatere so še bile modre, pa tudi bele. Lepa stvaritev narave je bila prava paša za oči. Jutranja rosa jim je dala svojstven lesk. V kapljicah rose so se zbirali sončni žarki. Zdelo se mi je, da sem videl lesketajoče se oči majhnih živalic. Kdor enkrat spozna gorsko lepoto narave, se ji več ne more odpovedati. Mnogi so prikrasani, ker ne vedo, kakšno moč imajo gorske cvetlice v jutranjem soncu.

Velecvetni naprtec z rumenimi cvetovi in nevejnim visokim stebлом me vedno razveseli, ko ga opazim. Lepa rastlina, ki je zelo razširjena. Če jo utrgaš, hitro uvne. Pa kaj to pišem, gorsko cvetje se ne trga!

V okolju Karpatov se mi je grint s svojo glavico predstavil kot lepa naravna skulptura. Bil je vzvišen in se ni zmenil za obiskovalce, kot bi se zavedal svoje veličine. Od daleč mu je bil podoben enoglavi svinjak, ki pa tega grdega imena ne zasluži. Kdo se je tako poigral z njegovim imenom? Skržolice so se zdele kot nekakšno dopolnitev obema.

Rdeči cvetovi kukavičevk so samevali med morjem drugih cvetic. Njihova doba cvetenja se je bližala koncu. Bilo pa je več rdeče obarvanih klinčnic, ki so me vedno privlačevale zaradi različkov in imele name neko posebno moč. Zadnje rdeče obarbane metuljnice so me posebej osrečile, saj so s svojo barvo dopolnjevale floro in jo naredile bogatejšo. Rdečemu barvilu je dajal ton tudi pečnik. Ponudba rdečih cvetov je bila v avgustu v

Tatrah slabša kot rumenih in modrih, zato je bil dobrodošel tudi grintavec, čeprav je imel skromne cvetove. Nebirovke s široko jajčastimi koški, med to vrsto spadajo tudi razni asati, so dajale posebno draž. Morda tudi zato, ker se znajo braniti pred vsiljivimi obiskovalci. Tudi radičevke, ki so često spremljevalke asatov, so domovale v višinah do dveh kilometrov.

Belu živorodno dresen sem našel na vseh višinah, le v snegu ne. Nenavadno je to cvetje, izgleda nežno, pa prenese vse spremembe visokogorja v poznem poletju. Včasih so cvetovi tudi rdeči. Njene spremljevalke so bele klinčnice, ki so zelo poživile kamnite Tatre, jim dale vtis nežnosti. Omenim naj ob tej priložnosti, da lepo slovensko ljudsko ime klinček pove veliko tistemu, ki še razume preprosto govornico naših dedov in babic, ki so živeli v hišah, kritih s slamo. Debelolistna komulica in močvirska samoperka sta polagali belo cvetje v raznobarno odejo. Prva v visokogorju, druga pa nižje, kjer je dovolj vlage. Že ime pove, da ljubi močvirja. Vode pa je v Tatrah v obilici. V apnencu Beljanskih Tater, ki niso obarbane, temveč so bele kot naše Alpe, je homulico zamenjal kamnokreč. Rad se postavlja ob snegu, zato mu tudi možatosti ne manjka.

pravo ime, ki je odsev njene biti. Čeprav raste v Karpatih, kamor spadajo tudi Tatre, je žal nisem opazil. Postala je zelo previdna. Že ve, zakaj! Tudi bodeči nežni ime odgovarja, lepo se vrašča v skalnata pobočja in osušene trate, kjer je najrajši. Spet so se pojavile vsiljive klinčnice, vendar rumeno zeleno obarbane z rjavkastimi odtenki.

Cepetuljka iz vrst kukavičevk z rumeno zelenimi cvetovi je značilna rastlina Visokih Tater. Rada je le nad dvatisoč metrov visoko, zato je med planinci zelo cenjena. Zasluži posebno pozornost, čeprav ima male, nedišeče cvetove; kljubuje vsem vremenskim neugodnostim.

V Beljanskih Tatrah, ki so apnenčaste sestave, smo si ogledali tudi podzemeljsko jamo, ki se imenuje Beljanska jaskyna. Je 300 metrov globoko brezno z jezerci. Za obiskovalce sta urejena dva kilometra poti, ki ima 120 metrov višinske razlike. Najvišja točka jame je na 1002 metrih nadmorske višine. Sestavljajo jo stare kamenine in apnenc, zato je v njej obilo kapnikov, ki imajo različne oblike in imena: Janošik (slovaški ljudski junak) na skali, kraljica z otrokom, mnogo je lepih stebrov in podobnega. Ni sicer tako lepa kot naša Postojnska jama, vendar je v njej mnogo izvirnega.

Skladi skal v Tatrah

Kimajoči cvetovi metuljnic so mi med potepanjem po Tatrah potrjevali, da sem bil na pravi stezi. Metuljnice popotnika niko li ne zasedajo, vedno ga pošljejo v lepoto s cvetjem prekrita gorvoja.

Nepozaben vtis so namre naredile orjaške jaščarice. Škoda, da jih mimoidoči niso puščali na miru. Surove rane, ki so jih imele, so kazale na človeško zlobo.

Lepo cvetje navadne smetlike, nežno bele barve, ima pravzaprav nenavadno in za njen videz neprimerno ime; ne vem, zakaj ga je dobila. Podobno krivično je za raznolistno lakoto, pa skalno špajko! Planica ali očnica ima

Ravan okoli Ždiara, naselja s svojevrstno arhitekturo, je bila vsa v rumeni barvi. Nizke lesene hišice se posrečeno skladajo z zanimivo pokrajino, od koder je lep pogled na najvišja vrhova Beljanskih Tater na Ždiarska vidla (2146 m) in Havran (2152 m). Nad rumeno preprogo so se kot v pravljici kazale lesene hišice, daleč na obzorju pod modrim nebom pa smo videli skalnato pogorje, ki je bilo v barvi naših Alp. Mir in idiličnost pokrajine sta porok, da se bom sam še vrnil. Tegobe modernega časa ostanejo vsaj za nekaj časa v ozadju ob uživanju, ki ga daje takšna pomirjajoča pokrajina.

Srečni so ljudje, ki živijo v teh krajih. Nimajo vsega, kar nudi visoko razvit svet, imajo pa mir in sprostitve, ki pretehta darove moderne dobe. Če so to sploh darila, če ni to slovo od pisanih krajin, kjer prevladuje zelena barva.

Kdor nima večjih planinskih podvigov za cilj, naj gre na Predne Solisko, 2093 metrov visoko goro, ki se dviga tik nad Štrbskim plesom. Pod vrhom je lepa kočica, kjer je prav prijetno ob lepem vremenu. Vzpon je lahek in ga lahko opravi vsakdo. Razgled pa je v nasprotnem vzponu, na vznožju se dvigajo očaki Visokih Tater, na zapadu domuje Krivan, na jugu pa se odpre celotna Podtatarska kotlina.

Zapadne Tatre loči od Visokih Tater Koprova dolina. V poprečju so Zapadne Tatre za 300 m nižje kot Visoke Tatre, vendar imajo mnogo dvatisočakov. Najvišji vrhovi so skoraj v celoti povezani z markiranimi in nadela-

nimi potmi, razen Liptovske Kopy, ki so del Tatarskega narodnega parka, kot so tudi celotne Visoke in Belianske Tatre. Zapadne Tatre so zelo primerne za povprečnega hribolazca. Po lepoti pa ne zaostajajo za Visokimi Tatrami.

Najvišji vrh v Zapadnih Tatrah je Byston (2248 m). Dostopen je brez večjih tehničnih problemov po začetku poti v istimenski dolini. Pot se nadaljuje navzgor po pobočju in grebenu. Levo se vidi Bystre pleso, majhno jezero. Še nekaj poti vodi na ta vrh. Bolj značilna kot Bystra je skupina Rohače, kamor šteje mo zelo lepa vrha Ostry Rohač (2084 m) in Plačlive (2126 m). Zelo lep vzpon je iz Smutne doline. Pokrajina je zelo slikovita, več manjših jezer pa jo še dodatno poživijo. Omeniti velja, da so v Zapadnih Tatrah tudi izredno lepe podzemeljske jame kot Demänovska ladova jaskyna, pa Demänovska jaskyna, ki prese-

nečajo z arhitekturo, ki jo je ustvarila narava, največji umetnik. Človek se ji s stvaritvami le od daleč približuje in je ne bo nikoli dosegel.

Že ime pove, da se Nizke Tatre ne morejo kosati po višini s svojimi sorodniki. So pa lepe, blage in primerne za izlete, pa tudi tri vrhove imajo nad 2000 metri, ki niso čisto nedolžni. Najvišji je Dumbier (2043 m). Južna vrata za vzpon na najvišje vrhove je Bystrianska dolina in večina se odloči za ta pristop, ki je poln lepote.

Med jamami in brezni, ki so jih polne Tatre, je med najlepšimi Bystrianska jaskyna, kjer je najznačilnejši vodopad, sestavljen iz kapnikov, kar predstavlja neverjetno umetnino narave.

Tatre niso daleč, so svojevrsten biser narave, zato jih bom še obiskal. Iskal bom mir in nepovzročeno naravo v hribih, ki mi daje novih moči.

blo, prosil, skopal še globlji jarek, ga prekril z debelimi vejami – nič ni pomagalo, avtomobilizem je šel neusmiljeno naprej. Jurij je obupal nad svojim delom. Danes se ga spominjamo, saj je bil prvi pobudnik za ohranitev čistega in zdravega okolja na Naravskem travniku, kjer je zdaj podoba čisto drugačna.

Cez sredino travnika pelje razvožena široka cesta z globokimi brazdami, vdrtinami težkih vozil in traktorjev. Na desni in levi pomožno cestišče, vozi se tudi po travi – prave dirke motokrosa. Ob deževju blato in voda, ob suhem vremenu avtomobili dvigajo prah visoko nad drevesa. Tekmujejo, kdo ima močnejši glas in stroj.

Poleti je ob sobotah in nedeljah življenje na travniku zelo razgibano. Do 40 avtomobilov stoji v travi in pod grmi, ob njih so razprostrte odeje, mize s stoli, na kuriščih se pečijo razne dobrote. Sprostitve in življenje v naravi je zdravo in potrebno vsakomur, a s tem ne smemo škoditi naravi. Za sabo moramo počistiti in odnesti vse, kar smo prinesli. Tako omogočimo tistim, ki pridejo za nami, da najdejo naravo čisto, kot smo jo mi. A če si v ponedeljek ogledamo posledice sobot in nedelj, nam zastane dih. Ostanke kurišč, okrog njih vse mogoče škafle, papir, konzerve, ostanke jedil, steklenice, embalaža in še in še. Grmovje se je spremenilo v latrino in odlagališče za staro posodo in drugo ropotijo. Takšno je danes stanje na Naravskem travniku, nekoč imenovanem »okno Uršlje gore.« Zdaj tu ni več slišati ptičjih koncertov, ni več srnjadi, zajcev niti ujed.

Planinci, ki hodite od tu na Uršljo goro, vsi tisti, ki si želite sprostitve ob prostem času na tem travniku, bodite obzirni do naše narave! Očuvajmo jo čisto, povrtno našemu Naravskemu travniku vsaj malo nekdanje samotnosti, mikavnosti in zelene barve trave, da bi se sem vrnilo nekdanje življenje.

VARSTVO OKOLJA

NARAVSKI TRAVNIK – UMAZANO OKNO URŠLJE GORE

Franci Telcer

Naravski travnik pod Uršljo goro so številni planinci imenovali »okno Uršlje gore«, saj se tu odpre edinstven pogled na mogočno Peco, Olševo in Raduho, med katerimi se skrivajo obrisi Obirja, Kamniških Alp in v ozadju Julijcev. Proti jugu se širi gozdno bogastvo Smrekovca vse do Bele peči in Bukovskega vrha. Vmes so doline, globače in grabni, javorski, jazbinski in Mrdavsov.

Po travniku nekdanj ni bilo ne steze ne ceste. Dostop na Goro je ob zgornji gozdni meji po stezi ali poti, ki je še danes vidna, in se je priključila na pot na Goro pri Naravskem križu, znanem že s starih zemljevidov. Od tu naprej je vodila tudi cesta za smer proti Jelenu in dalje proti Križanu. Plot je ločil travnik od steze. Če si tod hodil oprezno in tiho, si na jasi lahko opazoval družine srnjadi, tudi posamezne gamse. Ob svitu je bilo slišati klopot velikega petelina, celi koncerti ptičjih pevcev so se oglašali v rosnu jutru. Še tako razvajeno oko in uho je bilo prisiljeno postati in uživati v gorski samotni naravi.

Ob vsakem letnem času je bil travnik privlačen in bogat. Visoki macesni in velikanske smreke so zaprle pot planinskih vetrovom.

Enkrat je bil pozimi, saj je bila včasih snežna odeja visoka tudi do dva metra. Posebno ob plotu so se nagrmadile snežne barikade in zavarovale planinsko pot. Posamezna velika drevesa na travniku so bila podobna visokim snežnim stebrom z značilnim pogledom na planinske velikane v ozadju. Pomladni

dnevi so bili omamljeni z nastajajočim novim življenjem, brstenjem in prebujanjem narave. Travnik se je spremenil v zlato preproge trobentic, pomešanih z belimi vetnicami in telohom. Ob robovih se je skrival plavi encijan, na skalnih predelih rumeni ženikelj.

V času jesenskega dežja so se mešale zlato rumene barve. Kljub osamljenosti je travnik živel v vseh letnih časih ter bil za občudovalce zanimiv in opazovanja vreden.

Kljub načrtu za postavitev planinske kočice (ki se ni uresničil), je Naravski travnik ohranil svojo nedotaknjenost vse do leta 1960. Takrat so speljali cesto v bližino travnika, kmalu pa čez njegovo sredino do roba gozda.

Najprej so cesto uporabljali le za spravilo lesa, potem pa so se po njej začeli voziti razni turisti in si tako krajšali pot na Goro. Nekdanja pot ob plotu je bila kmalu opuščena.

Bivši gospodarji Naravske kmetije so se odselili in niso več skrbeli za košnjo in čistočo na travniku, kjer so se začeli pojavljati kupi lesa in odpadkov. Mnogim to samovoljno pustošenje in uničevanje naravnih lepote ni bilo po volji. Prvi se je postavil v bran zdaj že pokojni Jurij, zadnji prebivalec na Naravskem. Na skrajnem vstopu na travnik je sprva postavil barikado iz vej, a že prvo nedeljo so jo avtomobilisti odstranili. Postavil je drugo, močnejšo, skopal globok jarek, zopet zaman njegovo trud. Napisal je ta-

Z ladjo Sonne po Tihem oceanu

Utrinki z znanstveno raziskovalne odprave

Dr. Ivo Štruel

Poleti 1989 sem se udeležil dvomesečne znanstveno raziskovalne odprave na Tihem oceanu, in sicer z nemško raziskovalno ladjo SONNE. Na odpravo me je povabila Philippsova univerza iz Marburga oziroma vodja njene odprave profesor dr. Werner Tufar.

Ladja nas je čakala v Valparaisu, največjem pristanišču Čila, kamor sem pripotoval z letalom preko Frankfurt, Rio de Janeiro, Sao Paola in Santiaga de Chile. Let z boeingom je trajal dvajset ur. Večidel smo leteli ponoči, toda Ande smo videli v vsej veličini in krasoti, vključno z Aconcaguom (6964 m), najviš-

val. Ker pripada od leta 1888 Čilu, je njegovo uradno ime Isle de Pascua. Otok je velik 165 km². Klima je subtropska, povprečna letna temperatura znaša 21°C, dežuje pa čez celo leto (1150 mm), toda redkokdaj v daljših nalivih.

Otok je postal svetovno znan po več metrov visokih kipih, imenovani Moai, ki strmijo prostodušno v daljavo in ne razodevajo ničesar o svojem namenu ali poreklu. Kipi so izklesani iz bazaltne tufa in so raztreseni po celotnem otoku. Najvišji meri 9,8 m, največji postavljeni kip pa tehta 82 ton. Na otoku je le eno naselje, to je Hanga

daljnji mesec in pol okrog sebe videli le temno modro morje. V vsem tem času nas je dvakrat obiskal večji trop kitov ter ena ladja, ki pa je ostala daleč na obzorju. Ker je bila naša pozornost posvečena morskemu dnu, nas samota sredi oceana niti ni motila. Ladja je bila naš dom in delovno mesto, za zabavo pa tako in tako ni bilo časa. Čudoviti, toda obenem otožni so predvsem sončni zahodi sredi morja. Takrat še najprej pomisliš, kako daleč si od doma, vendar danes tudi največje daljave ne pomenijo ničesar več. Telefon si lahko zavrtel v vsakem času in se pogovarjal z domačimi, kot da kličeš iz sosedne hiše, le cene telefonskega pogovora so bile malo preveč zasoljene.

Preden se spustimo v večno temo morskega dna, pa si pogledajmo še glavne značilnosti ladje. Zgrajena je bila leta 1969 kot preoceanaska predelovalna ribiška ladja, vendar so jo leta 1977 pregradili v znanstveno raziskovalno namene. Dolga je 86,8 m, široka 14,2 m, njena nosilnost pa znaša 2607 BRT.

Ladjo upravlja 26 ljudi, na krov pa lahko vzame 22 raziskovalcev in zdravnika. Da ta ne bi bil brez dela, ima kot dodatno zadržitev razvijanje barvnih filmov. Na naši odpravi smo na srečo imeli le enega bolnika, in to prav zdravnico, ki smo jo morali že prve dni odpeljati na Velikonočni otok, od koder je potem odletela domov.

Raziskovalna ladja Sonne je zgrajena za raznovrstne raziskave, zato je opremljena z laboratoriji in opremo za geološke, geofizikalne, geokemične, hidrološke, ekološke in biološke raziskave. Velik del opreme dostavljajo s kontejnerji še udeleženci posameznih od-

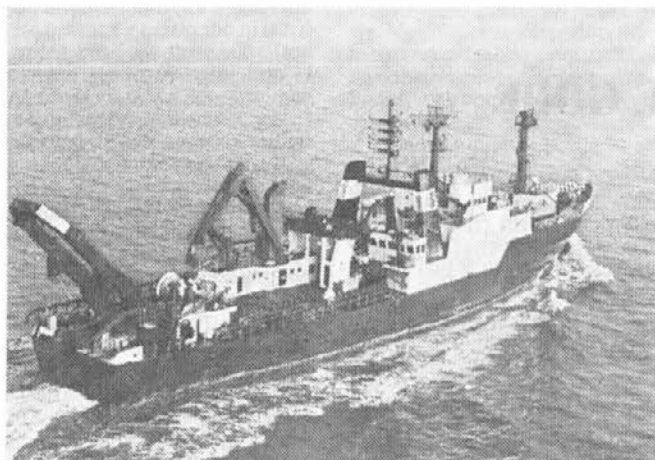

Eden od številnih kipov na Velikonočnem otoku

prav. K ladji spada seveda tudi moderno opremljen računalniški center s terminali v vsakem laboratoriju in delovnem prostoru.

Za raziskovanje morskega dna je ladja namesto s podmornico opremljena s tako imenovanim OFOS-om (Oceanfloor observation system) oziroma s televizijskimi sanmi, na katerih so montirani video in fotografska kamera, reflektorji in bliskavka, vzorčevalci vode ter transponderji navigacijskega sistema za zvezno določevanje točnega položaja sani. Pretežen del prostora na saneh zavzemajo seveda akumulatorji. V pravem pomenu besede to pravzaprav niti niso sani, saj vleče ladja to napravo okoli devet metrov nad morskim dnom.

Za sistematično vzorčevanje in raziskovanje fizikalno-kemičnih lastnosti morske vode služi krožni vzorčevalec vode z

Raziskovalna ladja Sonne

jim vrhom Južne Amerike. Po tridnevnem bivanju v turističnem središču Viña del Mar pri Valparaisu smo 4. julija odpluli proti Velikonočnemu otoku, kamor smo prispeli 12. julija. Otok je namreč od Valparaisa oddaljen preko 3700 km, potovali pa smo s povprečno hitrostjo 20,5 km na uro.

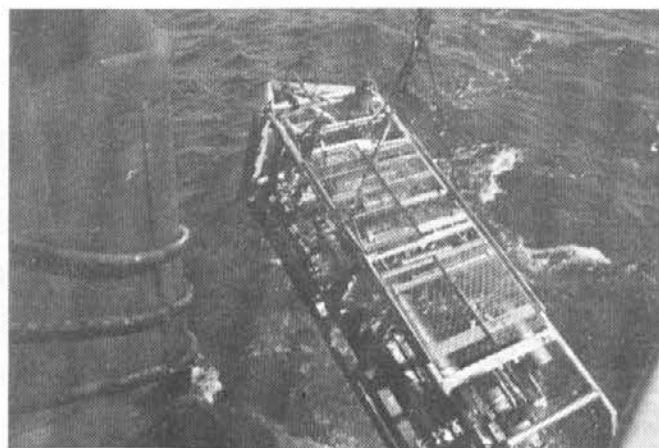
Velikonočni otok nima pristanišča, zato potnike z ladje na otok še vedno prevažajo z lahкими čolni, kar pa je ob slabem vremenu ali razburkanem morju prava avantura. Tako je bilo tudi ob našem prihodu. Na prevoz smo čakali ves dan, in ko smo se končno proti večeru le lahko izkrcali, tistega dne zaradi razbesnelega morja nismo mogli nazaj na ladjo. Tudi ob sicer mirnem morju je butanje valov ob obalne čeri tako močno, da je za upravljanje čolnov treba precej spretnosti in izkušnje.

Domače ime za otok je Rapa Nui. Odkril ga je nizozemski admiral Jakob Roggeveen na velikonočno nedeljo leta 1722 in je otok zato tudi tako imeno-

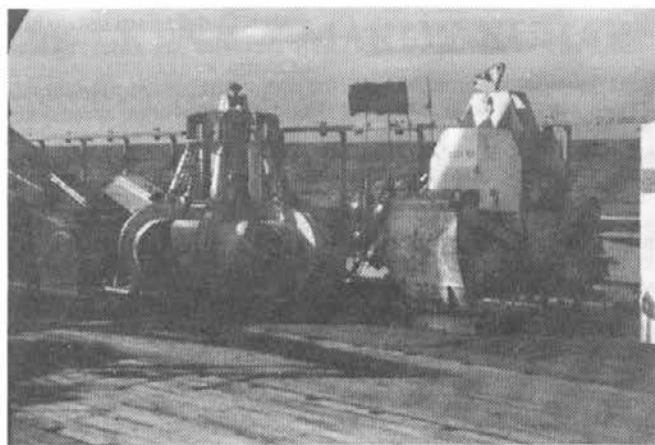
Roa, ki pa je zelo razvlečeno in brez urejenih, kaj šele asfaltiranih cest. Odkar imajo letališče, ima Velikonočni otok redno letalsko zvezo s Santiagom de Chile in Tahitijem, pred tem pa je veljal za najbolj osamljen otok sredi Tihga oceana. Otok je poraščen s travo, tu in tam tudi z nizkim grmičevjem. Na območju Hanga Roa so nasadili palme, fikuse in druge subtropske rastline, tu in tam pa so tudi pogozdili manjša območja z evkaliptusi.

Velikonočni otok je vulkanskega porekla in sestoji v glavnem iz bazaltne lave in piroklastičnih kamenin – tufov in vulkanskih breč. Morje okoli njega je globoko 1800-2000 m. Na otoku so trije ugasli vulkani: Terevaka (511 m), Poike (370 m) in Rano Kao (350 m) ter še cela vrsta manjših vulkanskih stožcev.

Naš cilj pa ni bil Velikonočni otok, temveč 800 km oddaljeni Vzhodni tihoceanski greben oziroma Albatroško gorovje. Ker pa leži to gorovje 2800 m pod morsk gladino, smo na-

Spuščanje OFOS-a na morsk dno

Čeljustna grabilnika z vgrajenim videorekorderjem

dvanajstimi valjastimi posodami z daljinsko krmiljenimi odpiralnimi mehanizmi. Na vzorčevalni napravi je vgrajena tudi multisonda, ki omogoča zvezno merjenje pritiska, hitrosti zvoka, prevodnosti vode, vsebnosti kisika, temperaturo, prepuštnosti svetlobe in kalnosti ter slanosti vode.

Zelo pomembna je seveda tudi različna oprema za jemanje vzorcev z morskega dna, vendar bi tu omenil le dve najbolj pogosto uporabljene pripravi, to je čeljustni grabilnik in škrapler z verigasto vrečo. Ker je čeljustni grabilnik opremljen z video-kamero, omogoča sistematsko in selektivno vzorčevanje najbolj zanimivih delov morskega dna. Z obema napravama smo iz globine 2800 m na krov dvignili prek deset ton vzorcev rude, bazalta in sedimentov iz 16 km dolgega odseka centralnega jarka Vzhodnega tiho oceanskega grebena. Marsikdo se bo seveda spraševal, zakaj takšno zanimanje raziskovalcev za podmorska gorovja ali morskga dna, ki so 2800 m in več globoka.

Nameni in cilji so zelo različni, toda vsi imajo nekaj skupnega, in sicer željo po razkrivanju neznanega in novih spoznanj o razvoju, sestavi in bodočnosti našega planeta. Naša odprava z delovnim naslovom OLGA (to je kratica, ki pomeni: Ozeani-

sche Lagerstätten-Geologisch- Mineralogische Analyse) si je zastavila za cilj raziskati sulfidna nahajališča železove, bakrove in cinkove rude na morskem dnu. Na območju Vzhodnega tiho oceanskega grebena je njihov nastanek povezan z vročimi hidrotermalnimi vreli oziroma črnimi dimniki (Black smokers). Ti pa so povezani s tektonskimi in vulkanskimi procesi. Raziskano območje leži namreč ob tektonskem šivu dveh velikih plošč, pacifiški in Nazca ploščo, ki se prav na tem območju razmeroma hitro razmikata, in sicer okoli 18 cm na leto. Zato je morskno dno Vzhodnega tiho oceanskega grebena tudi zelo razgibano, razpokano ter prekrito z ogromnimi nakopičenji bazaltne lave.

Hidrotermalni vreli so obogateni s kalcijem, silicijem, železom, manganom, bakrom, cinkom in drugimi pozitivno naelektrenimi ioni. Kakor hitro pride kislina hidrotermalna raztopina v stik z (1,8–2°C) mrzlo alkalno morskno vodo, se na kraju samem izločajo železovi, cinkovi in bakrovi sulfidi. Od tod tudi črna barva dimnikov oziroma ime »black smokers« ter stalagmitom podobna oblika rudnih stebrov. Pri normalnem atmosferskem pritisku bi 350°C vroča voda ob izstopu iz razpoke seveda takoj izhlapela, podobno, kot se to dogaja z gej-

ziri; pri visokih pritiskih, kakršni vladajo na globini 2800 m, pa ostaja voda tekoča. Na podoban način si lahko predstavljamo tudi nastanek železovih nahajališč na Hamunovem vrhu, toda to je bilo pred več kot štiri sto milijoni leti.

Hidrotermalni vreli na morskem dnu pa niso pomembni in zanimivi le z vidika nastanka sulfidnih in oksidnih orudnenj, pomembno vlogo igrajo tudi pri razvoju nenavadne globokomorske favne, ki uspeva tu v večni temi. Najbolj čudni so do tri metre dolgi, v šopih nakopičeni cevasti črvi. Okoli vročih vrelecev in sulfidnih stebrov pa najdemo tudi še celo vrsto drugih živali, in to v velikih množinah, zlasti: morske vetrnice, rakovice, školjke, morske lilije, ribe, meduze, kačje repe in kolobarnike. Ta življenjska skupnost je avtarkična in popolnoma neodvisna od sončne energije. Hrani se s planktonom in bakterijami, ki energijo za svoj razvoj črpajo iz kemičnih snovi hidrotermalnih izvirov. Območja brez hidrotermalnih izvirov pa so prave puščave, kjer le tu in tam vidimo kakšno posamično morskoro lilijo ali izgubljeno ribico.

To pa še daleč ni vse, kar nam je odprava razkrila. Precej zanimivih rezultatov pričakujemo še iz podrobnih kemičnih, mikroskopskih, rentgenskih in bioloških preiskav tako rudnih in kameninskih vzorcev kakor vzorcev vode in različnih primerkov globokomorskega živalskega sveta.

otok, kjer sem dvodnevni počitek za posadko izkoristil za ogled 1600 m širokega in 250 m globokega kraterja vulkana Rano Kao. Na dnu kraterja je močvirje oziroma močvirnjato jezero, na robu pa starodavno obredno naselje Orongo. Večurni sprehodi po otoku so bili po mesec in pol dolgem zibanju na ladji pravi užitek. Ogleдал sem si tudi nekaj jam, med njimi tudi jamo Ana Kai Tagata, ki je znana po tem, da so v njej opravljali ljudozerske obrede. Podzemskih jam je na Velikonočnem otoku razmeroma veliko, vendar jih ne smemo istovetiti s kraškimi jamami. Po nastanku ločimo dve vrsti: abrazijsko-udorne ali morske jame in tunelske jame v lavi. Najdaljša dostopna tunelska jama v lavi je dolga 500 m, široka in visoka pa osem krat pet metrov. Ker so jame v preteklosti uporabljali za pokop ljudi in v njih naredili rodbinska svetišča, so jih skrbno varovali in zagrajevali tako, da je še marsikatera od njih ostala skrita tudi najbolj vnetim zbiralcem in prekopčevalcem s starodavnimi kipci in lesenimi tablicami z vrezanimi znaki davno pozabljene pisave rongo-rongo.

Po precej napornem toda pestrem počitku na Velikonočnem otoku smo odpluli na 4740 km dolgo pot v Limo oziroma Callao. Bolj ko smo se približevali glavnemu mestu Peruja, bolj turobno je postajalo vreme. Lima je namreč znana po tem, da tu redkokdaj dežuje, da pa tudi šest mesecev za-

Del vulkanskega kraterja vulkana Rano Kao

Preučevali smo tudi možnost pridobivanja opisanih mineralnih surovin z morskega dna, toda v zvezi s tem je še precej problemov, tako da si zaenkrat še ne smemo delati prevelikih utvar o njihovi bližnji gospodarski koristi. To seveda ne velja za vsa doslej ugotovljena rudna nahajališča na morskem dnu, toda vse kaže, da rudniki na kopnem v njih še nimajo resne konkurence, kar je z ekološkega vidika seveda velika SREČA.

Po opravljenih raziskavah smo se vrnili na Velikonočni

radi megle ne vidijo sonca, in to kljub dejstvu, da leži šestmilijonsko mesto sredi velike priobalne puščave.

Enkratno priložnost stopiti na tla inkovskega cesarstva sem seveda izkoristil za ogled Cuzca, Machu Piccha, jezera Titicaca in drugih znamenitosti Peruja, o katerih bom morda poročal v eni od naslednjih števil Fužinarja.

Medtem ko prebirate te vrstice, bom zopet na ladji Sonne, tokrat na območju polinezjskih koralnih otokov in Pape Nove Gvineje.

Obredna ploščad Ahu Tahai iz 5. stoletja na Velikonočnem otoku

DOMAČE LEPOSLOVJE

LIKVIDACIJA

(Odlomek)

Mitja Šipek

Vzdušje v sodnem prostoru je bilo hladno, negibno kot v kaki mehanični delavnici, polni mirujočih strojev. Potem nekdo vključil stikalo in glavni stroj prične enakomerno kovinsko pesem:

»Vstanite!« Vsi stroji se postavijo pokonci, le strojček, ki piše zapisnik, ostane v prvotni legi.

»Pišite!« ukaže glavni stroj stranskemu strojčku:

»Peter Zadnikar, partizansko ime Peter, je kriv, ker je 18. januarja 1945 brez dovoljenja zapustil četo in odšel proti sovražnim postojankam v dolino z namenom, da izda položaje čete. Tako je zagrešil čin veleizdaje ter je kot dezertir obsojen na smrt. Sodba bo izvršena takoj. Na terenu, dne 23. januarja 1945.«

Strojček pri pisalnem stroju, ki je z enim prstom nabijal črke na papir, se je zmedel in udaril po dve tipki naenkrat, da so se kot dvignjene kačje glave zapletle in obstale v tem položaju in jih ni bilo mogoče enostavno spraviti v pravilno lego. Ta nepredvideni dogodek je višal temperaturo v prostoru s tako pošastno naglico, da se je zdelo, da bo eksplodiral. Vse oči so bile naravnane v tla, obrazi zaripili in dihanje sunkovito, le Peter je strmel naravnost v sekretarja in čakal besed, ki jih do zadnje ni razumel niti ene.

Sekretar je zarjul z nečloveškim glasom:

»Ven, spravi ga ven!« in pri tem pokazal na ujetnika. Kurir, ki je povelje pričakoval, ga je sunkovito potegnil za sabo in skoraj v diru dosegel šupo, kjer je bil ujetnik na varnem.

»Sedite!« je ukazal sekretar tako silno, da so klopi zaječale pod težo teles, ki so vsa v enem trenutku zdrsnila navzdol. Ne da bi pustil en sam hip oddiha, je nadaljeval:

»Likvidacija bo danes zvečer. Zdaj je prepozno, ker se že skoraj svita. Kurir bo skopal jamo pod rebro, jasno?« S pogledom je ošvrknil kurirja, ki je samo prikimal, ne da bi ugovarjal, čeprav je vedel, da v globoko zamrznjeno zemljo ne bo zvrtil niti mišje luknje.

»Likvidacijo bo izvršil obveščevalc,« in z iztegnjeno roko je pokazal tja, kjer je v poltmi kot jastreb ždel obveščevalc.

»Rekel sem že, da to ni moj posel, jaz imam druge naloge, sploh pa ne spadam k vaši enoti,« je protestiral obveščevalc, vendar v njegovem glasu ni bilo več čutiti tiste ohole samozavesti, ki so je bili vsi navajeni, kadar so imeli opravka z njim.

Sekretar pa je postajal vedno bolj trd. Kot temen nevihtni oblak je rasel iz trenutka v trenutek in prekril z grozečo temo ves prostor v še bolj črno temo. Z glasom, ki ni dopuščal dvomov, je ukazoval:

»Naša situacija je izjemna: Nemci nas obkoljujejo, jaz odgovarjam za skupino ne glede na to, kateri četi ali organizaciji kdo pripada, zato prevzemam komando. Vsaka sabotaža mojih navodil se kaznuje s smrtjo na licu mesta. JASNO! Ima kdo kako vprašanje?« je še za nameček navrgel in izginil skozi vrata, pri tem pa trčil ob mene na vohu v izbo.

»Ti, popazi na obveščevalca!« mi je mimogrede šepnil. Komaj sem ga dohitel pred gozdno jaso in ga vprašal, kaj misli s tem. »Ali mu ne zaupaš?« sem hotel naravnost razčistiti dvome. Obstal je in ne da bi se obrnil, skoraj sam zase, polagal en dvom na drugega.

»Nobenih dokazov nimam, vendar mi ni všeč. Zdi se mi, kot da je vrinjen.«

»Kako to misliš?« sem bil presenečen. »Če ti ni všeč, še ni razlog, da mu ne zaupaš. Kaj misliš s tem vrinjen?« Od koga, od naših?«

»Lahko od naših, da išče dlako v jajcu, lahko pa tudi od švabov. Zakaj pa toliko gnjavi, da pobijamo naše za vsako figo, ko pa je treba v akcijo, se umakne v svojo konspiracijo.«

»V bataljonu dezertirje brez diskusije ustrelijo,« sem skušal opravičevati stališče obveščevalca.

»Da, v bataljonu je drugače, saj morajo za vsako ceno ohraniti disciplino, toda tu, pri tej peščici, komu pa naj en dezertir, ki niti ni dezertir, zbija moralno...«

Končal je sredi stavka, kot da se je ustrašil lastnih besed. Partijska disciplina je vendar povsod ista, ne glede na število borcev. Za trenutek se mu je celo zazdelo, da je obveščevalc pač prežet s partijsko disciplino do nerazsodnosti. Celotno za vzgled bi si ga lahko vzlel. Toda že naslednji hip je našel nasprotno dokaz. Čemu tedaj odklanja izvršitev likvidacije in krši lastna pravila brezpogojne pokorščine?

Dan je mineval počasi. Sneg je brez presledka padal in spreminjal turobno belo pustinjo v sanjsko lunino pokrajino. Nihče ni spregovoril besede tudi potem ne, ko je terenska zveza prinesla sporočilo, da so policijske patrulje krenile iz doline. Zdelo se je, kot da vsakdo išče svojo skrivno stezico, ki ga bo

popeljala iz smrtnega obroča, ki se je nevidno, a zanesljivo vedno bolj krčil. Vsi so čakali na naslednji ukaz, vendar ga niso dočakali. Sekretar je postajal sam nekoliko odmaknjen in nekam oprezal. Kurir, ki naj bi skopal grob za obsojenca, se ni premaknil nikamor in ga tudi nihče ni priganjal. Obveščevalc si je dal opravka s papirji v svoji konspirativni torbi. Tovaršica, ki je imela poleg drugega na skrbi tudi pripravo in razdeljevanje hladnega obroka, je izginila neznanu kam. Vse oči pa so skrivoma visele na obveščevalcu, kar je prav dobro čutil ter iskreno želel, da bi se prikazala njegova skupina »letečih« in ga rešila zanke na vratu, ki si jo je sam nataknil. Prav tako nestrno je vosovce pričakoval sekretar, čeprav je vedel, da se niso podali v divje zamete niti meter od svoje zemljanke.

Nekakšno sovražstvo se je navelo mednje, neko čudno zaničevanje, celo sumničenje in strah, ki je bil hujši kot strah pred bližajočo se policijo.

Končno se je zmračilo in kmalu je bila gluha tema povsod okoli.

Grupa se je brez poziva zbirala v hladni izbi, prav tista, ki je pred par dnevi z vikom in krikom obsojala pobeglega Petra in prisegala, da ga bo lastnoročno zadavila, ko ga dobi v roke. Danes pa je razorožena in do golega slečena klečala pred lastno vestjo in čakala na

čudež. Čudeža pa ni hotelo biti, le sekretar je suho ukazal: »Gremo!«

V globokem snegu je stopala pogrebna povorka, spredaj kurir z lopato in krampom, za njim obsojenec z zvezanimi rokami na hrbtu, potem eksekutor-obveščevalc, zadaj sekretar z naperjeno brzostrelko. Rok in tovarišica sta ostala na straži vsak na enem obronku gozдне jase, do koder so vodile zasnežene gozdne poti.

Povorka se je za hip ustavila, čeprav nihče ni ukazal in ta premor je sekretar izkoristil. Stopil je trdo do obveščevalca in šepetaje, vendar tako, da so slišali tudi drugi pogrebci, ukazal: »Patrulje so verjetno zelo blizu in vsak strel nas lahko izda. Opravičilo bo s hladnim orožjem, si razumel?« je zasadil poslednje besede kot mesarsko rezilo naravnost v možgane otrplega eksekutorja. »Če pa bo potrebno streljanje, bosta padla oba, dezertir in ti, ker si zavrnil ukaz.«

Tisti hip je zaregljala brzostrelka na enem od stražarskih mest. Nagonsko so se vsi vrgli v globoki sneg in čakali naslednjih rafalov, pa jih ni bilo. Ko so se izkopali iz snega, sta manjkala dva, obsojeni in obveščevalc in dve gazi, vsaka v drugo smer, sta ostali, pa še ti je kmalu zavela burja.

Ko se le ni nič več ganilo, se je skupina ponovno zbrala pri uti. Izkazalo se je, da je tovarišica v preveliki nervozni pomerila na prvo senco, ki se je premikala; bila je le srna.

O tem dogodku nismo nikoli več spregovorili, kot da ga ni bilo. Tudi obveščevalca nismo nikoli več videli. Na smrt obsojenega sem po vojni srečeval skoraj vsak dan in se o mnogem pogovarjal z njim. Spominov na vojna leta pa nisva omenila niti z besedo.

STOPIMO ČEZ PRAG

Franc Pečnik

Usta med listjem, koreninami, oči v kamnih, vzdanih v hitro razpadajoče bajte, že je bilo slišati o vas, a ni nihče prav verjel, v meglji dolgih stolpcev preračunljivosti, kakor če reče drevo kamnu: »Glej, človek. Pravijo, da ima dušo;« in je slišati kaj malo verjetno. Duše ubitih, roke nad breznom, bry za dež, ki se nenadoma ustraši globine, v naročju mladih grmičastih sanj, ki vas niso mogle skriti, ko ste se sklanjali nad tolmun še v zgornjem toku življenja.

Bojevniki, ujeti med žice električnih pastirjev, govorite mi, stari, zdaj še v vse drugačnem trpljenju prskušani partizani, govorite mi, daleč stran od spomenikov, ki pečatijo vaša usta in prestrezajo roso zanje. Govorite mi v govorici nemih, ki je bolj in bolj znana tudi med živimi, ali skozi usta še živečega, ki je blodil z vami in ves pokončen ostal v gozdu med palčki, ki v praproti pripravljajo nov upor.

Govorite mi to, kar hočem slišati, da bo potešena vaša razlita kri, ki polje v meni, ko se kot podtalnica pretakam pod goro, še ves dremoten in čakam na vaš klic. Govorite mi, izbrani izmed pravičnih, ki stojite zdaj na meji in tehtate s krepkimi koščeni rokami v zelenih rokavicah smrek, brez tehtnic nove dobe, podloženi s kovanci mrtvih obrazov, s podkvami, ki so še ostale v neki skrinji trohnečih spominov.

90-LETNICA MARIJE KU HAR

Letos 26. januarja, na njen rojstni dan, smo Hotuljci obiskali Prežihinjo v Domžalah, kjer živi pri hčerki Mojci in zetu Marku Gosarju. Po iskrenih voščilih smo preživeli z njo lep popoldan.

Marija Kuhar se je rodila 26. januarja 1900 v Volenovi bajti na Brdinjah. S Prežihovim Vorancem se je poročila l. 1924. Rodila mu je dve hčerki, Vido in Mojco. Družinsko-življenje pa je trajalo le nekaj let. Ko je moral Voranc v emigracijo, je ostala sama z dvema majhnima otrokoma, brez stanovanja, brez dela, izpostavljena policijskemu nagajanju in ponižanjem.

Pred vojsko je odhajala za Vorancem v Celovec, Pariz in Ljubljano, med vojsko je bila v taborišču. Tudi po vojski ni bilo vse tako, kot bi lahko bilo. Voranc je zbolel in pred 40 leti umrl.

Ostala je sama na Prežihovem vrhu. Leta so tekla, ona pa je ostala najzvestejša varuhinja Vorančevega spomina in dela ter gostiteljica nešteti obiskovalcev Prežihove domačije.

Vsi, ki Marijo Kuhar, »Prežihovo Micko«, poznamo, ji ob njenem visokem jubileju voščimo iz srca in ji želimo še mnoga sreča leta zdravja in zadovoljstva.

Rok Gorenšek

GESLO DIREKTORJA JOŽETA LOGARJA:

»MI SMO ODVISNI OD LJUDI, NE LJUDJE OD NAS!«

»Po ljudeh gor, po ljudeh dol!« pravi pregovor in hoče reči, da so uspehi podjetij in celih kolektivov največkrat odvisni od tega, kakšen človek je kje na vodilnem položaju. Eden naših direktorjev, ki se je pri svojem delu dosledno držal tega pregovora, je direktor Gozdne nega gospodarstva Ravne Jože Logar, ki odhaja v zasluženi pokoj.

Rodil se je 3. januarja 1933 pri Nacesniku na Brdinjah, končal gozdarsko šolo v Ljubljani in se po odsluženi vojaščini jeseni 1953 zaposlil v Črni kot revirni gozdar. Leta 1955 je postal direktor gozdne uprave na Ravnah, kar je ostal celih 35 let.

Leta 1963 so se gozdarji in kmetijci v občini prvič po vojni dogovorili, kaj je treba storiti, da bi obdržali kmete na kmetijah. Zastavili so si naslednji program:

- dokončati elektrifikacijo
- speljati cesto na vsako kmetijo
- posodobiti in preusmeriti kmetije
- zbrati za to potrebna finančna sredstva in pritegniti k soudeležbi tudi kmete.

S skupnimi močmi so začeli izvajati ta program in rezultat ni izostal. Leta 1968 so dokončali elektrifikacijo, do leta 1975 pa so v glavnem zgradili ceste. Vseh je nad 450 km in danes ni več kmetije brez nje, s tem pa jim je omogočen obstoj in razvoj.

Vmes, leta 1964, sta se Logar in inž. Uršič (KZ Prevalje) dogovorila za združitev razpoložljivih sredstev obeh organizacij za nabavo motornih ročnih kosilnic, traktorjev in druge potrebne kmetijske mehanizacije. (To takrat ni bilo dovoljeno, ker ni bilo v skladu z uradno politiko, saj kmet ni smel biti last-

nik kmetijskih strojev na strojni pogon. In to naš kmet, ki je že v stari Avstriji uporabljal za pogon mlatilnic in slamoreznic vodna kolesa in gepeljnc.) Z iznajdljivostjo, ugodnimi krediti in drugo pomočjo danes ni več kmetije, ki bi bila brez traktorja, napredek pa je bil dosežen tudi na drugih področjih.

Danes je preusmerjenih že nad 400 kmetij. Na Logarjevo pobudo so bili izdelani tipski projekti za adaptacijo hlevov in stanovanjskih hiš po kmetijah. Tako je danes v ravenski občini že kakih 400 novih hiš na kmetijah, 150 pa je adaptiranih. Vse to je bilo doseženo s sodelovanjem vseh zainteresiranih:

Rok Gorenšek

gozdarstva, kmetijske zadruge in občine, posebno pa kmetov zadrudnikov in kooperantov.

Pri tem in drugem delu se je Logar izkazal kot izreden organizator, ki je znal vzbuditi zanimanje pri ljudeh in ustanovah, nato pa organizirati sredstva in uskladiti dejavnosti. Tako je bila njegova zamisel, da se je obrnil za pomoč na JLA in jo tudi dobil.

Z geslom »na vsako kmetijo telefon« je stekla akcija, ki jo je podprla tudi JLA. Danes je tik pred zaključkom. Napeljanega je 550 km kabskega telefonskega omrežja. Od 650 kmetov v občini jih telefona nima le še 22, skupno pa je bilo narejenih nad 800 telefonskih priključkov.

Drugič se je obrnil Logar na JLA, ko je pričel akcijo za gradnjo ceste na Dolgo brdo, nato pa za glavno cesto Kotlje - Dular in naprej proti Slovenj Gradcu in nazadnje še cesto Črna - Šentvid. Prvi dve sta zgrajeni, zadnjo pa še gradijo.

Pri pregledu Logarjevih uspehov v njegovih 35 direktorskih letih ne moremo tudi mimo kmečkega turizma. Daje postal Šentanel naša prva turistična vas, je poleg drugih dejavnosti gotovo tudi njegova zasluga. Ključ za uspeh nam je zaupal sam:

»Mi smo odvisni od kmetov, od ljudi, ne ljudje od nas.«

Jože Logar - Pepi, ki je vnet lovec in ljubitelj lepega petja, je prejel tudi precej priznanj, med drugim zvezno priznanje Zadružne zveze Jugoslavije, nagrado občine Ravne ter razna republiška priznanja in odlikovanja.

Želimo mu, da bi tudi v pokoj ostal še dolgo aktiven.

KRAJEVNA SKUPNOST ČRNA NA KOROŠKEM

USODA OBROBJA

Mojca Potočnik

Črna na Koroškem je največja krajevna skupnost v občini Ravne, saj obsega skoraj polovico njenega ozemlja. Čeprav bogata z gozdovi, je vendar revna in bi bila, ko bi bila samostojna občina, všteta med nerazvite. Predstavlja surovinsko bazo za lesno in metalurško industrijo; ti jo izčrpavata v kapitalnem, ekološkem in demografskem smislu.

Iz bogatih gozdov v pogorju Pece, Smrekovca in Uršlje gore vozijo skoraj nepredelan les v predelavo izven občine (edini lesnopredelovalni obrat na domačih tleh je žaga v Mušeniku), s čimer odteka iz kraja ogromno naravno bogastvo, ki je zaradi nizkih odkupnih cen nepoplačano, razen tega pa ne daje kruha domačinom, ki bi z nadaljnjo obdelavo in predelavo lesu večali vrednost in sebi omogočali prave življenjske pogoje.

Na območju krajevne skupnosti Črna je (bilo) tudi veliko rudnega bogastva, katerega predelava v bližnjem Žerjavu zastrepnja življenjsko okolje domačinom in jemlje veselje drugim, da bi se tod naselili.

Zaradi vsega tega in še zaradi nenehnega razraščanja železarne na Ravnah se je prebivalstvo iz krajevne skupnosti Črna vsa povojna desetletja odseljevalo in je v hribovitih predelih že temeljito zdesetkano.

Ker v zadnjem času nastajajo težave s prenaseljenostjo občinskega središča in ker je industrija v dolini začela stagnirati, so odgovorni za razvoj v občini začeli razmišljati, kako bi bilo krajem na obrobju občine (in države) mogoče vrniti življenje.

Prav tako si nadaljnega umiranja svojega kraja ne želijo sami Črnjani, ki so pripravljeni zanj tudi marsikaj storiti. To dokazuje samoprispevek, ki so ga plačevali precej dalj kot v razvitejših predelih občine. Veliko dajo tudi na zunanji videz kraja in so mu pred nekaj leti prisluzili naziv najlepše urejenega kraja v Sloveniji.

Zato Črna ni videti kot zapuščen kraj. Toda hotel, kulturni, gasilski dom, šola z novo telovadnico in zavod za prizadeto mladino so premalo za njegovo življenje in rast. Črna nima dovolj lastne gospodarske dejavnosti, ki bi ji dajala perspektivo. To so mnogi videli le v industrijskih središčih, in so se odseljevali tja, sredstva, ki so se stekala v centrih, so tam tudi ostajala in jih je bilo za obrobje občine ves čas premalo.

ČRNO ODPRETI V SVET

Tako je ostala Črna prometno zaprta, ob vsem obilju vode v

okolici pa Črnjani trpijo veliko pomanjkanje pitne vode. Edina dobra posledica zmanjševanja števila prebivalstva je ta, da je v šoli dovolj prostora, kar pa ima tudi svojo slabo stran, saj je na podružnicah šolarjev že premalo in je obstoj šol v hribovitih zaselkih zaradi visokih stroškov vedno težje upravičevati. V Podpeci so šolo ukinili že pred leti, v Koprivni viši s tremi učenci le še na nitki, v Javorju je učencev nekaj več in bo šola morda ostala tudi zaradi zelo težavnega prevoza v dolino. Otroci iz Bistre, Tople, z Ludranskega vrha in drugih oddaljenih območij morajo hoditi že od prvega razreda v šolo v Črno, zato so cestne povezave zanje še toliko pomembnejše. Lani so nanovo začeli urejati cesto v Toplo, kjer so asfalt uničili težki rudniški in gozdni tovornjaki, dokaj dobra (vendar ozka) pa je cesta v Koprivno, ki ji manjka le nekaj kilometrov asfalta do državne meje in do morebitnega bodočega mejnega prehoda Luže. O odprtju tega prehoda se že dolgo govori, zanj so močno zainteresirane sosednje občine v Avstriji, naša pa je dala prednost moziški občini in Pavličevemu sedlu. Dejstvo je, da bi prehod Luže pomenil ponovno življenjsko povezavo Koprivne in Tople s kraji onstran meje, kar bi lahko zelo udobno vplivalo na razvoj turizma v območju Pece (ideja o Interalp centru!). Druga cestna povezava, ki bi Črno približala notranjosti Slovenije in jo naredila turistično in gospodarsko zanimivejšo, je cesta čez Slemo v Šostanj. Začeli so jo že graditi in asfaltirati, vendar so ji zaradi pomanjkanja sredstev v občinskih planih vzeli prioriteto. Črnjani se s tem, kot sta povedala tajnik KS Črna Tomo Jeseničnik in direktorica Novne Mateja Mešl, nikakor ne strinjajo, prav tako ne z odložitvijo ureditve dolinske ceste proti Ravnah. Obe sta za Črno življenjskega pomena, obvoznice v središčih, ki naj bi jima vzele prvenstvo, pa gotovo ne. Črna se mora prometno odpreti v svet, drugače živahnejšega življenjskega utripa v tem predelu ni pričakovati.

IZRABITI NARAVNE DANOSTI

Zaradi predelave svinca v Žerjavu je Črna z bližnjim okolico ekološko močno obremenjena. Ker pa se je v zadnjem času onesnaževanje bistveno zmanjšalo in se še zmanjšuje, življenje v tem predelu znova dobiva perspektivo. Strokovnjaki za razvoj v (bivšem) Ekonomskem centru Ravne jo vidijo v več smereh.

Najprej bi bilo treba v Črni izboljšati osnovne možnosti za življenje, pri čemer je ob izboljšani prometni povezavi bistvenega pomena napeljava novega vodovoda. Temu naj bi sledila gospodarska oživitve Črne. Kraj skoraj nima lastne industrije – izjemi sta mušeniška žaga, obrat Lesne, in tovarna baterij, ki jo je zgradil Rudnik Mežica. Večjih tovarn v kraju tudi v prihodnje ne bi smeli graditi, manjši obrati in obrtne delavnice pa naj bi izrabljale predvsem naravne danosti Črne z okolico, te pa so v lesu in lesarski tradiciji ter v vodnih virih. Na mnogih potokih, ki pritekajo proti Črni z velikimi padci, bi bilo mogoče zgraditi male vodne elektrarne, te pa bi prinašale dohodek lastnikom in dajale energijo manjšim lesnim predelovalnim obratom. Zgrajena je že zasebna žaga za fini razrez lesa, ki bo lahko delala za novo tovarno masivnega inikatnega pohištva v Črni. Če bodo prizadevanja ravenskega Razorja uspešna, bo tovarna začela obratovati že letos. Z lastno proizvodnjo in s ponudbo kooperantov bo nudila izdelavo celotne pohištvene in notranje lesene opreme za lokale in stanovanja – po naročilu. To bo pomembno dopolnilo serijski pohištveni industriji.

Ob tem želijo razvojni strokovnjaki pospešiti v Črni storitveno obrt. Čeprav imajo pri tem nemalo težav, predvsem zaradi lastništva sicer praznih prostorov, primernih za lokale, še niso vrgli puške v koruzo. Boljša tovrstna ponudba je za kraj, ki želi biti turistično središče, nareč nujna.

Da vidijo razvojniki perspektivo tega predela v turizmu, ni naključje. Ne zaradi hotela Planinka, ki ima določene nočitvene

zmogljivosti, temveč v velikih naravnih lepota, ki obkrožajo Črno. V pogorjih Pece, Raduhe, Olševe in Smrekovca je nešteto lepota, ki ne privabljajo več obiskovalcev samo zato, ker turisti ne vejo zanje in ker so prometno tako odmaknjene. Vendar prihodnost turizma teh krajev ni v gradnji velikih turističnih objektov, hotelov, temveč naj bi izrabili male nočitvene zmogljivosti, ki že obstajajo in bi jih bilo treba le obnoviti ali dopolniti z neopaznimi posegi v prostor. Največ tovrstnih možnosti je v Podpeci, kjer je veliko opuščeni stavb in praznih zemljišč, ki so v lasti Rudnika Mežica. Od nje ga je v veliki meri odvisno, ali se bo turistična dejavnost v tem predelu razvila ali pa bo kraj, kjer je nekoč cvetelo rudarstvo, umiral še naprej. Če bi se tod razvil »turizem v malem«, bi bil to tudi dodaten vir zaslužka za okoliške kmetije in nova perspektiva zanje. Mnoge je zdaj v samem kmetovanju ne vidijo in ljudje jih množično zapuščajo. Nikjer ni toliko izpraznjenih kmetij kot v teh oddaljenih hribovitih predelih, kar je zaradi obmejne lege nedopustno in v nasprotju z govorjenjem politikov o zeleni meji. Toda besede so tu res premalo. V vodstvu občine bodo v prihodnje morali pokazati več poslušnosti za življenje v teh krajih. Ideje za njegovo oživitev so razvojni strokovnjaki dali, našli so ljudi, ki imajo voljo sodelovati in prispevati k napredku, na vrsti je torej občinska uprava, da zavrta prezapletene birokratske ovinke in zanke, ki ovirajo pot naprej, ter usmeri v ta prostor tudi materialno in denarno pomoč.

Pripis:

Podatke za ta članek so prispevali:

dipl.soc. Mateja Mešl, direktorica Novne,

prof. Jožica Ovnič, ravnateljica OŠ Miloš Ledinek

dipl. inž. Dušan Štruel, ekolog in Tomo Jeseničnik, tajnik KS Črna.

Vsem iskrena hvala!

OD LJUDSKE IGRE DO MUZIKLA

Zapis o občinskem srečanju amaterskih gledaliških skupin

Majda Potrata

Na Koroškem in Štajerskem se je v letošnjem marcu na občinskih in medobčinskih srečanjih predstavilo petnajst različnih skupin, ki so se potegovale za sodelovanje na območni prireditvi 33. srečanja gledaliških skupin Slovenije v Gornji Radgoni.

Na Ravnah se je tako priložnost pokazala 15., ko so nastopile tri skupine ravnskih srednješolcev iz MKUD Franci Paradiž, in 17. marca, ko sta se predstavili dramski skupini KPD Holmec in KUD Bratstvo. Za organizacijo srečanja, priznanja in spominska darila je poskrbela ravska Zveza kulturnih organizacij.

Prav strnjeno nastopov v Titovem domu in zato izredno kratkemu času, ki so ga imele na voljo za pripravo odra posamezne skupine, v glavnem ne ravno pogosto nastopajoče na tehnično dobro opremljenem odru, gre pripisati tehnične spodrsjaje, vendar le-ti niso pokvarili splošnega vtisa.

Belinovo priredbo Cankarjevega Kurenta je režiserka Silva

Sešel predelala in omogočila igralcem, da so na lepi sceni Borisa Sešla s stilizirano igro in v stiliziranih kostumih ugledališčili zahtevno besedilo, ki je največ interpretacijskih naporov zahtevalo od nosilca naslovne vloge. Ritem predstave je rasel iz njegove igre in protiigre zboru.

Na sugestivni moči lepe besede je bila zgrajena tudi druga predstava. Miran Kodrin, avtor izbora poezije Hermana Vogla in režiser recitala V vejah domuješ, je s postavitvijo nastopajočih na različne točke v dvorani ustvaril dramatično napete odnose med njimi, s čimer je poudaril Voglovo pesniško sporočilo.

V drugo smer so krenili člani English Student Theatra pod vodstvom režiserja in prireditelja Emila Pečnika. Pripravili so muzikal Čarovnik iz Oza v angleščini. Sinkretičnost žanra zahteva od nastopajočih pevke, igralske in plesne darove, in kot kaže v vseh pogledih bleščeča predstava, jih imajo v veliki meri kar vsi nastopajoči.

V soboto se je najprej predstavila dramska skupina s Holmca. V režiji Janeza Mikelna so odigrali veseloigro Josipa Ogrinca V Ljubljano jo dajmo. Iz čitalniških časov izvirajoče igro, napisano 1869, so postavili v domače narečje, to pa jim je zagotovilo priljubljenost na različnih koncih Koroške.

Peto predstavo so v srbohrvaščini pripravili v gledališču Bratstvo. Režijo so prepustili gostu Janu Jankoviču, ki je ob pomoči asistentke režije Cvetke Kos poskrbel za prvo izvedbo burleske Ivana Goleša Diktatora boli zub na našem odru.

Večno se ponavljajočo zgodbo o diktatorstvu so razbremenili resnosti in jo uprizorili s komičnimi sredstvi na različnih ravneh sporočilnosti.

Okolju, možnostim in sposobnostim prilagojena gledališka dejavnost se torej kaže v veliki raznovrstnosti žanrov in tudi v različni ravni dosežkov. Z občinskega srečanja so bile za srečanje v Gornji Radgoni izbrane tri predstave, in sicer Kurent, Čarovnik iz Oza in Diktatora boli zub.

Pisana in živa gledališka dejavnost na Ravnah obvezuje vse, ki imajo kakršnokoli besedo v kulturi, da preprečijo spremembo namembnosti Titovega doma, ker bi s tem spodrezali korenine tudi amaterski gledališki dejavnosti.

Iz predstave KUD Bratstvo

ROKA, KI SAMA RIŠE

Osmošolec z OŠ Prežihov Voranc na Ravnah Ciril Lesnika je prejel že vrsto nagrad na razpisih in natečajih

Svetlolasi fant, živahen in zvedav, željan vsega novega in zanimivega, z razgibano domi-

šljijo, nariše domala vse, kar vidi, o čemer razmišlja in kar sliši med poukom. Svinčnik in drugi risarski pripomočki so vsakdanji gostje v njegovi levi roki. Novinca med učitelji ta njegova dejavnost med uro najprej zmoti. Ko pa vidi, da fantu risanje le pomaga ohranjati zbranost, mu pusti, da to počne. In še noben tovariš ni bil hud, če je na Cirilovi risbi zagledal lastno podobo ali karikaturu.

Ciril Lesnika svojega daru in znanja ne drži le zase. Je član likovnega krožka na OŠ Prežihov Voranc na Ravnah, pomaga pri likovni opremi šolskega glasila, svoje risbe pa pošilja tudi na razne natečaje in nagradne razpise. Najbolj vesel je prve nagrade, ki jo je lansko jesen že drugič dobil za avtorski strip – letos za likovno - vsebinsko upodobitev Večerja kneza Lazarja. Temo, ki je bila razpisana ob 600-letnici kosovske bitke, je oblikoval na podlagi srbske ljudske pesmi. Risbe je razporedil v obliki ščita, v dialogu kneza Lazarja in Miloša Obiliča pa je zavrnil očitek Srbov, da smo Slovenci izdajalci Jugoslavije. Prvo nagrado si je Ciril Lesnika priboril prvič med 1880, lani pa med 1230 deli, ki so jih na natečaj poslali učenci iz vse Jugoslavije.

Pred kratkim je zmagal na natečaju za znak mariborskega regionalnega TV programa. Kolo, ki ga je dobil za nagrado, mu bo pomagalo še hitreje pripraditi do počitnic – saj odlični uspeh mu tako ne uide! – in skoznje v jesen, ko se bo zanj začelo resno likovno – oblikovalno delo in učenje. Ker je uspel na sprejemnem izpitu, bo namreč septembra že dijak srednje šole za oblikovanje v Ljubljani.

KOROŠKI JEKLARJI IZDALI PRVO KASETO

Koroški jeklarji igrajo že 22 let. Prek 20 lastnih skladb jim vrtijo na Koroškem radiu in v Titovem Velenju, njihovo uspešnico Najlepša dolina pa so uvrstili tudi v priljubljeno oddajo Marjanca. So tudi soustanovitelji zdaj že tradicionalne glasbene prireditve Z valčkom in polko po Koroški.

Vseh 22 let ustvarjajo in igrajo skupaj: na harmoniko Jože Konečnik, klarinet Franc Rečnik, trobent Jože Kovačec, bas Rudi Štrikar, kitaro Miran Rečnik ter bobne Jože Steharnik, z njimi pa prepeva Sonja Mager.

Izid lastne kasete veliko pomeni ansamblu, ki ima za seboj prek 300 porok (ali ovseti, po koroško), številne nastope na Vinski in Graški gori, pa bronastega orfeja lanskega Ptujkega festivala, in jim daje moči in spodbudo za nadaljnje delo.

Zahvalijo se vsem, ki so pripomogli k izidu njihove kasete.

Marta Vrenčur

KARATEIST ROMAN BREZNIK – JUGOSLOVANSKI REPREZENTANT

Helena Merkač

Roman Breznik, vodja in glavni inštruktor v ravenskem karate klubu, sicer elektromehanic v Tehniških službah Železarne Ravne, je bil eden izmed 11 tekmovalcev, ki so predstavljali jugoslovansko reprezentanco na svetovnem prvenstvu v tradicionalnem karateju. To je bilo 10. in 11. marca v Limi, glavnem mestu Peruja v Latinski Ameriki.

Breznik, še ne tridesetletni Ravenčan, je začel svojo izredno uspešno športno pot leta 1976 pri pokojnem pionirju ravenskega karateja Brunu Borovniku. Leta 1980 je že vodil začetniške tečaje, 1981. pa je prevzel klub. Njegovo dobro delo se danes na Ravnah nedvomno odraža tudi v zanimanju mnogih za ta šport. V klub je namreč včlanjenih 90 ljudi, kar je poleg Celja in Ruš največ v Sloveniji.

Pa ne le, da je Breznik ponovno postavil ravenski karate na noge, kar mu ob stalnih razprtijah zaradi različnih vsebinskih in organizacijskih pogledov na karate tako v Jugoslaviji kot v svetu (organizacije ITKF, WUKO, SKIF) ni bilo lahko, in ne le, da je za ravenski klub lani pridobil članstvo v »SHOTOKAN KARATE-DO INTERNATIONAL FEDERATION« in s tem najboljšim tekmovalcem vstopnico za v Evropo in svet, karate je skrbno negoval in razvijal tudi pri sebi. Zanj je karate stil življenja, neznanca, pri kateri novo odkrita spoznanja vedno sprožajo druga, še neodkrita. Je pristaš tradicionalnega karateja, ki mu ni bistveno tekmovalstvo, zmage in rezultati, pač pa mu je bistvena zdravstvena plat, ko se človek športno udejstvuje vse svoje življenje, ne le takrat, ko zmaguje.

Zaradi takšnega odnosa do svojega športa je danes Roman Breznik poleg Celjana Videnska najboljši slovenski karateist. Za njim je vrsta tekmovalcev in uspehov, med najpomembnejšimi pa so: letos februarja v Umagu opravljen izpit za 3. stopnjo črnega pasu (3. DAN), leta 1980 naslov republiškega prvaka v težki kategoriji, leta 1981 3. mesto na državnem prvenstvu, udeležba na močnih mednarodnih turnirjih, evropski pokal v Milanu v Italiji in nenazadnje letos svetovno prvenstvo v Peruju.

Nanj večjejo Breznika lepi spomini. Ni le prvič meril moči in znanja v svetovni konkurenci, dano mu je tudi bilo doživeti tipično južnoameriško mesto in njegov utrip.

Na prvenstvu je sodelovalo 46 ekip iz 25 držav. Naša ekipa, ki jo je določil selektor dr. Vladimir Jorga in ki jo trenira njegov brat dr. Ilija Jorga, je osvojila v

borbah drugo mesto. V finalu jo je premagala reprezentanca Kanade, tretji pa so bili Italijani. Breznik je tekmoval tudi posamezno. Premagal je dva tekmovalca, tudi Kanadčana, ki je prejšnji dan kanadski reprezentanci pomagal osvojiti prvo mesto, kar si Breznik šteje še v posebno čast.

Roman Breznik je kot vsi ljubitelji tradicionalnega karateja v Jugoslaviji izredno zadovoljen z uvrstitvijo v Peruju. Drugo me-

sto je še toliko več vredno, ker je bilo to za njih prvo tako pomembno tekmovalje in ker so ga v primerjavi z drugimi osvojili z zelo skromnimi pripravami.

Toda časa za spanje na lovorikah pri Brezniku ni bilo. Že aprila je z reprezentanco odpotoval na petdnevni evropski karate seminar in na prvenstvo Evrope. Oboje je bilo v Londonu.

Romanu Brezniku želimo uspešno tudi nadaljnjo športno pot!

NAJBOLJŠI ŠPORTNIKI OBČINE V LETU 1989

Albert Hojnik

25. aprila so na Ravnah razglasili najboljšo športnico in športnika, ekipo in najboljšo krajevno skupnost v športni rekreaciji v letu 1989.

Najboljša športnica je postala **KATJUŠA PUŠNIK**, rojena 1969, alpska smučarka SK Črna in članica ženske državne reprezentance A. Ima status športnice mednarodnega razreda.

Njena največja uspeha sta 4. mesto v veleslalomu na tekmi svetovnega pokala v ameriškem Park Cityju in zmaga v veleslalomski tekmi na turneji Nor-Am v ZDA.

Največ aplavza pred domačim občinstvom je požela v Mariboru, ko je na tekmi svetovnega pokala za Zlato lisico s 6. mestom v slalomu rešila čast Jugoslovank.

Zaradi uspešnih nastopov v sezoni 1988/89 je v skupni slalomski razvrstitvi svetovnega pokala osvojila 10. mesto.

Med drugim je bila tudi udeleženka svetovnega prvenstva v alpskem smučanju, ki je bilo v februarju 1989 v ZDA.

Za najboljšo športnico v naši občini je bila proglašena že četrto leto zapored.

Najboljši športnik za leto 1989 je

MITJA KUNC, rojen 1971, alpski smučar SK Črna in član moške državne reprezentance B.

Prav tako se je odlikoval na prvih tekmah evropskega pokala, saj se je v veleslalomu v italijanskem smučarskem središču z visoko startno številko prebil na 14. mesto.

Najboljša športna ekipa je postala

5-članska alpinistična odprava **ALPINISTIČNEGA ODSEKA RAVNE**: vodja Franc Pušnik, Stanko Mihev, Rok Kolar, Andrej Gradišnik in Edi Krebs.

1. oktobra 1989 so premagali še nepreplezano severno steno 7.455 m visoke Gangapurne v nepalski Himalaji, kar je bil v tem letu eden največjih uspehov slovenskega alpinizma.

Vrh sta dosegla **Rok Kolar** in **Stanko Mihev**, ki sta v težkih razmerah v dveh dneh v alpskem stilu premagala prvenstveno še nepreplezano smer v 1.600 m visoki steni, ocenjeno s težavnostno stopnjo TD, 60-75.

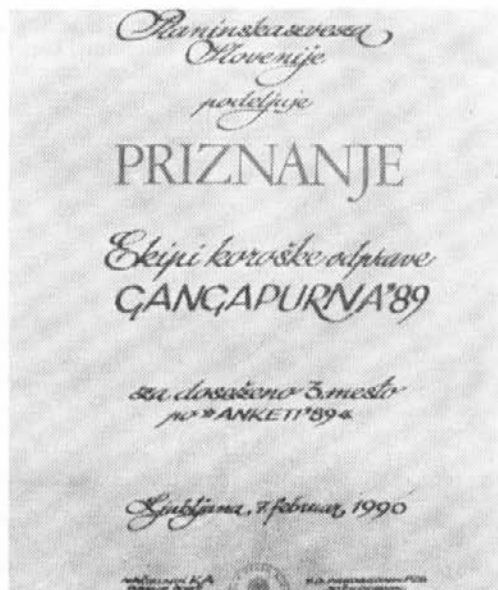
Njihova smer je prva v tej steni in vzpon lahko označimo za uspeh, morda celo največji v zgodovini alpinizma na Koroškem.

Za najboljšo krajevno skupnost v športni rekreaciji so razglasili **KS MEŽICA**. V KS s skoraj 4.300 prebivalci je glavni nosilec rekreacijske dejavnosti Društvo za telesno vzgojo in športno rekreacijo Partizan Mežica s svojimi klubi in sekcijami.

Aktivni so še planinsko društvo, teniški in nogometni klub, taborniški odred, smučarski in odbojarski klub, komisija za rekreacijo pri rudniku, ŠSD in turistično društvo. Organizirali so redno vadbo in številna rekreacijska tekmovalja ter množične prireditve.

V rekreacijski dejavnosti je v Mežici sodelovalo 1.380 krajanov oziroma 32 % aktivnih prebivalcev.

Še posebej so se krajani izkazali v času turističnega tedna v Mežici, saj so društva in klubi skupaj s turističnim društvom pripravili pester program športno-rekreativnih prireditev.

ZLATA POROKA KARLA IN REZKE ŠTEKL

Karel Štekl, rojen 15. 2. 1911 na Javorniku pri Zgornjem Tičlerju. Pri hiši nas je bilo pet otrok. Oče nam je padel v prvi svetovni vojni leta 1917 za Karpati na ruski fronti.

Osnovno šolo sem takrat obiskoval na Ravnah in jo uspešno končal, nakar sem se šel učiti za strugarja. Po končanem šolanju sem se leta 1929 zaposlil v Železarni Ravne in v njej delal vse do upokojitve leta 1969. Sedaj sem že 20 let v zasluženem pokoju.

V vojnem času sem stružil razne osovine za tanke. Delati smo morali po 12 ur dnevno in tudi več. Vojake sem služil osemnajst mesecev.

Po odsluženju vojaškega roka sem se spoznal s sosedovo hčerko, Reziko Glavar – po domače Spodnjo Tičlerjevo in se z njo poročil 28. 1. 1940. leta.

Rezka se je rodila 23. 8. 1917. leta. Tudi ona je končala osnovno šolo. Ker pa je bilo pri Glavarjevih veliko otrok, ni bilo denarja za nadaljnje šolanje, zato so se morale še mlade zaposliti. Žena Rezka je delala dobro leto in pol, zaradi bolehnne matere pa je morala službo pustiti in ostati doma ter streči materi.

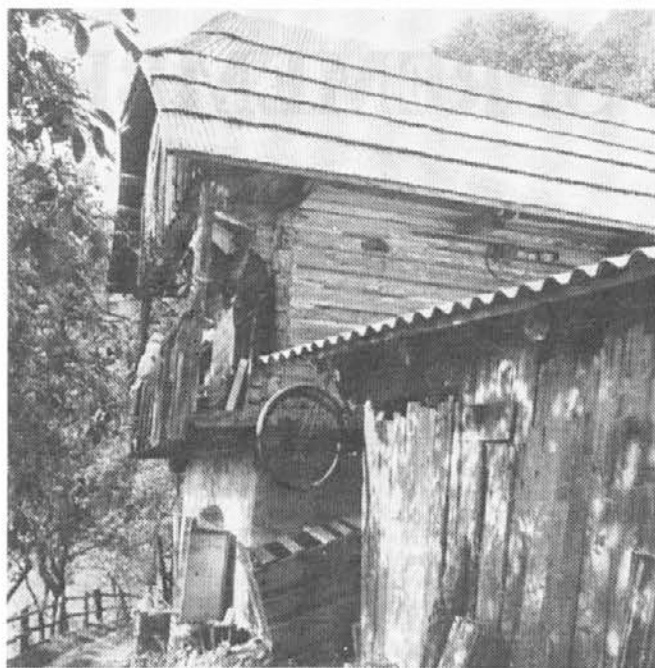
Rodilo se nam je pet otrok, od katerih sta dva umrla še majhna, ostali trije pa še živijo in so zdravi. Hvala Bogu za otroke, saj so vsi pridni in pošteni in jih imava srčno rada. Dva sta poročena in imata po dva otroka, tako da imava s svojimi štirimi vnuki resnično veselje in zadovoljstvo. Tudi snahe so dobre in pridne, da bi le bilo tako tudi naprej.

Da sva lahko preživljala družino, sva morala hoditi »delat na kmetec«, in to kar 30 let, da sva si kaj prislužila in da nam je bilo lažje. Delati sva hodila k Meležniku, Spodnjemu Tičlerju, Zgornjemu Tičlerju ter k Lečniku.

Vključil sem se tudi v vrste gasilcev in bil član celih 50 let in še danes kot veteran tekmujem v vrstah gasilcev. Žena Rezka pa je kot vse ostale žene pač morala ostati doma pri otrocih. Kot se da razbrati iz življenjepisa, najin zakon ni bil z rožicami postlan. Kakor za vsakim slabim dnem posije sonce, tako je bilo tudi v najinem zakonu. Hvala Bogu, da sva zdrava in srečna čakala zlato poroko.

OBLETNICE POROK

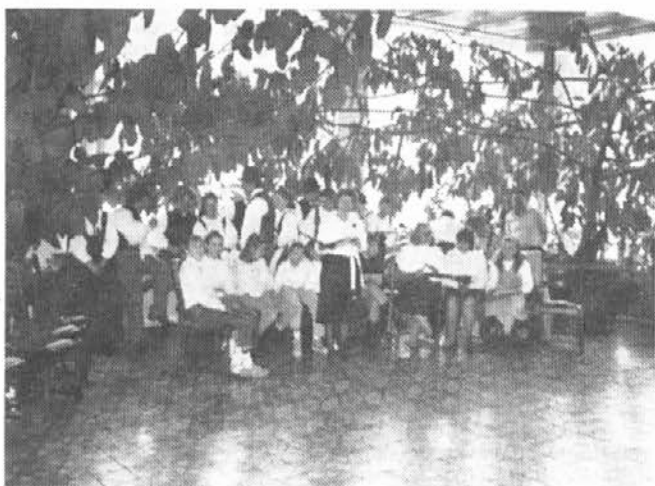
1. papirnata	13. čipkasta
2. bombažna	14. slonokoščena
3. usnjena	15. kristalna
4. svilena	20. porcelanasta
5. lesena	25. srebrna
6. sladkorna	30. biserna
7. bakrena (volnena)	40. rubinasta
8. bronasta (slana)	50. zlata
9. keramična	60. diamantna
10. cinasta	65. železna
11. jeklena	67. 1/2 kamnita
12. lanena	70. milostna

PREGOVORI O TREH REČEH

Tri reči pridejo nenapovedane v hišo: starost, dolg in smrt.
Tri reči se ne dajo skriti: vonj, dim in ljubezen.
Tri reči pridejo prav v sili: star denar, staro seno in star kruh.
Tri reči so plačilo ljubezni: skrb, strah in sum.
Tri reči izgubiš pri mizi: lakoto, žejo in čas.
Tri reči spravi čimprej od hiše: dekleta, smeti in miši.
Tri reči naredijo iz moškega norca: denar, vino in ženske.

PESMI IN PLESI ZA STAROSTNIKE

Želel sem ugoditi prošnji starostnikov v Črnečah in jim v počastitev mednarodnega dneva invalidov pripraviti prijeten glasbeno – plesni spored. Uspelo mi je, ker sem naletel na zelo veliko razumevanje članov različnih kulturnih skupin od Črne do Raven.

Tako smo lahko 2. marca 1990 zaigrali, zapeli in z besedo nudili našim gostiteljem malo smeha in veselja. S tem smo jim pokazali in povedali, da niso sami, ampak da mislimo nanje.

Nastopili smo: ansambel Zvonko Ortan – Korošci, folklor in harmonikarji KUD Gozdar Črna na Koroškem ter dekliška plesna in dekliška pevska skupina z Raven na Koroškem.

Zahvaljujem se vsem, ki so s prevozom in drugimi uslugami omogočili to prireditev, nastopajočim pa za brezhibno izvedeni program. Vsem v Koroškem domu starostnikov v Črnečah pa kličem: Bog vas živi še na mnoga zdrava leta!

Zvonko Ortan

SPREMEMBE

Marjan Kolar

Pred nami je drugačen Koroški fužinar, kot smo ga bili navajeni. Zaenkrat sta nova predvsem oblika in videz, po malem bo gotovo tudi vsebina. Med vzroki za prenavo omenimo vsaj dva.

Najprej so se v naši družbi zadnji čas zgodile tako številne in velike spremembe, da se menda niso premaknile samo zemljepisne koordinate Slovenije, zato je naravno, da se Fužinar ne more obnašati, kakor da se ni zgodilo nič. Drugič pa ima izdajatelj in založnik, ki že 40. leto plačuje tiskarske račune in avtorske honorarje, vso pravico, da v hudih časih zahteva od uredništva varčnost pri obsegu, zato tudi racionalnost pri pisanju, pri vsebini premike težišč iz preteklosti v sedanju in pri načinu obdelave posameznih tem zasuk od čustvenosti, ideološkega besedišča in lokalnih mitologij v eksaktnejše pristope posameznih strok.

Spomnimo se desetletnih stereotipov o naravnih danostih Mežiške doline, ki so bile: svinec, železo in les, in postavimo obnje današnjo resničnost: rudnik svinca bo treba zapreti, gozdovi so bolni, železarna vidi svojo prihodnost predvsem v finalizaciji izdelkov in strojegradnji. Zato retorika o naših olcarijih, knapih in fužinarjih odhaja v zgodovino.

LITERARNE REVJE

UREDNIŠTVO DIALOGOV
p.p. 114
62001 MARIBOR

Prispevki naj praviloma ne pressegajo ene avtorske pole. Slabo tipkane, nečitljive in nelektorirane prispevke bo dalo uredništvo prepisati oz. lektorirati na avtorjeve stroške. Rokopisov ne vračajo. Vsakemu prispevku je treba priložiti: svoj natančen naslov, občino stalnega prebivališča in številko žiro računa.

LITERATURA
Gosposka 10/1
61000 LJUBLJANA

MENTOR
Kidričeva 5
61000 LJUBLJANA

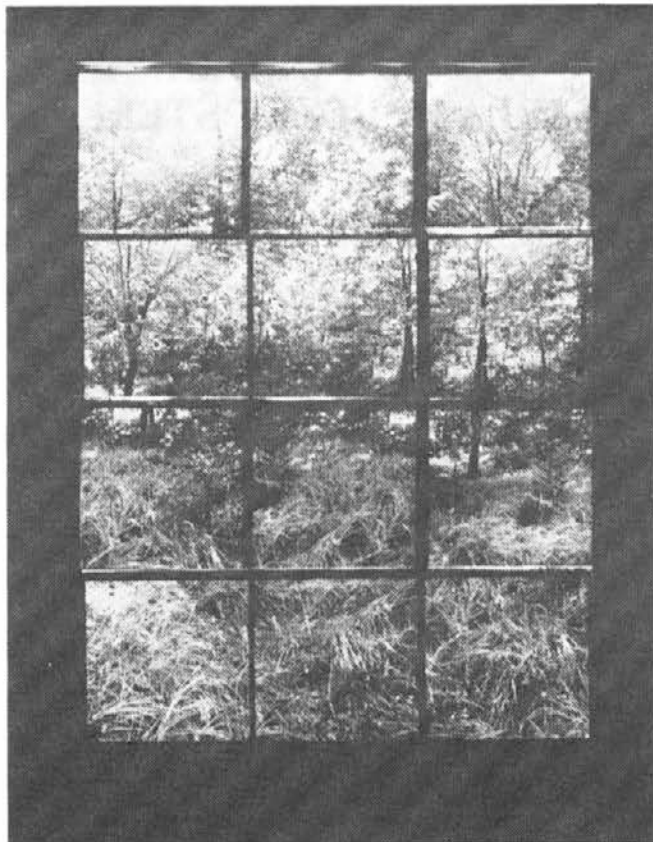
SODOBNOST
Mestni trg 26
p.p. 30-1
61001 LJUBLJANA

Koroški fužinar sicer res ne more biti kaj drugega kot lokalni, kvečjemu regionalni časopis, vendar to še daleč ne pomeni, da mora biti provincialen po duhu. Spremembe se sploh težko zgodijo čez noč in ni treba, da bi se. Ne smemo si jih tudi predstavljati tako, kakor da bodo zgodovina, narodopisje pa umetnostna in literarna veda zdaj pregnane iz Fužinarja. Nikakor ne. Toda prav je, da s časom dobijo v njem svoj prostor tudi doslej zopostavljena obdobja preteklosti in področja, besedo pa ponudimo predvsem strokovnjakom, saj ni vede, ki ne bi bila v minulih 40 letih napredovala mnogo bolj, kakor bi se to dalo sklepati iz Koroškega fužinarja.

Ima pa lahko vsak časopis seveda samo takšne dimenzije in domet kot njegovi sodelavci, torej je zmeraj le seštevek njihovega znanja, širine, duha in večšine pisanja. Čeprav je v naši občini vsako leto več ljudi s fakultetno izobrazbo in raste (posebno v železarni) tudi število magistrstov in doktorjev znanosti, bi bilo zmotno misliti, da to avtomatično pomeni tudi večanje števila piscev. Ni štjevalo raziskav samo po sebi še ne daje več dobrih poljudnih člankov s teh področij. Strokovnemu znanju je predmet treba pač dodati širše razgledanosti, zmožnosti povezav različnih strok ter spretnost izražanja ne le v strokovni, ampak v publicistični zvrsti jezika.

A če je klima v železarni naklonjena raziskovanju in pisanju, je zunaj tovarne stanje drugačno. Čeprav ljudi z visoko izobrazbo tudi tu ne manjka, so plačani za to, da dobro opravljajo svoje vsakdanje delo – profesorji poučujejo, zdravniki zdravijo itn. Njihovi opisi del ne obsegajo tudi raziskovalne dejavnosti. Če hoče kdo od njih še po opravljenem strokovnem izpitu študirati in raziskovati, mu tega sicer nihče ne brani, vendar mora to početi v svojem prostem času na račun družine, rekreacije in počitka. To pa zmore le malokdo in zato tudi rezultatov ni toliko, kot bi želeli.

Prenovljeni Koroški fužinar naj bi nudil bralcem koristne informacije iz železarne in občine, ki bi jih s časom začeli bogatiti komentarji. Zaželene so sveže pobude z različnih področij, ki bi lahko služile pri razvoju kraja ter nam ostrile sposobnost za ločevanje plodnih predlogov od jalovih. Pri tem se bomo načelno izogibali stran-

karskih združ, ne bo pa hudo, če bo iz sicer kvalitetnega strokovnega besedila razbrati avtorjevo politično usmeritev.

Ko je novi uredniški odbor Koroškega fužinarja obravnaval te vsebinske poudarke, je predlagal tudi naslednje spremembe:

– Fužinar ni leposlovno glasilo, zato bodo občasne objave proze in poezije v njem prej izjema kot pravilo. (Za literate objavljamo levo nekaj naslovov slovenskih leposlovnih revij, kamor lahko pošljejo svoje prispevke).

– Pogrebni govori ne bomo več objavljali. V naši občini umre vsako leto nekaj nad 200 ljudi. Objava 20 – 25 govorov pomeni torej krivico do vseh drugih. O tem, kdaj objaviti posmrtni spominski zapis (ne govor!) o kakšnem pomembnem pokojniku, bo uredniški odbor odločil sproti.

– Koroški fužinar je v minulih 40 letih objavil veliko število spominskih in drugih člankov o zadnji vojni. S tem je precej prispeval k zgodovinskoizjema o tej dobi. Praktično ni dogodka iz NOB, ki ne bi bil popisan in osvetljen, nekateri pa večkrat. Uredniški odbor je zato ocenil, da je časopis opravil na tem področju pomembno delo. Spodbudili bomo zgodovinarje k potrebnim sintezam, memoarsko gradivo o tem času pa bomo objavili le, če bo po strokovni presoji izjemnega pomena.

Koroški fužinar nikoli ni bil časopis ene same generacije in

tudi v prihodnje želi družiti različne rodove, ki jim je skupna želja po pisanju in ki imajo povedati kaj lepega, pametnega in novega. Tako naj bi bilo tudi naprej. A ker smo tisti, ki smo svoje prve prispevke vanj napisali konec 50 let, danes 30 – 35 let starejši, je zelo prav, da se nam pridružijo ter nas po malem zamenjajo mlajši. Želimo čimprej spoznati njihova videanja – ne zgodovine, ampak sedanjosti in prihodnosti.

Tako je zastavljena ta številka, še bolj pa naj bi bile prihodnje.

Fotografije so prispevali: Alojz Krivograd ml., Helena Merkač, Mojca Potočnik in avtorji člankov.

Izdaja Delavski svet Železarne Ravne. Uredniški odbor: Andreja Cibron, Marjan Kolar, dr. Tone Pratkanec, Sonja Smolar, Maks Večko, Mirko Vošner.

Uredništvo: glavni in odgovorni urednik Marjan Kolar, novinarki Helena Merkač in Mojca Potočnik, tajnica Jelka Jamšek, tel.: 21-131, int. 6304 in 6753.

Likovna oprema: dipl. ing. arch. Peter Gladež.

Tisk: Grafika Prevalje Glasilo je po 7. točki 1. odst. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72), in mnenju sekretariata za informacije SRS št. 421-1/72 prosto plačila prometnega davka.

